

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

2000 SONRASI TÜRK ROMANLARINDA OSMANLI TARİHİ VE EĞİTİM

Ferhat BARAN

İzmir
2018

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

2000 SONRASI TÜRK ROMANLARINDA OSMANLI TARİHİ VE EĞİTİM

Ferhat BARAN

Danışman

Prof. Dr. Özlem FEDAI

**İzmir
2018**

YEMİN METNİ

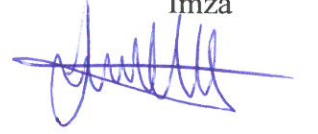
Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “2000 Sonrası Türk Romanlarında Osmanlı Tarihi ve Eğitim” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

26/06/2018

Ferhat BARAN

İmza

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Özlem FEDAI

Üye :Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN

Üye :Dr. Öğr. Üy. Fatma SÖNMEZ

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

26.6.2018

Prof. Dr. Süha YILMAZ
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

Türk edebiyatında roman türüyle tanıştığımız Tanzimat devrinden bu yana “tarihî roman” türü ilgiyle okunmuştur. Bu ilgide şüphesiz ki kahramanlık ve savaş konulu Türk destanlarını dinleme/okuma eğiliminin etkisi büyüktür. Roman okumaya Tanzimat yıllarında başlayan Türk okuru bu roman türüyle adeta geçmişin şanlı günleriyle övünme/hesaplaşma imkânı bulmuş; sonraki yıllarda da bu türe olan ilgi ve eğilim katlanarak artmıştır. 19. yy. sonu ve 20. yy.da da yaşanan tarihî, siyasi ve sosyal olaylar tarihî romanlara yoğun olarak yansıdığı için türe duyulan ilgide yoğun bir artış olmuştur.

2000 sonrasında da Türk romanında tarihî roman türüne duyulan ilginin hâlâ yoğun olarak sürmesi sebebiyle bu çalışmada 2000 sonrası yayınlanan tarihî romanlarda Osmanlı tarihinin ele alınışı üzerine odaklanılmıştır.

Basında (TV, sinema ve yazılı basın) ve popüler kültürde de Osmanlı tarihine yoğun olarak yer verildiği 2000 sonrasında yayınlanan tarihî romanlarda “milli kimlik bilinci”nin yaratılmasına gayret edildiği saptanmıştır. Bu sebeple Osmanlı tarihiyle övünme, yüzleşme/hesaplaşma biçiminde görülen bu yaklaşım romanlar üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma önsöz ve kaynakça hariç üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada 2000 sonrası yayınlanan Türk romanlarında Osmanlı tarihinin ele alınışı incelenmiştir. Araştırmamız betimsel çalışma metoduyla gerçekleştirilmiş olup eser incelemelerinde metin odaklı yaklaşılmış ve analiz yöntemi kullanılmıştır.

Giriş bölümünde çalışmanın amacı, önemi, problemi ve alt problemleri, sayıltıları, sınırlılıkları ve tanımları sunulmuştur.

İkinci bölümde, tarihî roman kavramı, romanda tarihin ele alınışı ve Türk edebiyatında tarihî romanın gelişim süreci üzerinde durulmuştur. Burada tarihî romanın tanımı, ortaya çıkışı, çeşitleri açıklandıktan sonra tarihî romanda zaman, mekân, bakış açısı, şahıslar ve diğer kahramanlar açıklanmıştır.

Çalışmamızın asıl inceleme kısmının yer aldığı üçüncü bölümde, öncelikle çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. Sonrasında bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

2000 sonrası yayınlanan tarihî romanların konu saptanması yapıldığında Osmanlı Dönemi yıllarını anlatan eserler, padişah ve sultanların yaşamını konu edinenler, Osmanlı Dönemi tarihî olayları konu edinenler, Mustafa Kemal Çevresinde Milli Mücadele ve Cumhuriyet tarihini ele alanlar, Milli Mücadele Dönemini ve Cumhuriyet Dönemini Ele Alanlar olmak üzere belirlenmiştir. Bu çalışmamızda Osmanlı Dönemi yıllarını anlatan, padişah ve sultanların yaşamını konu edinen ve Osmanlı Dönemi tarihî olaylarını konu edinen 8 roman incelenmiştir. Fatih Sultan Mehmet Dönemi, 17. Yy., III. Selim Dönemi, Abdülhamid Dönemi ve V. Mehmet Dönemi'nin 2000 sonrası Türk romanlarında ele alınışı kronolojik tarihî olaylar çerçevesinde aktarılmıştır. Sonrasında, dönemin tarihî yapısı içerisinde eğitimin önemi ve bu dönemdeki eğitim sürecinin eserlere yansması bulgular halinde çalışmamızda sunulmuştur.

Yüksek lisansa başvurduğum andan itibaren deneyimleri, bilgi birikimi ve yönlendirmeleriyle çalışmamı kolaylaştıran; çalışkanlığı ve başarısıyla örnek aldığım değerli danışmanım Prof. Dr. Özlem Fedai'ye, bu zorlu süreçte hep yanımda olduğu ve desteğini benden hiç esirgemediği için sonsuz teşekkür ederim. Bunun yanında hayatım boyunca hep yanımda olan ve tüm başarılarımda izleri bulunan değerli aileme, çalışmamda manevi desteklerini hiç esirgemeyen öğretmen arkadaşlarıma minnettar olduğumu söylemeyi borç bilirim.

ÖZET

2000 SONRASI TÜRK ROMANLARINDA OSMANLI TARİHİ VE EĞİTİM

Çalışmamızda, 2000 sonrası Türk romanlarında Osmanlı tarihinin ele alınışının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışma üç bölümde tamamlanmıştır. Birinci bölüm çalışmanın amacı, önemi, problemi ve alt problemleri, sayıtları, sınırlılıkları ve tanımlarının sunulduğu giriş bölümüdür. İkinci bölümde, tarihî roman kavramı ele alınmıştır. Burada tarihî romanın tanımı, ortaya çıkışı, çeşitleri açıklandıktan sonra tarihî romanda zaman, mekân, bakış açısı, şahıslar ve diğer kahramanlar açıklanmıştır. Sonrasında Türk edebiyatında tarihî roman türünde ilk örneklere yer verilmiş, konuyla ilgili yayın ve araştırmalar sunulmuştur. Üçüncü bölümde, öncelikle çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. Sonrasında bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet Dönemi, 17. Yüzyıl, III. Selim Dönemi, Abdülhamid Dönemi ve V. Mehmet Dönemi'nin 2000 sonrası Türk romanlarında ele alınışı kronolojik tarihî olaylar çerçevesinde aktarılmıştır. Çalışmada Hasan Erdem'in *Kızıl Atın Süvarisi* (2014), Mine Sultan Ünver'in *Sultanın Rüyası* (2012), Hıfzı Topuz'un *Hatice Sultan* (2000), Veysel Türk'ün *Müzehhip Hafîye* (2013), Okay Tiryakioğlu'nun *Kumandan* (2010), Nazan Bekiroğlu'nun *Nar Ağacı* (2012), İsmail Bilgin'in *Sarıkamuş – Beyaz Hüzün* (2000) ve Hüsnü Arkan'ın *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer* (2005) romanları incelenmiştir. Sonrasında bu romanlarda eğitimin aktarılışı incelenerek, çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Osmanlı Tarihi, Tarihî Roman

ABSTRACT

OTTOMAN HISTORY AND EDUCATION IN THE TURKISH NOVELS SINCE 2000

In our study, the examination of the handling of Ottoman history in Turkish novels of post-2000 was aimed. The purpose of this study is to examine how the Ottoman history is handled in Turkish fictions after 2000. Within this purpose, the study is completed in three chapters. First chapter presents, purpose and importance, the problem and sub-problems, suppositions, restrictions and definition of the study. In the second chapter, the concept of historical fiction is handled. In this chapter, time, place, point of view, individuals and other characters in historical fictions are clarified, after explaining the definition of historical fiction, and how the concept emerged. Later on, the first examples of historical fictions in Turkish literature and researches, publications about the subject are presented. In the third chapter, method of the study is explained primarily. Subsequently, findings and comments are included. The way how the era of Fatih Sultan Mehmet, 17th century, Selim the Third, Abdulhamid and Mehmet the Fifth, are handled in Turkish fictions after 2000 is narrated according to chronological historical events. In this study, *Kızıl Atın Süvaarisi* by Hasan Erdem, *Sultanın Rüyası* by Mine Sultan Ünver, *Hatice Sultan* by Hıfzı Topuz, *Müzehhip Hafiye* by Veysel Türk, *Kumandan* by Okay Tiryakioğlu, *Nar Ağacı* by Nazan Bekiroğlu, *Sarkamış – Beyaz Hüzün* by İsmail Bilgin and *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer* by Hüsnü Arkan are analyzed. Subsequently, this study is finalized by analyzing the narration of education within these fictions.

Keywords: Education, Ottoman History, Historical Fiction

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Problem Cümlesi.....	1
1.3. Alt Problemler.....	1
1.4. Sayıtlar	1
1.5. Sınırlılıklar	2
1.6. Tanımlar	2

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÎ ROMAN KAVRAMI

2.1. Tarihî Romanın Tanımı ve Ortaya Çıkışı	3
2.2. Tarihî Romanın Çeşitleri.....	5
2.3. Tarihî Romanda Zamanın Ele Alınışı	8
2.4. Tarihî Romanda Mekân	9
2.5. Tarihî Romanda Bakış Açısı.....	9
2.6. Tarihî Romanda Şahıslar ve Diğer Kahramanlar.....	11
2.7. Türk Edebiyatında Tarihî Roman Türünde İlk Örnekler	13
2.8. İlgili Yayın ve Araştırmalar	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2000 SONRASI TÜRK ROMANLARINDA TARİHİN ELE ALINIŞI

3.1. Yöntem.....	19
3.1.1. Araştırma Modeli	19
3.1.2. Evren ve Örneklem	19
3.2. Bulgular ve Yorumlar	19

3.2.1. Fatih Sultan Mehmet Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Tarih	19
3.2.1.1. Kripoli Akını	20
3.2.1.2. Otlukbeli Muharebesi.....	23
3.2.1.3. Venedik Savaşı.....	25
3.2.2. 17. Yüzyılı Ele Alan Romanlarda Tarih	28
3.2.2.1. Melek Ahmet Paşa ve Kara Pertev Paşa	29
3.2.3. III. Selim Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Tarih.....	32
3.2.3.1. İlk Yıllar	33
3.2.3.2. Fransız İhtilali	34
3.2.3.3. Kabakçı Mustafa İsyanı.....	37
3.2.3.4. Misyonerlik Faaliyetleri	40
3.2.4. Abdülhamid Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Tarih	42
3.2.4.1. Osmanlı – Rus Harbi (93 Harbi)	42
3.2.4.2. Ayastefanos Antlaşması Süreci.....	49
3.2.5. V. Mehmed Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Tarih	51
3.2.5.1. Balkan Savaşı ve Sonrası	53
3.2.5.2. I. Dünya Savaşı	56
3.2.5.3. Sarıkamış Savaşı Öncesi	69
3.2.6. İncelenen Romanlarda Eğitim.....	79
3.2.6.1. Fatih Sultan Mehmet Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Eğitim	79
3.2.6.2. 17. Yüzyılı Ele Alan Romanlarda Eğitim	80
3.2.6.3. III. Selim Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Eğitim	82
3.2.7.4. II. Abdülhamid Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Eğitim	84
3.2.7.5. V. Mehmed Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Eğitim.....	86
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	90
KAYNAKLAR	93
1. İNCELENEN ESERLER	93
2. YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	98
EKLER.....	99

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

Çev. : Çeviren

s. : Sayfa

S. : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

yy. : Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, 2000 sonrası tarihî romanlarda Osmanlı Tarihi'nin ve Osmanlı'da eğitimin nasıl aktarıldığını ele almaktır. Osmanlı Tarihi, birçok çalışmada kendine yer bulmuş bir konudur. Elbette Türk Edebiyatında birçok tarihî romanda da Osmanlı Tarihi ele alınmaktadır. Bu romanlarda Osmanlı Tarihi'nin ele alınışını, kültür ve eğitimin aktarılışını incelemek, Türk edebiyatı açısından büyük önem taşımaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi, “2000 sonrası Türk romanlarında Osmanlı tarihi ve Osmanlı'da eğitim nasıl ele alınmıştır?” olarak belirlenmiştir.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri,

- “İncelenen tarihî romanlarda zaman, nasıl ele alınmaktadır?”
- “İncelenen tarihî romanlarda mekân, nasıl ele alınmaktadır?”
- “İncelenen tarihî romanlarda şahıslar ve diğer kahramanlar nasıl aktarılmıştır?”
- “İncelenen tarihî romanlarda eğitim ve kültür nasıl aktarılmıştır?”
- “İncelenen tarihî romanlarda teknik, dil ve üslup nasıl kullanılmıştır?” olarak belirlenmiştir.

1.4. Sayıtlar

Bu araştırmada örneklem olarak seçilen sekiz romanın tüm görüşleri ortaya çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, incelenen sekiz Osmanlı tarihini ele alan romanla sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Roman: Belirli bir zaman ve mekân içinde belirli kişilerin başından geçenlerin sebep-sonuç bağlamında sade bir nesir diliyle hikâye edilmesidir (Öztürk, 1992).

Tarih: Geçmişte meydana gelen olayları yer ve zaman göstererek anlatan bilim dalıdır (Demircan, 2007).

Tarihî Roman: Konusunu tarihten alan romanlardır. Tarihî roman yazarı, tarihçilerden farklı olarak kronolojik olaylara değil kişilere, onların psikolojisine, duygu ve düşüncelerine odaklanabilmektedir (Öztürk, 1992).

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ ROMAN KAVRAMI

2.1. Tarihî Romanın Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Tarihî romanı tanımlamak için önce tarih ve roman kavramlarını tanımlamak gerekmektedir. Tarih, içinde bulunulan zaman diliminden geriye doğru uzanan oluş, kılış, buluş ve yaratışlarla, geçmişteki olayların öğrenilmesi, değerlendirilmesidir (TDK, 2017). E. H. Carr tarihi, “*Tarihçi ile olguları arasında kesintisiz bir karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalog*” (Carr, 1994: 37) olarak tanımlamaktadır. “Tarih” olarak tanımlanan bu süreci yaratan olayları kronolojik biçimde sıralamak ve neden-sonuç bağlantılarını kurmak, bunların toplum için önemini ortaya koymak ise tarihçilerin işidir (Tural, 1993: 28). Tarihçi, geçmişe ilişkin kayda değer yönleri ortaya koyarak insanların geçmişlerini tanımalarına aracı olmaktadır.

Roman ise, olan ya da olması mümkün olan olayların, karakterler yardımı ile anlatılmasıdır (Tural, 1991: 190). Roman, kurgusal bir türdür ancak bu kurguda gerçek mekânlar, kişiler ya da olaylar yer alabilmektedir. Roman için şimdiye kadar yapılan araştırmalarda birçok tanımlama yapılsa da bizce “içsellik serüvenini anlatır” (Lukács, 2003: 95) şeklindeki tarif önemlidir. Ayrıca roman, düz yazıya dayanan ve serüvenleri, iç dünyaları, toplumsal olaylar ya da olguları, insanlar arası ilişkileri öykülemeyi amaçlayan anlatı olarak da tanımlanmaktadır (Özdemir, 2000: 7).

Tarihsel zenginlik, edebiyatı besleyen unsurlardan biridir. Sınırsız bir kaynak niteliğinde olan tarih, Türk edebiyatında ilk dönemlerde destanlarla kendini göstermiştir. Edebiyat ve tarih 18. yy.a kadar beraber ele alınırken, neo-klasik dönemle beraber edebiyatın çizgileri netleştirilmiştir. Schiller’in “evrensel tarih” yaklaşımı da 19. yy.da tarihin bir bütün olarak algılanmasını gündeme getirmiştir (Yalçın-Çelik, 2005:58). Tarih ve edebiyat birbirinden ayrılrsa da, tarihî roman bu iki sahayı bir araya getirmiştir. Tarihsel olayları ve kahramanların yaşamlarını ele alarak bunları yeniden yapılandıran edebi eserlere tarihî roman adı verilmektedir. Tarihî romanda tarihsel olaylar ve kahramanlar edebi ölçüler çerçevesinde yeniden kurgulanmaktadır (Argunşah, , 2002: 444).

Tarihsel olaylar, sübjektif karakterlidir ve tarihsel gerçeklik, tarihçinin yorumuna göre şekillenmektedir. Tarihçinin elinde şekillenen tarihsel olaylar, roman yazarı tarafından ikinci bir süreç geçirmekte; bu süreç “kurgu” olarak adlandırılmaktadır (Çelik, 2002: 53).

Tahir’e (1989: 187) göre tarihî romanların üç önemli özelliği bulunmaktadır; bu özelliklerin ilki tarihî romanın tarihe ışık tutması gerekliliğidir. İkincisi, günümüz olaylarına yol göstermesi gerektirir. Üçüncüsü ise gelecek için güç oluşturmaya gerektirir.

Tarihin edebi eserlerde kendini göstermesi, romantizm akımının etkisini artırması ile beraber gerçekleşmiştir. Romantizm; edebi eserlerde duygusallık, milliyetçilik, hüzn ve melankoli olarak kendini göstermiş ve sanattaki keskin çizgileri yumuşatmıştır. Bu hüzn ve melankoli sonucunda eserlerde geçmişe dönme, kaçış duygusu, doğa ve tabiata yönelme gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Öztürk, 2002: 28).

Tarihî roman, bir tarihî olayı ya da tarihsel dönemi gerçeğe yakın biçimde ancak sanatsal olarak aktaran roman türüdür. Bu kriterden hareketle, ilk tarihî romanın Sir Walter Scott (1771-1832)’ın *Waverley* (1814) adlı eseri olduğu görülmektedir (Topdemir, 2012: 292). *Waverley*, konusunu İskoçya tarihinden almaktadır. İlk tarihî roman olan Walter Scott’ın bu eserini iki tarihî roman daha izlemiştir. Bunlar, İngiltere tarihini konu alan *Ivanhoe* (1820) ve Fransız Devrimi’ni konu alan *Quentin Durward* (1823)’dır (Ata, 2000: 161).

Batıda, Fransız Devrimi’nin hemen ardından tarihî romanlar kendini göstermeye başlamıştır. Tarihî roman türünün ilk örneği olan *Waverley* ile Walter Scott, yalnızca tarihsel gerçeklikleri kurgu olarak anlatmakla kalmamış, feodalitenin analizini ve Ortaçağ tarihinin dönüm noktaları ile Haçlı Seferleri’nin felsefesini de yapmıştır (Topdemir, 2012:292).

Bir tarihî roman yazarı için konu aldığı dönemin tarihini iyi bilmek, hayati önem taşımaktadır. Gustave Flaubert’in *Salammbô*’yu yazarken Kartacalı komutanın güzel kızının makyajı ve giyimini açıklamak için üç yüz cilt kitap karıştırdığını dile getirmesi, bu

gerekliliği oldukça iyi bir biçimde ortaya koymaktadır (Sevinç, 2004'ten akt. Düzgün, 2008:50).

Fransız edebiyatında önemli tarihî romanlar sıralanacak olursa en başta Victor Hugo'nun *Notre Dame de Paris* ve *Sefiller* adlı eserlerine yer vermek gerekmektedir. Bunlar dışında Alfred de Vigny'nin *Çing Mars*, Dumas'ın *Monte Cristo*, *Üç Silahşörler*, *Siyah Lale* eserleri önemli tarihî romanlar arasındadır. İngiliz edebiyatında Charles Dickens'ın *İki Şehrin Hikâyesi*, William M. Thackeray'ın *Henry Esmand* adlı eserleri ve Alman edebiyatında Goethe'nin *Wilhelm Meister* adlı eseri dünyada tarihî roman türünün en iyi örneklerindendir (Türkeş, 2002: 181).

Rus edebiyatında tarihî romanın ilk örnekleri dünya klasikleri olmayı başarmış eserlerdir. Bunlar Alexandre Puşkin'in *Yüzbaşının Kızı*, Nicola Gogol'un *Taras Bulba*, Lev N. Tolstoy'un *Savaş ve Barış* adlı eserleridir (Yılmaz, 2000: 45; Türkeş, 2002: 184).

2.2. Tarihî Romanın Çeşitleri

Araştırmalarımızda, tarihî romanların sınıflandırılması hususunda yapılan çalışmaların sayısının az olduğunu gördük. Yapılan tasniflerin de yeterince kapsamlı olmadığı ve farklı kriterler doğrultusunda sınıflandırmalar yapıldığı söylenebilir. Kimi tasnifler kullanılan yöntem çerçevesinde yapılırken, kimileri tarihî romanların yazıldığı döneme göre yapılmaktadır (Düzgün, 2008: 42).

Blos (1993: 14) tarihî romanları üçe ayırmaktadır: “Kurgusal anılar, kurgusal aile tarihi ve araştırmalara dayalı roman.” Hoffman (1997) ise tarihî kurguyu iki başlık altında incelemiştir: İlk grupta ortam tarihseldir ancak tarihî olay ya da kişi bulunmaz. İkinci grupta ise ortam ile karakterler olgulara dayanır. Tarihî romanın türleri birçok yazar tarafından tasnif edildiğinden bunları bir tablo ile göstermek faydalı olacaktır.

Dural (1991) ve Çalık (1993)		Karakışla (2000)	Yılmaz (2000)			Yalçın – Çelik (2005)
Yazarlarına Göre	Konularına Göre	1. Temel alınan tarihî olaylar çerçevesinde bir kurgusal öykü oluşturulması,	Yazar ve Dönemin Durumuna Göre	Konularına Göre	Konunun Kurgusuna Göre	1. Kronolojik, Gerçekçi Romanlar a. Popüler Tarihî Romanlar b. Biyografik Tarihî Romanlar
a. Tarihî olayları yaşamış ve bunları roman haline getirmiş yazarlar,	a. Yalnızca bir döneme ilişkin tarihî olayları ele alan romanlar,		a. Tarihî olayları yaşamış ve bunları roman haline getirmiş yazarlar,	a. Yalnızca bir döneme ilişkin tarihî olayları ele alan romanlar,	a. Tarihî olayların estetik ölçüler çerçevesinde ele alındığı romanlar,	
b. Tarihî olayları yaşamamış ancak araştırmaları sonucunda edindiği bilgiler yardımıyla tarihi romanlaştırmış yazarlar.	b. Farklı dönemlerdeki tarihî olayları karşılaştırarak ele alan romanlar,	2. Tarihî olaylar zinciri aynen alınarak tarihin direkt romanlaştırılması,	b. Tarihî olayları yaşamamış ancak araştırmaları sonucunda edindiği bilgiler yardımıyla tarihi romanlaştırmış yazarlar.	b. Farklı dönemlerdeki tarihî olayları karşılaştırarak ele alan romanlar.	b. Popüler tarihî romanlar.	2. Modernist Kurgu İçeren Romanlar
	c. Belli bir bakış açısı içinde tarihin belli bir devrinde ve bu devrin şartları çerçevesinde insanın evrensel tarihini konu alan romanlar	3. Konu edilen tarihî dönemin arka plan biçiminde kullanılması ve kurgunun bu arka plan üzerine kurulması,				3. Postmodern Tarihî Romanlar
		4. Tarihi temel alarak onun yeniden kurulması ve yorumlanması (ideolojik romanlar).				

Tablo 1. Farklı Yazarlara Göre Tarihî Roman Türleri

* Ferhat Baran tarafından oluşturulmuştur.

Dural ve alık, tarihî romanları yazarlarına göre ve konularına göre olmak üzere ikiye ayırmıştır. Onlar, yazarlarına göre de tarihî romanları ikiye ayırmış; bunları, tarihî olayları yaşamış ve bunları roman haline getirmiş yazarlar ve tarihî olayları yaşamamış ancak araştırmaları sonucunda bu olayları roman haline getirmiş yazarlar olmak üzere sınıflandırmışlardır. Konularına göre tarihî romanları ise üç grupta toplamışlardır:

- a. Yalnızca bir döneme ilişkin tarihî olayları ele alan romanlar,
- b. Farklı dönemlerdeki tarihî olayları karşılaştırarak ele alan romanlar,
- c. Belli bir bakış açısı içinde tarihin belli bir devrinde ve bu devrin şartları çerçevesinde insanın evrensel tarihini konu alan romanlar.

Karakışla ise tarihî romanları genel olarak dörde ayırmıştır. Bunlar,

- a. Temel alınan tarihî olaylar çerçevesinde bir kurgusal öykü oluşturularak yazılan romanlar,
- b. Tarihî olaylar zincirinin aynen alınması ile yazılan romanlar,
- c. Konu edilen tarihî dönemin arka plan biçiminde kullanılması ve kurgunun bu arka plan üzerine kurulması ile yazılan romanlar,
- d. Tarihi temel alarak onun yeniden kurulması ve yorumlanması ile oluşturulan ideolojik romanlar.

Yılmaz, tarihî roman türlerini üç gruba ayırmıştır:

- a. Yazar ve dönemin durumuna göre,
- b. Konularına göre,
- c. Konunun kurgusuna göre.

Yazar ve dönemin durumuna göre tarihî romanları da iki grupta ele almıştır:

- a. Tarihî olayları yaşamış ve bunları roman haline getirmiş yazarlar,

b. Tarihî olayları yaşamamış ancak araştırmaları sonucunda edindiği bilgiler yardımıyla tarihi romanlaştırmış yazarlar.

Konularına göre tarihî romanları ise iki gruba ayırmıştır:

- a. Yalnızca bir döneme ilişkin tarihî olayları ele alan romanlar,
- b. Farklı dönemlerdeki tarihî olayları karşılaştırarak ele alan romanlar.

Konunun kurgusuna göre tarihî romanları da ikiye ayırmıştır:

- a. Tarihî olayların estetik ölçütler çerçevesinde ele alındığı romanlar,
- b. Popüler tarihî romanlar.

Yalçın – Çelik ise tarihî romanları genel olarak üç gruba ayırmıştır: Kronolojik, gerçekçi romanlar, modernist kurgu içeren romanlar ve postmodern tarihî romanlar. Kronolojik, gerçekçi romanlar da kendi içlerinde popüler tarihî romanlar ve biyografik tarihî romanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Bütün bu sınıflamalar incelendiğinde, tüm tarihî romanları kapsayan, detaylı bir tasnif olması nedeniyle Yılmaz'ın ayrımının daha uygun olduğu görülmektedir.

2.3. Tarihî Romanda Zamanın Ele Alınışı

Zaman ögesinin en fazla önem teşkil ettiği türün, tarihî roman olduğu söylenebilir. Bir romana “tarihî” olma özelliğini kazandıran unsur zamandır. Tarihî olayları zamandan kopuk biçimde ele almanın mümkün olmaması, bu durumun nedeni olarak gösterilmektedir (Topdemir, 2012: 293).

Bir tarihî romanı ele alırken öncelikle zaman unsurunu incelemek gerekmektedir. Zamanın kronolojik olarak ele alınıp alınmadığı; yıl, gün, ay gibi unsurların nasıl kullanıldığı önem taşımaktadır. Gözler'in “Tarihî Roman Üzerine Düşünceler” adlı çalışmasında: “*Devrin hukuk ve terbiye kurallarını, o çağıdaki medeniyetin hangi seviyede bulunduğunu bilmeden tarihî roman yazmak hayalidir.*” (Gözler, 1980: 141)

2.4. Tarihî Romanda Mekân

Romanın en önemli unsurlarından biri de mekândır. Romanda anlatılan olaylar, belli bir zaman çerçevesinde hayali ya da gerçek mekânlarda yaşanmaktadır. Örneğin *Madame Bovary*'de G. Flaubert, Emma'nın yatak odası ile çakıl taşları ile dolu köy yolunu detaylı biçimde betimlemiş ve bu görüntünün, onun intiharında en önemli etkenlerden biri olduğunu anlatmıştır (Yalçın, 2003: 48).

Romanda, mekânın gerçek ve bilinen bir yer olması şart değildir. Hayali bir mekân da romanda kullanılabilir. Masallarda kullanılan hemen her mekânın da nerede olduğu, gerçekte var olup olmadığı bilinmemektedir. Birçok romanda da ütöpik mekânlar bulunabilir. Bu mekânlar, anlatıcı tarafından şekillendirilerek olayların doğru biçimde yansıtılması için kullanılmaktadır. Buradan hareketle mekânların ikinci planda kalan ve olayları sergilemede araç olarak kullanılan bir unsur olduğu görülmektedir. Zaten, romandaki asıl amaç da okuyucunun ilgisini ve merakını canlı tutmaktır. Bu da diğer unsurlar gibi mekânın da gerçekliğinin önemli olmadığını göstermektedir (Tekin, 2008: 149).

Mekân, “*eserde yaşanan olayların sahnesi*”dir (Çetişli, 2004: 77). Bu sahne, birçok kritere kategorize edilmektedir. Tabii coğrafya, açık mekânlar ve kapalı mekânlar, mekân için yapılan temel tasniflerdir. Şehirler, ovalar, dağlar, akarsular, meydanlar, sokaklar, okullar, dini mekânlar, lokantalar, dükkânlar, üniversiteler romanda mekân olarak kullanılabilir, bunlar gerçek ya da hayali olabilir.

Romanda mekân, zamanla iç içe geçmiş bir unsurdur. Tarihî romanlarda da mekân çok ve çeşitli olarak kullanılmaktadır. Buna karşın mekân tasvirlerine az rastlanmaktadır. Ancak tarihî romanlarda dönemin sosyal ve kültürel özelliklerini aktarmak için anlatıcı, betimlemelerle mekânı daha anlaşılır hale getirmelidir. Tarihî romanın inandırıcılığı için de mekânın betimlemesi, büyük önem taşımaktadır (Erol, 2012: 65).

2.5. Tarihî Romanda Bakış Açısı

Ortaya çıktığı andan itibaren günümüze kadar türlü değişimler geçiren roman, yapısı itibarıyla çeşitli deneyimler karşısında oldukça esnek bir edebi türdür. Bakış

açısı konusu, romanın teknik açıdan tartışma alanında yer almaktadır. Romanda modernleşme döneminde, o zamana dek neredeyse hemen her metnin sahip olduğu “ilahi”, “tanrısal”, “hakim” bakış açısı sorgulanmaya başlanmış ve gittikçe karmaşık bir yapıya bürünen toplumsal hayatı yansıtmada yetersiz olduğu dile getirilerek yeni yöntem arayışlarına girilmiştir.

E. M. Forster’a göre bakış açısının roman yazmada esas prensip olarak ele alınması doğru değildir. Paul Lubbock’un romandaki yöntem problemini bakış açısıyla sınırlaması Forster tarafından yanlış olarak değerlendirilmektedir:

“Paul Lubbock’un izinden giden eleştirciler, roman estetiğini sağlam temele oturtacaklardır. Böyle bir temel oluşturmak konusunda ben kendim en ufak bir söz veremiyorum; benim yaptığım roman sanatına dağınık, genel bir bakıştır. Sonra, bence romanda bütün yöntem sorunu, birtakım katı kurallara değil de, romancının yazdıklarını benimsetebilme gücüne indirgenebilir” (Forster, 1985: 66).

Şerif Aktaş’a göre bakış açısı bir edebi yapının temel bileşeni olup diğer bütün unsurlarla bağlantılıdır:

“Anlatma esasına bağlı edebi eserlerde çok ehemmiyetli olan ve diğer unsurları çevresinde toplayan vak’a zincirinin şekli, başlangıç ve bitiş noktası, diğer zincirlerle kesiştiği ve ayrıldığı yerler geniş ölçüde bakış açısına bağlıdır.” (Aktaş, 1985: 35).

Günümüzde kullanılmakta olan bakış açılarını şöyle ele almak mümkündür:

a) Tanrısal bakış açısı: Bu bakış açısı romana destandan geçmiş olup; bu bakış açısının esas özelliği olarak yazarın her şeyi bilme olanağının olduğunu söylemek mümkündür. Tanrısal bakış açısında yazar her şeyi bilir, sezer, görür ve hem geçmişten hem de gelecekte haberler verir (Tekin, 2008: 167). Bu yöntemle yazılmış romanlarda yazar oldukça özgürdür ancak okuyucu bu denli müdahale etmenin mümkün olduğu bir kahramana karşı gerçeklik duygusunu yitirebilmektedir.

b) Gözlemci bakış açısı: Bu bakış açısında anlatıcı kurgunun bir parçasıdır ve hakim bakış açısına kıyasla daha kısıtlı özelliklere sahiptir. Roman içindeki bir

figürmüş gibi kalan gözlemci, kendisine verilen görev dışında herhangi bir şey yapamamakta ve tanrısal bakış açısındaki anlatıcı gibi her şeyi bilme kabiliyetine sahip olamamaktadır. (Aktaş, 1985: 88).

c) Tekil Bakış Açısı: Bu yöntem anlatılan ve anlatıcının aynı kişi olduğu otobiyografik romanlarda daha sık kullanılmaktadır. Bundan dolayı da romandaki kahramana aynı zamanda “kahraman anlatıcı” da denilebilmektedir (Aktaş, 1985: 88).

ç) Çoğul Bakış Açısı: Çoğul bakış açısı yöntemi modern zamanlarda ortaya çıkmış olup, olaylar sahne tekniğiyle verilmektedir. Bu yöntemde roman güçlenirken anlatıcının sesi azaltılmaktadır.

d) Müşahit-Anlatıcıya Ait Bakış Açısı: Bu bakış açısına göre anlatıcı kahramanlara nazaran daha az bilgiye sahiptir ve kişileri bir kamera gibi tarafsız olarak gözlemlemektedir. Romanı esas güçlü kılan özelliğin teknik olduğunu ileri süren Atilla İlhan, bu yöntemi kullanan yazarlarımızdandır.

“Romanı roman yapan teknik, gavurca söyleyeyim, narrasyona, anlatıma dayanan bir şeydir. Bir şeyin başından itibaren görsellik kumandayı ele alıyor. Sinema...Sinemadan itibaren senin seyircin, yani okurun sinema seyircisidir. Yani sen ona yazdıklarını aynı zamanda bir gerilim içinde, bir olaya bağlayarak ve bireyselleştirerek anlatmak zorundasın. Bütün bunlar da görsel olmak zorunda. Veremezsen eğer, seni bu kez okur bırakır. Hele derin ruh tahlilleri, ben kendimin derinliklerini anlatıyorum diyerek böyle yollara gidersen, sen kaybolursun” (Arseven, 2003: 3).

2.6. Tarihi Romanda Şahıslar ve Diğer Kahramanlar

Olay, kişi, dil ve teknik öğelerinden meydana gelen romanda, estetik bir dünya kurgusu yaratılırken söz konusu olaylara kişi veya kişilerle bir canlılık katılmakta ve söz konusu bu canlılık ise dışarıya dil ve anlatım teknikleriyle aktarılmaktadır (Taştan, 2000: 24). Esas olarak anlatımın kabul edildiği metinlerde yazar söylemi için sadece insanları kullanmamakta; insanın yanı sıra bitki, hayvan,

eşya gibi varlıkları da kullanabilmektedir. Ancak, okuyucunun yaşı ilerledikçe insan ögesinin daha ağır bastığı söylenebilmektedir.

Forster, kişileri meydana getirirken onların dünyalarına dikkat çekmektedir:

“...roman yazarı aşağı yukarı, kendini anlatan birtakım söz yığınları uydurur; bunlara kadın, erkek adları verir, gerçeğe benzer tavırlar yakıştırır, tırnak işareti kullanarak onları konuşturur; başarabilirlerse, tutarlı davranmalarını sağlar. Bu söz yığınları romancının kişileridir” (Forster, 1985: 66).

Birçok özel motifin içinde yol gösterici olan roman kahramanı, okuyucuların dikkatini kolaylaştıran bir ipucu olarak ifade edilmektedir. Söz konusu bu yöntemle kahramanın romanın açıklayıcı durumuna geldiğini söylemek mümkündür.

Kahramanların roman içindeki işlevleri, romanı teknik açıdan değerlendiren teorisyenlerce pek çok bakımdan ele alınmaktadır. Kişilerin romanda yer alma biçimleri Şerif Aktaş tarafından üç grupta değerlendirilmiştir. Bunlar: olayların oluşumunda bulunan kişiler, yazarın söz verdiği kişiler ve dekor konumundaki kişilerdir. Olayların oluşumunda rol alan kişiler ise Souria’nın tasniflemesi kapsamında beşe ayrılmaktadır. Bunlar: asıl kahraman ya da birinci derecedeki kahraman, hasım ya da karşı güç, arzu ve korku duyulan nesne, yönlendirici, alıcı, yardımcıdır (Kozanoğlu, 1979: 50). Roman kişilerini yalınkat ve yuvarlak kişiler olmak üzere iki grupta ele alan Forster ise bu şahısların özelliklerini şöyle ifade etmektedir:

“Roman kişilerini ‘yalınkat’ kişiler, ‘yuvarlak’ kişiler diye ikiye ayırabiliriz. Yalınkat kişilere on yedinci yüzyılda humour adı verilirdi; bunlara kimi zaman ‘tip’ kimi zaman da ‘karikatür’ de denmektedir. Katıksız biçimiyle yalınkat roman kişisi tek bir nitelik ya da düşünceden oluşur. Yapısına birden çok nitelik girdi mi kenarlarından kıvrılarak yuvarlaklaşmaya başlar” (Forster, 1985: 66).

Karakter oluşturma şekilleri ve özellikleri edebi eserlerdeki varlık anlayışıyla birlikte değişim göstermektedir. Karakter denildiği zaman okuyucunun gerçekçi bulduğu inandırıcı karakter yaratma olarak anlaşılmaya başlanması gerçekçilerle beraber ortaya çıkmıştır. Neden-sonuç ilişkisi kapsamında gerçekçi karakterler,

modern romanda yerini ne yapacağı öngörülemeyen kişiler haline gelmiştir (İlhan, 1981: 64). Bu tarzla yazılmış olan romanlarda karakterlerin her zaman kendilerinden beklenildiği gibi davranmadığı hatta bazen de karakter özelliği bile göstermediği görülmektedir.

İnsanların hayatlarındaki değerlerin yansıması olarak görülen romanlar değerlendirilirken bu söz konusu değerlerin içinde tarihin de olduğunu ifade etmek gerekmektedir. İnsanları derinden etkileyen tarihî olaylar tarih biliminden farklı olarak, psikolojik, sosyolojik, toplumsal, kişisel olarak her yönüyle romanlarda ele alınabilmektedir. Her roman türünde kişiler en önemli unsurlardan biridir. Ancak tarihî romanlarda yazarların tarihî olayları gölgelememek adına kişileri genellikle figüran olarak bıraktıkları görülmektedir. Bu duruma tarihî roman türünde ilk örnekleri veren Walter Scott'un eserlerinde rastlamak mümkündür (Özkırımlı, 1994: 111). Kahramanlar ağırlıklı olarak değişik özellikler taşımayan, sıradan İngiliz vatandaşlarıdır. Türk romanlarında da benzer durum görülmekte genellikle roman kahramanları tarihî olayların gölgesinde kalmaktadır.

2.7. Türk Edebiyatında Tarihî Roman Türünde İlk Örnekler

Tarihî roman, edebiyatımızda 19. yy.da görülmeye başlasa da, Türk edebiyatının ilk dönemlerinden bu sürece kadar tarihi konu alan birçok edebî esere rastlamak mümkündür. Menkıbeler, destanlar, mesneviler, halk öyküleri, efsaneler ve daha birçok edebî tür, Türk edebiyatında tarihi temel alan eserlerdendir (Şirin, 2000: 172). Sözlü edebiyat tarihî olayları ele alma konusunda zengin olsa da bunun yazılı edebiyata geçişi Tanzimat ile beraber 19. yy.ı bulmuştur.

Tanzimat devri Türk edebiyatında tarihi bir yönüyle konu alan eserler öncelikle Batı edebiyatından çeviriler ile görülmektedir. İlk çeviriler Dumas'ın *Monte Cristo*, *Kraliçenin Gerdanlığı*, *Üç Silahşörler* eserleridir (Yalçın-Çelik, 2005:63).

Türk edebiyatında ilk tarihî roman ise Ahmet Mithat Efendi'ye kadar uzanabilmektedir. *Yeniçeriler* (1871), *Süleyman Musli* (1877) tarihî roman olarak değerlendirilebilmektedir. Edebiyatımızda ilk tarihî roman denemesi, Ahmet Mithat

Efendi'nin *Yeniçeriler* adlı romanıdır (Erol, 2012: 61). Ancak ilk tarihî romanlardan en çok bilinen ve ilk tarihî roman kabul edileni Namık Kemal'in *Cezmi* (1880)'sidir (Çeri, 2000: 22). Bu durumun nedeni, Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerinde tarihi kullanmasına rağmen Namık Kemal'in bu kullanımı bilinçli olarak yapmasıdır (Düzgün, 2008: 53).

Toplumsal olayların edebiyatı etkilediği Tanzimat Dönemi'ni takip eden Servet-i Fünun Edebiyatı, bireyciliğin en üst boyutuna ulaştığı bir roman anlayışını beraberinde getirir. Bu nedenle de tarihî roman türü seyrekleşmiştir. Bir açıdan İstibdat dönemi, bu durumun nedeni olarak yorumlanabilir. Ancak II. Meşrutiyet'in ilanı ile toplumsal olaylar artmış ve bu durum doğal biçimde edebiyata da yansımıştır. Milli Edebiyat Dönemi, Türk milletini vurgulamayı ve Türklüğü canlandırmayı hedefleyen bir dönem olmuş ve gerek tarihî romanlar, gerekse tarihî hikâyeler çokça üretilmiştir (Yalçın-Çelik, 2005:65). Bu noktada tarihî hikâyeler hususunda anılması gereken en önemli isim, şüphesiz Ömer Seyfettin'dir. Yazarın "Pembe İncili Kaftan" (1917), "Topuz" (1917), "Kütük" (1917), "Başını Vermeyen Şehit" (1917) gibi tarihî hikâyeleri sevilerek okunmuştur.

Cumhuriyet Dönemi, tarihî romanın en yoğun ilgiyi gördüğü dönem olarak nitelendirilebilir. Milli Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemlerinde tarihe tanıklık eden romanlar olarak Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* (1923), *Vurun Kahpeye* (1923), Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* (1928), *Gizli El* (1922), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* (1936), *Sodom ve Gomora* (1928), *Bir Sürgün* (1937), Refik Halit Karay'ın *İstanbul'un İç Yüzü* (1920) ve Peyami Safa'nın *Mahşer* (1924) adlı eserleri gibi çok sayıda eser sayılabilir. Yine bu dönemlerde Osmanlı tarihini konu alan birçok roman da görülmektedir. Barbaros Boykara'nın *Fatih Sultan Mehmet* (1974), İskender Fahrettin'in *Bizans'ın Son Günleri* (2006), Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Kozanoğlu* (1943), Reşat Ekrem Koçu'nun *Kösem Sultan* (1972) gibi eserleri Osmanlı tarihini konu alan eserlere örnek olarak verilebilir (Yalçın-Çelik, 2005: 66; Çeri, 2000: 24).

1960'lı yıllarda yayınlanan tarihî romanlara ise Reşat Ekrem Koçu'nun *Topkapı Sarayı* (1960), *Osmanlı Padişahları* (1960), *Dağ Padişahları* (1962), *Yeniçeriler* (1964), *Fatih Sultan Mehmed* (1965), *Patrona Halil* (1967); Kemal

Tahir'in *Esir Şehrin Mahpusu* (1962), *Yorgun Savaşçı* (1965), *Devlet Ana* (1967), *Kurt Kanunu* (1969), Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* (1954) ve *Firavun İmanı* (1976) gibi eserleri örnek verilebilir.

1980 sonrasında da tarihî romana olan ilgi önemli bir artış göstermiştir. Seksenlerde Osmanlı tarihini ele alan romanlar yazılmakla birlikte 1990'lardan itibaren post modern tarihî romanlar okuyucularıyla buluşmuştur. Tarık Buğra'nın *Osmancık* (1984) romanı toplumda beğeniyle okunmuş hatta TV dizisine dönüştürülmüştür. Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale*, Ahmet Altan'ın *Yalnızlığın Özel Tarihi*, İsyen Günlerinde *Aşk*, İhsan Oktay Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası*, *Kitabü'l Hiyel* gibi romanları 2000 öncesi postmodern tarihî romanları olarak sayılabilmektedir (Yalçın-Çelik, 2005: 67).

2.8. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Bu bölümde, çalışma konusu ile ilgili yayın ve araştırmalara yer verilmiştir.

Argunşah (1990), "*Türk Edebiyatında Tarihî Roman (Türk Tarihiyle İlgili)*" adlı doktora tezinde Türk edebiyatında Türk tarihini işleyen tarihî roman yazarlarını incelemiştir. Yaklaşık 50 tarihi romancının eserlerinin incelendiği çalışmada Kemal Tahir'den Nihal Atsız'a, Peyami Safa'dan Halide Edib Adivar'a, Namık Kemal'e kadar birçok yazarın eseri incelenmiştir. Tarihî romanın edebiyattaki yeri ve özelliklerinin anlatıldığı giriş bölümünden sonra, doğum tarihlerine göre kronolojik olarak incelenen yazarların eserleri klasik roman tahlili metodu ile irdelenmiştir. Çalışmanın sonucunda tarihî romandan beklentilerin milli bilinci artırmak, bazı değerleri yerleştirebilmek ve yaşanmakta olan dönemin meselelerine tarihî olaylardan örnekler vererek çözüm sunması olduğu belirtilmiştir.

Öztürk (1992) "*Tarihî Romanlar ve 19. Yüzyılda Yazılmış Üç Tarihî Romanın Değerlendirilmesi*" adlı çalışmasında 19. yy.da yazılmış 3 tarihî romanı incelemiştir. Bu çalışmada Ahmet Midhat Efendi'nin *Yeniçeriler*, Namık Kemal'in *Cezmi*, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Sabih* adlı eserleri incelenmiş; olay, bakış açısı ve tarihî gerçeklikler açısından karşılaştırmaları yapılmıştır. Yazarların kişilikleri,

kültürleri ve eğitimleri incelenmiş, sonuç olarak tarihî romanların ilk örneklerini oluşturan bu eserlerin teknik yönden zayıf olduğu ancak kendilerinden sonraki tarihî romanlar için yol açtığı sonucuna varılmıştır.

Ercilasun (1999), “*Kuruluş Devrini Konu Alan Romanlar Üzerine*” adlı çalışmasında Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş Dönemi’ni konu alan tarihî romanları incelemiştir. Feridun Fazıl Tülbentçi’nin *Osmanoğulları*, Cüneyt Harputlu’nun *Sultan Yıldırım Bayezid*, Kemal Tahir’in *Devlet Ana*, Tarık Buğra’nın *Osmancık*, Nihal Atsız’ın *Deli Kurt*, Sevinç Çokum’un *Ağustos Başağı*, Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun *Konak, Çatı, Üçler-Yediler-Kırklar, Bu Atlı Geçide Gider, Geçitteki Ülke ve Darağacı* gibi romanlarının ele alındığı çalışmada, romanların konuları, şahıs kadroları ve diğer özellikleri üzerinde durulmuştur. İnceleme sonucunda Ercilasun’un vardığı sonuçlar şöyle sıralanabilir:

Yazarların romanlarındaki karakterlerin ve olayların tarihî sadakatine önem göstermiştir, romanlardaki karakter kadrosu oldukça kalabalıktır, romanlarda yerleşik medeniyete geçiş, Müslümanlık-Hristiyanlık, ilim, kadına bakış, şamanlık gibi konular incelenmiştir. Romanlar hem sanat hem de eğitim aracı olarak kullanılmak istenmiştir.

Karaca (2004), “*Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar (Türk Tarihi İle İlgili, 1951-1960)*” adlı çalışmasında 1950-1960 yılları arasında yazılan tarihî romanları zaman, mekân, kişi ve bakış açısı başlıkları altında incelemiştir. Dönemlerin siyasal, toplumsal olayları, kültür, yeme-içme gibi sosyal yaşam unsurları; mekân başlığında eserlerin geçtiği coğrafyaların incelemesi; şahıslar başlığında tarihî şahsiyetleri, eğitim durumuna göre şahsiyetler ve cinsiyetlerine göre şahsiyetler alt başlıklarıyla incelemesi ve bakış açısı başlığında da yazarların anlatım teknikleri incelemeleri yapılmıştır. 41 eserin incelendiği çalışmada Enver Behnan Şapolyo’nun Selçuklular Devri’nin anlattığı *Anadolu Fatihî Alparslan* kitabından Hikmet Ilgaz’ın 20. yy.da geçen *Şark Yıldızı* eserine kadar birçok farklı dönem kitabı irdelenmiştir.

Gülgen (2006)’in “*Reşad Ekrem Koçu’nun Tarihî Romanları*” adlı çalışmasında iyi bir tarihçi olan Reşad Ekrem Koçu’nun iyi bir roman yazarı da olduğunu göstermek istemiş ve bu bağlamda yazarın tarihî hikâye ve romanları

tanıtılarak türlü açılardan incelenmiştir. Yazarın seçtiği konuların ilginçliğine değinen Gülgen, Koçu'nun romanı tarihi okunur kılabilmek için bir araç olarak gördüğünü belirtmektedir. Reşad Ekrem'in eserlerini kaleme almadan önce özellikle Osmanlı tarihi ile ilgili belgeleri araştırıp çalıştığı ve daha sonra bunların içerisinden ilginç olay ve hikâyeleri seçerek eserlerine işlediği, olağanüstü ve günlük hayata dair sıra dışı ayrıntıları ortaya çıkardığı belirtilmiştir. Sonuç olarak Reşad Ekrem Koçu'nun titizliği ele alınmış; dikkati ve akıcı anlatımıyla iyi bir tarihçi olmasının yanı sıra iyi bir romancı olduğu da ifade edilmiştir.

Sümbüllü (2006)'nın “*Kemal Tahir'in Tarihî Romanları Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Eleştiri Bakımından İnceleme*” adlı çalışmasında sosyoloji ve edebiyat sosyolojisi incelemesi yapılmış olup yapısalcı eleştiri yöntemiyle Kemal Tahir'in hayatı ve eserleri incelenmiştir. Çalışmada *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Yorgun Savaşçı*, *Kurt Kanunu* ve *Yol Ayrımı* romanları zaman, mekân, kişi, toplumsal yapı ve ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda Kemal Tahir'in toplumsal gerçekçi duruşunun Türk toplumunun sosyal ve tarihî gelişimi çerçevesinde eserler ortaya koyma eğiliminde olduğu, yakın dönem Türk siyasi tarihinin de ele alındığı eserleriyle hakkında en fazla konuşulan yazarlardan olduğu dile getirilmiştir.

Arkan (2006) “*Tarihî Romanlarımızda Üç Haseki Sultan (Hürrem Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan)*” adlı çalışmasında tarihî romanlarda Hürrem Sultan, Safiye Sultan ve Kösem Sultan konusunu ele almıştır. Çalışmada Osmanlı'nın kaderini değiştiren sultanların, tarihî roman yazarları açısından ilgi çekici bir konu olduğu ifade edilmiştir. Üç haseki sultanın yaşamı ve onları konu alan romanların vaka incelemesi yapılmıştır. Bu eserler, Haseki Hürrem Sultan'ın konu alındığı *Hürrem Sultan* ve *Zümrüt Gözlü Sultan*; Haseki Safiye Sultan'ın konu alındığı *Sultanların Aşkı*, *Saraydaki Kadın*, Safiye Sultan ve Haseki Kösem Sultan'ın konu alındığı *Kösem Sultan* romanlarıdır. Aynı kişiler hakkındaki farklı romanlara bakıldığında ortak noktaların yanı sıra farklılıklarında olduğu görülmüş ve bu farklılıkların yazarların hayal gücünden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Kurgu ve gerçeklik dengesinin genel olarak iyi kurulduğu ve yazarların gerçeklere sadık kaldığı görülmüştür.

Şeker (2009), “*İbnülemin Mahmud Kemal Önal’ın Tarihî Romanı: Sabih*” adlı çalışmasında edebiyat ve tarih ilişkisini ortaya koymuş, Önal’ın tarihçi kimliğinin yanında yazar kişiliği hakkında bilgiler vermiştir. Romanı Namık Kemal’in *Cezmi* romanıyla karşılaştırmıştır. Çalışmada aynı zamanda İbnülemin’in *Bir Yetimin Sergüzeşti* ve *Rahşan* eserleri de incelenmiş ve bunların *Sabih*’ten farkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sulaimanova (2009), “*Konusunu Türk Tarihinden Alan Tarihî Romanlar*” adlı çalışmasında 1966-1970 yılları arasında basılan ve konusunu Türk tarihinden alan tarihî romanları incelemiştir. Yaklaşık 25 eserin incelendiği ve Cemil Akıncı’nın *Hilallerin Gölgesinde*, Barbaros Baykara’nın *Kanayan Toprak*, Cengiz Dağcı’nın *Genç Timur* gibi eserlerinin yer aldığı çalışmada eserler zaman, mekân ve insan unsurları üzerinden ve yazarların bakış açısı temelinde incelenmiştir. Çalışmanın sonunda incelenen romanların bazılarının tarihî gerçekliklere sadık kaldıkları bazılarının ise kurmaca olduğu görülmüştür.

Keçen (2012), “*Oğuz Özdeş’in Tarihî Romanları*” adlı yüksek lisans tezinde estetik kaygı gütmeyen romancılardan olan Oğuz Özdeş’in on dört tarihî romanını klasik roman çözümleme metoduyla incelemiştir. Eserlerinde aşk ve tarihi işleyen Özdeş’in romanları, olay örgüsü, bakış açısı, anlatıcı, zaman, mekân, anlatım teknikleri ve üslup açısından ele alınmıştır. *Dağ Başını Duman Almış*, *Vatan Borcu*, *Oğuz Han* gibi kitapların incelendiği çalışmanın sonucunda Özdeş’in romanlarında tarihî ideolojilerin yanında maceracı bir anlatımı tercih ettiği, inandığı milliyetçilik değerlerini okuyucularına aşlamak istediği ve eserlerinde entrika ve tesadüflere çok fazla rastlandığı tespit edilmiştir.

2000 sonrası tarihî romanlarda milli kimlik oluşturmaya katkı sağlamak amacıyla Osmanlı tarihine dönülmüş ve çok sayıda tarihî roman Osmanlı tarihini konu almıştır. Bu çalışma, söz konusu romanlarda tarihin ele alınışını inceleyen ilk araştırma olma özelliğini taşımaktadır. Osmanlı tarihine özellikle ağırlık verilen 2000 sonrası dönemde bu romanlar yeni bir dönem oluşturma niteliğindedir. Bu nedenle bu romanlarda tarihin ele alınışının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, 2000 sonrası tarihî romanlardan sekiz roman incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2000 SONRASI TÜRK ROMANLARINDA TARİHİN ELE ALINIŞI

3.1. Yöntem

3.1.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçladığından tarama modelidir. Tarama modeli, genel ve örnek olay tarama modeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, genel bir yargıya varmak amacıyla bu evrenden alınan bir örneklem üzerinde yapılan araştırmaları ifade etmektedir.

3.1.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, 2000 sonrasında Osmanlı tarihini konu alan romanlar oluşturmaktadır. Örneklem ise bu romanlar arasından seçilen sekiz romandır. Bu romanlar *Kızıl Atın Süvarisi*, *Sultanın Rüyası*, *Hatice Sultan*, *Müzehhip Hafiye*, *Kumandan*, *Nar Ağacı*, *Sarıkamış – Beyaz Hüznün* ve *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer* adlı romanlardır.

3.2. Bulgular ve Yorumlar

3.2.1. Fatih Sultan Mehmet Dönemi’ni Ele Alan Romanlarda Tarih

Hasan Erdem’in üçüncü romanı olarak 2012 yılında yayımlanan *Kızıl Atın Süvarisi*, yazarın emekli olduktan sonra çocukluk hayalini gerçekleştirmek üzere tarihî romancılığa yönelmesinin ürünüdür. Yazarın, *Kızıl Atın Süvarisi*’nin öncesinde Temmuz 2009’da ilk tarihî macera romanı *Şar Dağının Kurtları*’nı, Temmuz 2010’da Argos Kalesi’ni kaleme aldığı görülmektedir.

Eserde Kripoli Akını, Otlukbeli Muharebesi ve Venedik Savaşı gibi önemli tarihî olaylar konu edilmiştir.

3.2.1.1. Kripoli Akını

Romanda, Osmanlı tarihine ilişkin ele alınan ilk olay Kripoli Akını'dır. Kripoli Akını'nın romanda nasıl ele alındığını incelemeden önce, tarihte olayın nasıl geçtiğine değinmekte yarar vardır.

1477 yılında 46 Venedik, 25 Papalık, 17 Napoli ve 14 Rodos kadırgasından oluşan Haçlı Donanması Akdeniz'e inmiştir. Sahillerdeki köy, kasaba ve şehirleri vurmaya başlayan donanma, Venedikli Amiral Mocenigo komutasındadır. Herhangi bir direnişle karşılaşmayan ordu, Antalya limanına girmiş ve kaleyi kuşatmıştır. Kolay bir kuşatma olacağını düşünen Haçlı Donanması, uzun süren çabalara rağmen kaleyi ele geçirememiştir. Direnişi kıramayan ve geri çekilmesi gereken ordu, surların dışındaki tüm alanları yağmalamıştır (Uzunçarşılı, 1982: 116).

Sahil kısmındaki tüm yerleşim yerlerini yakıp yıkan Haçlı ordusu, askerlerine karaya inme emrini vermiştir. Donanmaya ait vahşi köpekler karaya çıkartılmıştır. Irza geçme, talan, yağma gibi birçok kötü olay yaşanmıştır. Haçlı ordusunda yer alan bir tarihçi olanları şu ifadeler ile anlatmıştır:

“Venedikliler ve müttefikleri olan Rodos şövalyeleri İzmir’e girdiklerinde erkekleri boğazladılar, camilere sığınmış olan kadın ve kızları ihtiraslarına alet etmek için kapıları kırdılar. Saldırıyı yöneten Venedikli komutan Mocenigo, askerlerinin insancıl duygularını uyandırmak yerine yağmayı, kundakçılığı ve ırza geçmeyi kışkırtıyordu. Kendisine getirilecek her Osmanlı'nın kafası için bir duka altını vermeyi vaat etmişti. Tutsak alınanlar ise açık arttırmayla satılıyorlardı. Rodos'un karşısındaki kıyı kasabalarının halkı kılıçtan geçirildi, binaların dışında bağlara ve ağaçlara varıncaya kadar her şey yakıldı.” (Purgstall, 2000: 126).

Yıllar boyu devam eden bu saldırılara Fatih Sultan Mehmet çok öfkelenir ve üzülür. Son saldırı haberinin gelmesi ile Fatih Sultan Mehmet, masumların kanının

yerde kalmayacağını söyleyerek Akdeniz'in en büyük ordusu olma özelliği taşıyan bu donanmaya saldırı planlarına başlar. İzmir Saldırısı sonrasında Divan-ı Hümayun'u toplayan Fatih Sultan Mehmet, şu konuşmayı yapar:

“Süleyman Paşa derhal Lepanto körfezine hareket edecek ve Rumlardan Venediklilerin eline geçen Lepanto kalesini kuşatacak. Mihaloğlu Ali Bey ve akıncıları Tiran vadisindeki Venedik kalesi Kroya'yı saracak. Sırbistan Sancakbeyi Malkoçoğlu Bali Bey ise İşkodra üzerine sevk edilecek. Denizlerdeki üstünlüğüne güvenerek kolumuzu bükmeye yeltenen korsan devlet Venedik'e asıl darbeyi ise Turahanoğlu Ömer Bey indirecek. Dört ayrı bölgede sıkıştırılacak olan Venedik'e Türk kıyılarında yaptıkları yıkım ve katliamların hesabı misliyle ödetilecek. Sizlerden Turahanoğlu Ömer Bey'e tam destek çıkmanızı ve ne isterse yerine getirmenizi bekliyorum. Ömer Bey'in istekleri benim isteklerimdir, ona göre hareket edersiniz.”

Fatih'in bu fermanı ile birlikte Bosna Sancakbeyi Turahanoğlu Ömer Bey, tüm akıncıların Venedik sınırına gelmesini emreder. Yaklaşık yirmi bin akıncı, birçok engelle rağmen Venedik topraklarına girer (Uzunçarşılı, 1982: 130).

Venedik generalinin kalabalık bir ordu ile kendisine yaklaştığının haberini alan Ömer Bey, tüm hazırlıklarını tamamlar ve General Novellüs'e meydan okur. İki ordu Ekim ayının ilk gününde karşılaşır. Akıncıların kendi ordusundan daha küçük olduğunu gören Venedik generali, hücumla geçer. Bunun sonucunda Ömer Bey, akıncılarına geri çekilmelerini söyler. Hücumla devam eden Venedik süvarileri, bir gün önce Ömer Bey'in hazırlamış olduğu tuzağa düşer. Süvarilerin tuzağa düştüğünü öğrenen General, piyadelerinin akıncılara saldırmasını emreder. Türk akıncıları, Venedik piyadelerini bozguna uğratar. Bu bozgun esnasında Venedik Generali ölür ve Venedik ordusu parçalanır (Uzunçarşılı, 1982: 132).

Ömer Bey ve akıncılar Kuzey Venedik'te bir ay kadar kalır. Türk sahilllerinde yapılan katliam ve tahribatların öcünü alır. Venedik'in her yeri yakılır, yıkılır ve intikam alınır. Avrupa'nın dehşetle baktığı Kripoli akını, 16 yıldır devam eden Osmanlı-Venedik savaşının sonu olur (Purgstall, 2000: 130).

Batılı ve Osmanlı tarih kitaplarında yukarıdaki gibi anlatılan olaylar romanda gerçeğe uygun şekilde ele alınmıştır.

Kızıl Atın Süvarisi romanı, Amiral Moçenigo ve emrindeki Venediklilere ait kırk altı, Papalık donanmasına ait yirmi beş, Napoli kralı Ferdinand’a ait on yedi ve Rodos şövalyelerine ait iki kadırgadan mürekkep müttefik donanmasının Akdeniz üzerinden ilerleyip Antalya sahiline erişmesiyle açılmaktadır. Donanma, Antalya limanının zincirini top atışlarıyla kırarak Antalya kalesi önünde demirlemekte, akabinde kaleyi ve surlarını top atışlarıyla tahrip etmektedir. Donanmanın maksadı, kaleyi karadan ve denizden muhasara altına alarak düşürmek ve ele geçirmektir. Lakin inatçı Türk kale muhafızlarının şiddetli direnişi karşısında maksadına ulaşamayan ve geri çekilmek mecburiyetinde kalan müttefik donanması, Antalya sahilinde bulunan yerleşim birimlerini talan ve yağma ettikten sonra İzmir’e doğru yelken açar.

İzmir’e doğru yola koyulan donanma, Amiral Moçenigo’nun emriyle Anadolu’nun sahil şeridindeki kasaba ve köyleri talan etmekte, ahaliyi katletmekte ve esir almaktadır. Amiral Moçenigo, bizzat askerlerini “yağmaya, kundakçılığa ve ırza geçmeye” teşvik etmektedir. Daha da öteye giderek Amiral Moçenigo, emrindeki askerlere Türk başı getiren herkese üç altın vereceğini vaat etmektedir. Bu durum, askerleri gayrete getirerek, İzmir’in donanma tarafından ele geçirilmesini tesis etmiştir (Erdem, 2014: 10).

Müttefik donanması, İzmir’e gelene kadar yağma ve talan ettiği sahil şeridi köylerinden sonra, İzmir ve civarındaki yerleşim birimlerine ve buradaki sivillere de acımasızca saldırır. Bu civardaki balıkçı köylerinden birinde ikamet eden Afşin’in ailesinin yaşadığı köy de yağmalanan yerleşim birimleri arasındadır. Köydeki yaşlı ve hastalar katledilirken, gençler köle olarak satılmak üzere esir alınır. Afşin’in dedesi, ninesi, annesi ve kız kardeşi de katliamda hayatını kaybedenler arasındadır. Henüz genç bir delikanlı olan Afşin, bu hadiseden sonra ailesine bunu yapanlardan intikamını alacağına yemin ederek yola koyulur.

Kızıl Atın Süvarisi'ndeki olay sırası, gerçekler ile uyuşmaktadır. Haçlı ordusunun başarısız Antalya kuşatmasından sonra Ege'nin sahillerini yağmaladığı tarih kitaplarında yer almaktadır. Hatta yalnızca yağmalamakla kalmamışlar; ırza geçme, kundakçılık gibi birçok eylem gerçekleştirmişlerdir. Afşin'in ailesi de bu yağmalanan köylerden birinde oturmaktadır. İnsanların katli, köle satıcılığı gibi tüm olaylar gerçekte uyuşmaktadır.

3.2.1.2. Otlukbeli Muharebesi

Kızıl Atın Süvarisi'nde ele alınan bir diğer tarihî olay Otlukbeli Muharebesidir.

Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesi ve 1461 yılında Trabzon'u ele geçirerek Pontus Rum Devletine son vermesi, Akkoyunlu Sultanı olan Uzun Hasan'ın telaşlanmasına yol açmıştır. Türkmen asıllı olan Uzun Hasan Azerbaycan, Irak, İran ve Doğu Anadolu'nun bir kısmını elinde tutmaktadır. Pontus Rum kralının kızı ile evli olduğundan dolayı Trabzon'un kendisine ait olduğunu düşünmektedir. Bu düşünce sonucunda Trabzon'u Fatih Sultan Mehmet'ten istemiştir. İsteği kabul edilmeyen Uzun Hasan, Fatih Sultan Mehmet'i yenemeyeceğini bilir. Bu sebeple Haçlı devletleri ve doğudaki Türk devletleri ile anlaşma sağlar. Papa, Napoli ve Venedik, hem asker hem de silah sağlayarak Uzun Hasan'a yardım eder. Yardım karşılığında ise Argos, Ağrıboz, Midilli ve Mora'nın iade edilmesini ister. Uzun Hasan'ın hazırlık yaptığını gören Fatih Sultan Mehmet, tedbirlerini artırır. Venedikliler, Uzun Hasan'a yardım etmek için; Osmanlı şehirleri olan Antalya ve İzmir'i yağmalamaya başlar (Purgstall, 2000: 200).

1464 yılında Karamanoğlu İbrahim'in ölmesi ile taht kavgası yaşanır. Uzun Hasan, İshak Bey'e yardım ederek beyliği ele geçirmesini sağlar. Bunun üzerine Pir Ahmed Bey ise Osmanlı'dan yardım ister ve beyliği ele geçirir. Pir Ahmed Bey'in Venedikliler ile anlaşması üzerine Fatih Sultan Mehmed, Karaman'a sefer düzenlemeye karar verir. Konya ve Karaman, bu sefer ile Osmanlı'ya bağlanır. Yenilgi yaşayan Pir Ahmed Bey, Uzun Hasan'a sığınır. Yaşanan bu olaylar sonucunda Akkoyunlular ile Osmanlı'nın arası açılır. Osmanlı, Anadolu ve

Avrupa'ya hakim iken; Akkoyunlular İran, Irak, Doğu Anadolu ve Kafkasya'da topraklarını genişletmiştir. Artık bu iki devlet arasında savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. 1473 yılında Otlukbeli'nde gerçekleşen savaşta Osmanlı, Uzun Hasan'ın ordusunu birkaç saatte bozguna uğratar. Akkoyunlu tehlikesi böylece sona erer (Purgstall, 2000: 116).

Kızıl Atın Süvarisi'nde çeşitli karakterlerinin hikâyelerinin iç içe geçtiği, yer yer birinden diğerine sıçradığı ve bu hikâyelerin bir kurgu içerisinde derlendiği görülmektedir. Afşin'in intikam yemininden sonra da ileride yeniden Afşin'e bağlanılacak surette yeni bir anlatının kaleme alındığı görülmektedir. Bu anlatıda baş rolde Kayatekin vardır. Kayatekin Bosna Sancakbeyi Ömer'in emrindeki bir akıncı olup beyinden Macar kralına isyan eden ve başarısız olan Kont Stephen'i Macaristan topraklarından çıkararak Bosna'ya getirme emrini almıştır (Erdem, 2014: 23). Bir dizi maceradan sonra Kayatekin'in görevini başarıyla tamamlayarak Kont Stephen'i Bosna'ya ulaştırdığı görülür.

Uzun bir yolculuk neticesinde perişan ve bitkin vaziyette Bosna'ya ulaşan Afşin, Bosna'ya seyahatinin sebebinin soran kale gözcülerine buraya geliş sebebinin hayattaki tek akrabası Kayatekin'i bulmak olduğunu söyler. Bu durum Afşin'in ailesini elim şekilde kaybettikten sonra hayattaki akrabalarına olan bağının daha da kuvvetlendiğinin göstergesidir. Amcasının yanında kılıç antrenmanlarına başlayan ve sıkı bir savaşçılık eğitimi alan Afşin, kısa sürede hızlı bir gelişme kaydederek kuvvetli bir akıncı olur.

Kızıl Atın Süvarisi'nin 61 sayfalık ilk kısmında olay örgüsünün düğümlendiği nokta, Akkoyunlu ve Osmanlı Devletlerinin Otlukbeli'nde karşı karşıya gelmesi olmaktadır. Kitapta tarihî bir şahsiyet olarak Uzun Hasan ve Fatih Sultan Mehmet gibi karakterlerin de yer aldığı bu kısımda, Osmanlı ileri gelenleri savaş arifesinde, Osmanlı ve Akkoyunlular arasındaki gerilimin git gide arttığı anlarda bu durumu iki kardeş devletin birbirine düşmesi olarak yorumlamaktadır (Erdem, 2014: 35). Timurluların bölgedeki varisi olduğuna inanan Uzun Hasan, Osmanlı Devleti'ni alt etmek için Venedik, Macaristan, Napoli, Lehistan, Boğdan, Papalık ve Rodos şövalyeleriyle iş birliği yapmaktadır.

Ömer Bey'in komutasındaki Afşin ve Kayatekin'in de içerisinde bulunduğu Osmanlı ordusu doğuya hareket etmiş, Tercan yönünde Fırat nehrini izleyerek ilerlemeye başlamıştır (Erdem, 2014: 43). Lakin Ömer Bey'in de komutasında olduğu Rumeli beylerbeyi Has Murat Paşa, emrindeki birliklere ordunun geri kalanını beklemeden Fırat nehrini geçme emri vermiş, paşanın şahsi hırsı yüzünden Rumeli akıncıları Akkoyunlu kuvvetleri tarafından büyük bir darbe almıştır. Bu darbeden sonra Fatih Sultan Mehmet, daha fazla Akkoyunlu topraklarına doğru ilerlemeyerek savaşın Anadolu'da vuku bulmasına karar vermiştir. Ancak Bayburt'a doğru yönelen Osmanlı ordusunu Otlukbeli'nde yakalayan Akkoyunlu kuvvetleri savaşın Fatih Sultan Mehmet'in planladığı şekilde gitmesine mani olmuş, bu nedenle savaş planlanandan daha erken bir zamanda 11 Ağustos 1473 günü başlamıştır. Sekiz saat süren harp neticesinde Osmanlı kuvvetleri galip gelmiştir (Erdem, 2014: 59).

Anlaşılabileceği üzere romanda Otlukbeli Savaşı ve öncesindeki olaylar yerli ve yabancı tarih kitaplarında anlatıldığı şekilde geçmektedir. Ancak Otlukbeli Savaşı'nın nedeni Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın toprak genişletme isteğinden ziyade Karamanoğulları Beyliği'nde taht kavgaları esnasında yaşananlardır. Romanda Akkoyunlular ve Osmanlılar iki kardeş devlet olarak anlatılırken tarih kitaplarında bu durum farklı şekilde anlatılmaktadır. Osmanlı, Anadolu ve Avrupa'ya hakim iken; Akkoyunlular İran, Irak, Doğu Anadolu ve Kafkasya'da büyük bir devlet haline gelmiştir. İki büyük devletin arasındaki savaşın kaçınılmaz olduğu tarih kitaplarında geçmektedir.

3.2.1.3. Venedik Savaşı

Romanda dikkat çeken bir diğer olay da Venedik Savaşı'dır.

1463'te Bosna ve Mora'daki Aragon'un egemenliğini kaybetmesi ile Venedik ve Macaristan, Osmanlı'ya karşı birleşir. Venedik ve Macaristan, Osmanlı'yı iki farklı cepheden kışkırtarak saldırıya geçmeyi planlar. Bunlara karşılık Fatih Sultan Mehmet, Adalarda bulunan Venedik donanmasına karşı, Çanakkale'de iki güçlü kale yaptırır. Ayrıca Kadirga'da yeni bir tersane kurulmasını sağlayan Fatih Sultan Mehmet, donanmayı daha da güçlendirmeyi amaçlar (Öztuna, 1969: 123).

Savaşın başlaması ile birlikte kaybedilen toprakların geri alınması için güçlü bir ordu Mora'ya gönderilir ve yarımada tekrar kazanılır. 1464 yılında Bosna'ya giden Fatih Sultan Mehmet, Yayça kuşatmasında başarısız olur. Fakat Fatih Sultan Mehmet İstanbul'a döndüğü esnada Macar Kralı, Bosna'dan Mahmud Paşa sayesinde çıkarılır. Savaşın başlangıç zamanlarında Osmanlı'nın ilk hamleleri başarıya ulaşır. 1466 yılında İskender Bey'in müttefikler ile olan dayanışmasını bozmak için Arnavutluk'a bir sefer yapılır. Kuzeyde yer alan bir dağlık araziye sığınan İskender Bey'in hamlesi karşılığında Fatih, bir kale yaptırır. İskender Bey'in bu kaleyi kuşatması üzerine bölgeye 1467'de ikinci sefer yapılır (Öztuna, 1969: 125).

Uzunçarşılı'dan öğrendiğimize göre 1469'da Eğriboz'da olan Venedik donanması, Midilli Adası'na kuşatma düzenler ve Türk askerinin koruduğu kasaba dışındaki her yeri işgal eder. Çanakkale Boğazı'ndan çıkan donanmanın iki tanesi ele geçirilir. Durum değerlendirmesi yapan Venedikliler, hızlıca Midilli Adası'nı terk eder ve Eğriboz'a geri döner. İmroz, Semadirek ve Taşoz adalarında da Midilli Adası'ndaki gibi başarısızlığa uğrayan Venedik ordusu, savaşı sonlandırmak ister. Limni ve İmroz adalarını isteyen Venedik'e Fatih'in cevabı şu olur: "Benimle müsalaha akdetmek isterseniz gidiniz daha iyi düşününüz" (Büyüktuğrul, 1984: 39). Bu cevap üzerine donanma, Enez sahillerine giderek orayı da işgal eder. 200 kişi rehin alınarak Eğriboz'a götürülür. Bu sırada İmroz, Limni ve Yeni Foça yağmalanır. Mora'da olan Vostitza Kalesi'ni elde eden Venedikliler, yeni bir üs kazanır. 1470 yılında Osmanlı, Adalar Denizi'ne çıkar. Donanma Eğriboz'a ilerler. Eğriboz'daki savaşı Osmanlılar kazanır. Venediklilere ait birçok gemi ve önemli kaptanlar bu savaşta hayatını kaybeder. Osmanlı ise yalnızca 30 kadırgalık bir kayıp yaşar.

16 yıl süren savaşlarda Osmanlı; doğru devletlere doğru hamleler yaparak Haçlı donanmasını alt etmiştir. 1479'da uzun sürdüğü için yorucu olan savaş sonucunda bir anlaşma yapılarak savaş sonlandırılmıştır.

Romanın ikinci kısmında Akkoyunluların mağlup edilmesinden sonra, Akdeniz sahillerini yağmalayan Venedikliler asıl düşman olarak eserde karşımıza çıkmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, romanda Venedik'in yaptığıının yanına kâr

kalmaması için esaslı bir savaş planı hazırlayarak bunu devlet ricaliyle paylaşmıştır. Bu planda Ömer Bey ve akıncıları İzono nehrini aşarak Kuzey Venedik'i işgal etmekle görevlidir (Erdem, 2014: 64). Planın esas maksadı da Venedik'in fethedilmesi değil, Akdeniz sahillerinde Venediklilerin yaptıklarının intikamının alınması ve Venedik'in barışa zorlanmasıdır (Erdem, 2014: 77).

Ömer Bey ve akıncılarının harekâtı sırasında artık bir birliğin komutanı olarak kuvvetlerin içinde yer alan Afşin, yaptığı stratejik bir hata neticesinde yaralanmış; arkadaşlarından ve amcasından ayrı düşmüştür. Afşin'i Venedik'te yaşayan bir sivil yaralı hâlde bularak kulübesinde ona bakmış ve yaralarını iyileştirmiştir. Dandolo isimli bu yaşlı ve iri yarı adam Afşin'in Venedikliler hakkındaki olumsuz düşüncelerinin değişmesinde de oldukça etkili olmuştur (Erdem, 2014: 160).

Afşin, harekâtı esnasında Venediklilerin yaşadığı bir köyü ateşe vermiş ve bu köyde yaşayan masum sivillerin de zarar görmesine neden olmuştur (Erdem, 2014: 81). Bu siviller arasında romanda özel bir yer tutacak iki kişi ise Marco ve Cecilia'dır. Cecilia'ya âşık olan Marco ve Cecilia köyün yakılmasından sonra köy ahalisiyle beraber göç ederek başka bir yere ulaşmaya çalışmaktadır. Lakin kafiyele musallat olan haydutlar, köylülerin mallarına ve hayvanlarına el koyarlar, güzel Cecilia'yı da yanlarında götürmeye kalkarlar, Marco'nun buna karşı koyması onun ölümüne sebep olur. Bu esnada Afşin de Dandolo'nun kulübesinden ayrılmış ve arkadaşlarına kavuşmak için yola düşmüştür. Tesadüf eseri olarak Afşin, haydutların yakılmasını emrettiği köyün ahalisine yaptıklarını görür ve Cecilia'yı haydutlardan kurtarmak için onların peşine düşer. Gizlice haydutları takip eden Afşin, haydutlar arasında kızıl atlı süvari olarak nam salar (Erdem, 2014: 178).

Afşin'in tek başına 80 kişilik haydut grubunu takip ederek hırpalaması ve arkadaşı Baykara'nın da 50 akıncıyla birlikte onun imdadına yetişerek haydut grubunu dağıtmasıyla Afşin, amcası ve arkadaşlarıyla tekrar buluşma imkânına sahip olmuştur. Eserin ikinci bölümünün düğümlenme noktası da yeniden kitabın başındaki olaylara atıf yapılarak bu kısımda yer almaktadır. Venedik toprakları içindeki müstakbel Napoli prensesinin ülkesine sağ salim dönebilmesi için yanında

ona Napolili ve Venedikli askerlerden oluşan büyük bir asker grubu eşlik etmektedir. Cecilia'nın tesadüfen bu asker kafilesinin arasında kalması ve müstakbel prenses Beatrice'in ona acıyarak arabasına alması neticesinde, Cecilia Afşin'in kardeşi Gökçe ile tanışır. Venediklilere esir düştükten sonra köle pazarında satılan Gökçe, müstakbel prenses Beatrice'in nedimesi olmayı başarmıştır. Cecilia'nın bu durumu Afşin'e haber vermesiyle, Kayatekin, Napoli ve Venedik kuvvetlerine ani bir baskın düzenleyerek Gökçe'yi geri almaya karar verir. Baskın neticesinde bozulan müttefik kuvvetler, yanlarında prenses ve Gökçe ile kaçarken, Kayatekin kuvvetler arasında bulunan General Pietro'yu düelloya davet eder. Eğer düello kabul edilir ve Gökçe Türk akıncılarına verilirse, akıncılar ikinci bir saldırıyı gerçekleştirmeyecektir. Napolili generallerin Pietro'yu düelloya gitmeye zorlamasıyla düelloya çıkan Pietro, Kayatekin tarafından öldürülür (Erdem, 2014: 285). Böylece Gökçe, kardeşi ve amcasına kavuşurken, Afşin'in köyünü yağmalayan ve ailesini katleden Pietro da tecelli eden adaletle hakkını almış olur.

Gerçekte olan olaylar, romanda da doğru şekilde yer almıştır. Ege sahillerini yağmalayan Venediklilerin asıl düşman olarak gösterilmesi, Ömer Bey ve akıncıların Kuzey Venedik'i tarih kitaplarında geçtiği şekilde aktarılmıştır.

3.2.2. 17. Yüzyıl Ele Alan Romanlarda Tarih

Mine Sultan Ünver'in *Sultanın Rüyası* (2012: 240 s.) romanı, konusunu 17. yy. Osmanlı tarihinden alan 2000 sonrası tarihî romanlardandır.

Roman, kendi içinde pek çok bölüme ayrılmıştır. Her bölümde romanın başka bir kahramanı gözünden romandaki hadiseler okura aktarılmaktadır. Roman 17. yy. Osmanlısında geçtiği ve bu dönem tarihine ışık tuttuğu için seçilmiştir. Roman, bir aşk hikayesi üzerine kurgulandığından Osmanlı tarihine ilişkin olaylara dair fazla detay bulunmamaktadır. Bu nedenle romandaki tarihsel olaylar, olay örgüsü çerçevesinde aktarıldığı kadar yansıtılmıştır.

3.2.2.1. Melek Ahmet Paşa ve Kara Pertev Paşa

Pervane Kaptan'ın oğlu olarak bilinen Melek Ahmet Paşa'nın lakabına dair birçok hikaye vardır. Melek Ahmet, Sultan Mustafa Han döneminde devlete hizmet etmeye başlamıştır. Hotin seferinde Genç Osman ile birlikte savaşan Melek Ahmet Paşa, IV. Murad devrinde Hasoda'da rikabdar, çuhadar ve musahib vaziflerini yerine getirmiştir. 1638 yılında padişahın yanında Bağdat Seferi'ne katılmıştır. Sefer sonrasında Diyarbakır Beylerbeyi olmuştur. Ardından Halep Beylerbeyliği ve Erzurum ile Şam valiliği yapmıştır. 1644 yılında IV. Murad'ın kızı ile bir evlilik yapmıştır. 1649 yılında ise Kara Mustafa Paşa yerine sadrazam olmuştur (Demirsoy, 2011: 30).

Selim, 17. yy. Osmanlısında medresede hocalık yapmakta olan bir hekimdir. Karısının bir anda ortadan kaybolmasıyla büyük bir keder ve ıstıraba düşen Selim, çareyi Galata meyhanelerinde sarhoş olmakta bulmuştur. Çocukluğundan beri Selim'in arkadaşı olan Hüsamettin Çelebi ise onun peşinde meyhaneleri gezmekte ve Selim'i düştüğü kötü durumdan kurtarmaya çalışmaktadır. Selim'i meyhanelerden birinde bulan Hüsamettin Çelebi ona şöyle demektedir:

“Günler oldu bu hâldesin, aklını başına al. Afyondan, anasondan ellerin titremeye başladı, böyle cerrah mı olunur, mesleğinden de mahrum kalacaksın. Hâlini bir yoluna sok artık, kadere inanmaz mısın sen?” (Ünver, 2012: 12).

Melek Ahmet Paşa, IV. Mehmet saltanatında kısa bir süre için sadrazamlık yapmış, sonradan gözden düşmüş bir devlet adamıdır. Saraydan bir sultanla siyasi bir amaçla evlendirilen Melek Ahmet Paşa, zamanla sultana âşık olmuş ve onu kaybetme korkusuyla yaşar hâle gelmiştir. Melek Ahmet Paşa'nın Esmehan Kaya Sultan'ı kaybetme korkusu onun hakkında gördüğü kötü rüyalarından kaynaklanmaktadır (Ünver, 2012: 27).

Kara Pertev Paşa, Osmanlı Devletinde yıllarca Yeniçeri ağalığı yapmış bir devlet adamıdır. Lakin bu görev ona yetmemekte, sadrazamlığı ele geçirmeye

çalışmaktadır. Bu neden Kara Pertev Paşa, Girit Harbi sırasında tanıdığı Eleni'yi, onun gaibi bilme gibi bir yeteneği olduğunun farkına vararak kaçırmıştır. Kara Pertev Paşa, Eleni'yi saraya sokarak onun sayesinde sarayda olan bitenden haberdar olacak ve kızın yeteneğiyle sadrazamlığı ele geçirebilecektir (Ünver, 2012: 37). Kara Pertev Paşa, kaçırdığı Eleni'yi söylediklerini yapmazsa oğlunu ve kocasını öldürmekle tehdit etmektedir (Ünver, 2012: 42).

Selim, karısının ortadan kaybolmasından sonra acısını unutabilmek için medresedeki derslerine dört elle sarılmış, uzun süreden beri üzerinde çalıştığı *bubo* yani kanser hastalığının tedavisini bulmak için çabalamıştır. Yalnız kaldığında ise aklına hep karısı ve onunla ilgili hatıraları gelmektedir (Ünver, 2012: 50). Karısı İtir, Giritli olup Girit Harbi sonrasında Selim'e cariye olarak verilmiştir. Zamanla cariyesine âşık olan Selim ise onu azat etmiş ve evlenmiştir.

Melek Ahmet Paşa, İstanbul kahvehanelerinin birinde Köprülü Mehmet Paşa, Mimar Kasım Ağa, şair, musikişinas Solakzade Mehmet Hemdemi Efendi ve Evliya Çelebi gibi mühim kişilerle muhabbet etmekte, devlet meseleleri üzerine düşünmektedir. Köprülü Mehmet Paşa, Melek Ahmet Paşa'nın sadrazamlıktan azledilmesinde önemli faktörlerden biri olan onun ayarı düşük para bastırması hadisesini iktisadi bakımdan yapılması gereken bir hareket olarak onaylamakta, onun azlinin halkın bu durumu anlayamamasından kaynaklandığını söylemektedir (Ünver, 2012: 79). Melek Ahmet Paşa, karısı Esmehan Kaya Sultan'ın yanına döndüğündeyse uzun süreden beri unuttuğu karısının öleceği vehmine yeniden kapılır. Zira Esmehan Kaya Sultan, hayra yorulmayacak bir rüya görmüştür (Ünver, 2012: 85).

Kara Pertev Paşa'nın emrinde çalışan hafiyelerden biri olan Karamanlı Hamdi Efendi, sorgulamak ve karısının ahvali hakkında haber vermek için Selim'i görmeye gelir. Başlangıçta karısı hakkında bir malumata rastlamadıklarını söyleyen Karamanlı Hamdi Efendi, sonrasında karısının ortadan kaybolmadan önce Dimitri adlı bir gençle buluştuğunu söyleyerek Selim'i sıkıştırır. Karamanlı Hamdi, Selim'in karısı ve Dimitri ile birlikte bir iş çevirdiklerini düşünmektedir (Ünver, 2012: 109).

Dimitri, Kafkasya’da doğup büyümüş bir Ermeni’dir. Sevdığı Eleni ile birlikte büyümüş, ona âşık olmuş, Eleni ve ailesinin Girit’e taşınmasıyla onların peşinden gitmiştir. Ancak Eleni, Dimitri’yi bir dost gibi sevmekte, aşkına karşılık vermemektedir. Eleni’nin Girit Harbi esnasında esir düşüp köle olarak İstanbullu hekim Selim’e verilmesiyle İstanbul’a gelen Dimitri, onun Selim’in yanında mutlu olduğunu görünce rahatlamış, ancak onu takip etmekten vazgeçmemiştir. Şimdi ise Eleni ortadan kaybolmuştur. Dimitri, onu bulacağına söz verir (Ünver, 2012: 116).

Eleni yahut İtir, Kara Pertev Paşa’nın tehdidiyle saraya girmiş ve Esmehan Kaya Sultan’ın emrine verilmiştir. Saray içindeki olayları Kara Pertev Paşa’ya bildirmek üzere onun saraydaki adamlarından haber almaktadır. Kara Pertev Paşa ile görüşen Eleni, ona sarayda yeni bir sadrazam adayı üzerine konuşulduğunu ancak bunun kim olduğunu bilmediğini söyler. Hakikatte ise Eleni, bu kişinin Köprülü Mehmet Paşa olduğunu bilmekte, ancak bu tecrübeli devlet adamının Kara Pertev Paşa’dan zarar göreceğini düşünerek bunu saklamaktadır (Ünver, 2012: 132).

Sadrazamlıktan azledildikten sonra Van’a gönderilen Melek Ahmet Paşa, belirli zamanlarda İstanbul’a gelerek ahabplarını ve karısını ziyaret etmektedir. Yine böyle bir yolculuk esnasında hatıralara dalan Melek Ahmet Paşa, karısıyla olan evliliğinin nasıl gerçekleştiğini hatırlar. Henüz çocuk yaşta olan Esmehan Kaya Sultan’la evlendirilen Melek Ahmet Paşa, sultanın isteği üzerine onunla yıllarca aynı evde kalmamış, ancak bu durum Kösem Sultan’ın kulağına gidince onun emriyle karısıyla beraber yaşamaya başlamıştır. Zamanla birbirini gerçekten seven Esmehan Kaya Sultan ile Melek Ahmet Paşa, sadrazamlık hadisesine kadar mutlu bir hayat geçirmişlerdir. Bu mutlu hayattaki tek acı yan ise Esmehan Kaya Sultan’ın ölü bir oğul doğurmasıdır.

Selim, Dimitri haberini aldıktan sonra karısının kendisini aldattığı şüphesine düşmüştür. Bu şüpheyile boğuşan Selim, İstanbul’daki İngiliz elçisi tarafından da tehdit edilir. Onun kansere karşı bir ilaç geliştirdiğini duyan elçi, eğer bu ilacı kendisine vermezse, onu saraya şikâyet etmekle tehdit eder. Elçi, saraya bir hekimin işe yaramaz bir ilacı test etmek için masum insanları denek olarak kullandığını söyleyecektir (Ünver, 2012: 174).

Melek Ahmet Paşa'nın korktuğu gerçekleşmiş ve Esmehan Kaya Sultan, ikinci çocuğunu doğururken ölmüştür. Esmehan Kaya Sultan'ın cenazesi ise Selim'in eşine kavuşmasını tesis edecektir. Dimitri'yi hafiye teşkilatı yakalamış ve Selim'i onunla görüştürmüştür. Selim, Dimitri'nin hikâyesini dinledikten sonra onun kötü bir insan olmadığını anlamıştır. Cenazeye Selim'le birlikte gelen Dimitri, Eleni'yi görünce tanır ve onun peşinden gider. Eleni de bu esnada cenazenin yarattığı kargaşayı fırsat bilerek, oğlunun esir tutulduğu eve, Üsküdar'a doğru yola çıkmıştır. Üsküdar'a kadar onu takip eden Dimitri, evi gördükten sonra geri dönüp Selim'e olanları anlatır. Olanları Melek Ahmet Paşa'ya anlatan Selim, paşanın yardımıyla eşine kavuşur (Ünver, 2012: 233).

Romanda anlatılanlar ile gerçekteki olaylar uyuşmaktadır. Melek Ahmet Paşa ve Kara Pertev Paşa hakkında anlatılanlar tarihî kitaplarda ele alındığı biçimde aktarılmıştır.

3.2.3. III. Selim Dönemi'ni Ele Alan Romanlarda Tarih

Bu başlık altında, III. Selim Dönemi'ni ele alan iki roman incelenmiştir. Bunlardan biri *Hatice Sultan* (2000), diğeri ise *Müzehhip Hafiye* (2013)'dir.

Hıfzı Topuz'un pek çok yayımlanmış eseri vardır. Dördüncü romanı olan *Hatice Sultan*'dan sonra on bir roman daha yazmıştır. 2000 yılında ilk baskısı yapılan *Hatice Sultan*, on beş bölümden oluşmaktadır. 2013 yılına kadar on dört baskısı yapılmıştır .

Veysel Türk'ün ilk romanı *Müzehhip Hafiye* (2013), (müzehhip, tezhip sanatını icra eden kişilere verilen addır) III. Selim devrinde geçmekte, III. Selim'in tahttan indirilmesi, Fransız ihtilali gibi tarihî olayları ele almakta, roman kişilerinin kendilerine has kurgusal dünyası ile bu tarihî hadiseleri birleştirmiştir. Roman, kendi içinde 56 kısma ayrılmıştır.

3.2.3.1. İlk Yıllar

Tarih kitapları, Sultan III. Selim'in tahta çıkması ile Kanuni Sultan Süleyman devrindeki adaletin geri geleceğinin düşünüldüğünü kayda geçmiştir. Özi Kalesi'nin Rusların eline geçtiğini öğrenen I. Abdülhamid'in ölümünden sonra III. Selim 1789'da tahta geçmiştir. III. Mustafa ve Mihrişah Sultan'ın oğlu olan Selim, I. Abdülhamid'in padişahlığı sırasında kafes hayatı yaşamaktadır. Selim bu dönemlerde müzik, tarih, edebiyat gibi konularla ilgilenmiştir. Bu sebeple III. Selim tahta çıktığında devleti için çalışmak isteyen ve olgun bir padişah olarak görülmektedir. Padişahlığından sonra devletin başındaki felaketlerin son bulacağı, yeni fetihlerin olacağı ve Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki adaletin geri geleceği düşünülmektedir. Tarih kitaplarına göre devlet adamlarının birçoğu sabırsız bir şekilde Selim'in tahta geçmesini beklemiştir. Bu devlet adamları, Abdülhamid'in iradesiz ve yaşlı olduğunu düşünmekte; Selim gibi ateşli, genç ve yeni düzen isteyen bir padişahın başa geçmesini ümitle karşılamıştır. Bu yüzden III. Selim'in tahta çıkışı, tüm ülkede çok büyük bir mutlulukla karşılanmış ve geleceğe yönelik büyük umutlar yaratmıştır. Ancak Selim'in bu beklentileri karşılayabilmesi, çok zor koşullarda çalışması ile mümkün olacaktır (Uzunçarşılı, 1982: 321).

Hatice Sultan, on sekizinci yüzyıl Osmanlısının önemli olaylarını, tarihî roman kurgusu dâhilinde okura aktarmaktadır. Yazar, anlatısına Hatice Sultan ve çevresinin tasviriyle başlamakta, döneminin geniş çaplı bir panoramasını çizmektedir. III. Selim tahta çıkar. Sultan Selim'in kız kardeşleri olan Hatice Sultan ve Beyhan Sultan bunu neşeyle karşılarlar. Sultan Selim'in tahta çıkışını kutlamak için sarayda pek çok eğlence düzenlenir. III. Selim kardeşlerine köşk ve sahilsaray hediye eder (Topuz, 2013: 10).

Roman Ortaköy'de Defterdarburnu'nda bulunan Nevşehirli İbrahim Paşa'dan kalma bakımsız sahilsarayın onarımı için Antoine-Ignace Melling'in davet edilmesiyle farklı bir boyut kazanır (Topuz, 2013: 12). Melling ve Hatice Sultan arasında yasak bir aşk gelişecektir. Hatice Sultan ile Melling'in aşkının en büyük kanıtı ise bu dönemden elimize ulaşan mektuplardır. Bunlar romanda kendilerine yer bulmuştur. Yazar, bu aşk etrafında dönemin Fransız ressamlarını ve saray halkının

eğlence alışkanlıklarını anlatmaktadır. III. Selim'in diğer kız kardeşi olan Beyhan Sultan'a ise dönemin ünlü şairi Şeyh Galip âşık olmuştur. Şeyh Galip'in ünlü şiirleri aracılığıyla şahitlik edilen bu aşk, romanın olay örgüsünün diğer bir cephesini oluşturmaktadır. Platonik boyutta kalan bu aşk etrafında dönemin müzik, edebiyat ve dergâh yaşantısı hikâye edilmektedir:

“Bunların yanı sıra Hünkâr'ın bestekâr ve şair dostları da yanından hiç eksik olmuyorlardı. III. Selim'in onlarla musikî âlemleri yapıyor ve o toplantılarda besteler çalınıyor, şiirler okunuyor, öyküler ve fıkralar anlatılıyordu”
(Topuz, 2013: 69).

Romanda III. Selim'in tahta çıkışı esnasında yaşanan olaylar doğru bir şekilde aktarılmıştır. III. Selim'in tahta çıkışına dair sevinç karşılamaları ve kutlamalar tarihî kaynaklarda da bulunmaktadır.

3.2.3.2. Fransız İhtilali

Fransız İhtilali, sonuçları itibariyle Osmanlı İmparatorluğu'na birçok açıdan etki etmiştir. İhtilalin hem Osmanlı Devleti'ne hem de İslam dünyasına etki etmesinin sebeplerinden biri laik bir hareket olmasıdır. Bernard'a göre (1984: 55) Avrupa'da dinin dışındaki kavramlar ile entelektüelliği birlikte kullanan ilk düşünce hareketi Fransız İhtilali'dir.

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne olan en önemli etkilerinden biri, hareketin fikirleri yayılmaya başlayınca yıllardır devam eden karşılıksız diplomasi yerine karşılıklı diplomasi anlayışının benimsenmesidir. İhtilal sonrasında uluslararası diplomasi ve politika koşullarında önemli değişiklikler olmuştur. Hemen hemen her gün yeni ittifaklar ortaya çıkmış ve bununla birlikte devletin dış stratejileri değişmiştir. İhtilal Savaşları ile İhtilal sonucunda meydana gelen nasyonalizm, liberalizm gibi farklı düşünceler; Avrupa'nın içinde yaygınlaşmış ve çok uluslu imparatorlukları tehdit eder hale gelmiştir. Fransa ve Napolyon, kıta Avrupa'sını Fransa'nın egemenliği altına almak için çabalamışlardır. Bu yeni düşünce akımları karşısında tehlike sezen İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya gibi ülkeler Fransa'ya karşı ittifak kurmuşlardır (Sander, 2012: 104).

Çok değişken ve iradesiz uluslararası alanda savunma durumunda olan Osmanlı Devleti'nin yalnızca kendi gücü ile varlığını devam ettirmesi zor hale gelmiştir. Bir yandan Rusya ve Avusturya ile savaş halindedir. Avrupa'da kendi çıkarlarını gözetebileceği müttefiklere gereksinim duymaktadır. Bu yüzden Avrupa'daki her değişimi ve gelişimi yakından takip etmelidir (Sander, 2012: 107).

Müzehip Hafıye romanında, Fransız ihtilali ve Osmanlı Devleti'ne tesirleri, III. Selim'in yaptığı ıslahatlardan ötürü rahatsız olan halk ve Yeniçerilerin durumu, Yeniçerilerin isyan hazırlıkları, Kabakçı Mustafa ve isyanı kişiler üzerindeki etkileriyle birlikte ele alınmıştır.

Fransız ihtilali neticesinde, Mabella'nın babası, koyu bir kralcı olan Kont D'arcy öldürülmekte, Fransa bir iç karışıklık devri yaşamaktadır. Bunun akabinde Napolyon'un iktidarı ele geçirmesiyle Sultan III. Selim Alphan'a Fransa'da olan biteni gözlemesi için oraya seyahat etmesini emretmektedir. III. Selim'in Alphan'a emri şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Osmanlı'nın vücudu için sen Avrupa'ya gönderiyorum. Orada ihtilal sonrası yaşananları gazetecilerin, politikacıların, lordların kısacası herkesin düşüncesini, duygusunu, devrimde yaşananları öğrenmeni istiyorum” (Türk, 2013: 151).

Alphan Sultan III. Selim'in emrine memleketteki iç karışıklık nedeniyle itaat etmek istemese de III. Selim bu konuda itiraz kabul etmeyerek onu Fransa'ya yollar (Türk, 2013: 152).

Müzehip Hafıye, Fransa'da geçmekte olduğundan Fransız İhtilali süreci ve öncesine ilişkin önemli detaylar romanda yansıtılmıştır. Roman, Fransa'da Tours kentinde yaşayan bir aile olan Kont D'arcy, Bayan Carolina ve kızları Mabella, Adelisa ve Jeanina'nın gündelik hayatlarının tasviri ile başlamaktadır. Merhametli ve kızlarına düşkün bir anne olan Bayan Carolina'nın mizacına zıt bir şekilde sert ve otoriter bir kişiliğe sahip baba Kont D'arcy'den annesine daha düşkün olan Mabelina, annesinin yakalandığı hastalık nedeniyle hayli üzgün olup annesinin vefatıyla içine kapanmış, ailesiyle ve evin dışarıyla alakasını kesmiştir (Türk, 2013: 12).

Kendisini dizginleyen bir kuvvet olarak karısının vefatıyla hırçınlaşan Kont D'arcy ise kızları ile olan alakasını kesmiş, kendisini işlerine vererek daha fazla para kazanma hırsıyla yaşamını sürdürmeye başlamıştır. Mabella'nın ablaları Adelisa ve Jeanina ise Mabella'ya karşı sert davranarak onu kapandığı iç dünyasına daha da fazla mahkûm etmektedirler. Mabella'yı bu bunalımlı ruh hâinden ise kuzeni Sydney'in babasıyla beraber Kont D'arcy'nin çiftliğini ziyaret etmesi bir nebze çıkarmış, lakin kuzenin gidişyle Mabella tekrar eski durumuna geri dönmüştür. Bundan sonra Mabella, eğitim almak üzere gittiği okulda öğretmen Louren Foe'nun ilgisine mazhar olarak onun tavsiyesiyle kendisini kitaplara vermiş, bu şekilde içine düştüğü buhrandan kurtulmaya çalışmıştır. Akabinde koyu bir kralcı olan Kont D'arcy'nin Fransız ihtilalinin ardından, kızlarıyla gittiği bir eğlencede öfkeli halkın binayı ateşe vermesi neticesinde Jeanina ve Adelisa ile beraber öldüğü görülür (Türk, 2013: 47).

Romanın olay örgüsü, ileride birbiriyle bağlanacak iki ayrı karakter üzerine kurulmuştur. Mabella'nın ailesinin vefatından sonra Harput'ta yaşayan bir genç olan Alphan'ın hayatı anlatılır. Başına buyruk ve inatçı bir çocuk olan Alphan, Tusi adlı bir âlimin kendisine verdiği *Dervişin İmtihanı* adlı bir kitabı okur ve ondan etkilenir. Bu vesileyle Tusi'den kimya, botanik, coğrafya, Arapça ve Farsça gibi değişik konularda iki yıl boyunca ders gören Alphan, onun yönlendirmesiyle de Sipahizade Eşref Paşa'dan kılıç kullanmayı ve ata binmeyi öğrenir. Eğitiminin ardından Harput'a dönen Alphan, uzun bir yolculuğa çıkmak üzere bir kervana katılarak şehirden ayrılır (Türk, 2013: 83).

Ailesinin yangında hayatını kaybetmesinden sonra akrabası Bay Frederic'in, önceden de takdir edip beğendiği kuzeni Sydney'in yanında yaşamaya başlamıştır. Sydney'in aracılığıyla bir baloya katılan Mabella, burada Fransız ordusunun *kahraman ve değerli subaylarından* Charak ile tanışır. Bay Frederic'in evi, Mabella için kendi evine göre daha huzurlu bir ortam olsa da, Mabella burada da Bay Frederic'in eşi Crischane'in hastalığı nedeniyle meyustur. Vaktinin çoğunu Crischane'e bakmakla geçiren Mabella, geri kalan zamanında ise yabancı kitapları okuyabilmek için İngilizce ve Osmanlıca öğrenmeye çalışmaktadır. Mabella ve Bay Frederic'in çabalarına rağmen durumu daha da kötüye giden Bayan Crischane ise bir

cumartesi gecesi saat dokuza doğru vefat eder. Alphan ise bu esnada İstanbul'a gelmiş ve padişahın hizmetine hafiye olarak girmiştir. Alphan, İstanbul'da Yeniçerilerin padişaha karşı bir ayaklanma tertip ettiği bu karışık zamanlarda Sultan III. Selim'in emriyle Fransa'ya ihtilalin yarattığı etkiyi gözlemlemek için gönderilir (Türk, 2013: 152).

Fransız İhtilali'ne dair romanda anlatılanlar ve tarihî kaynaklardaki bilgiler birbiri ile uyumaktadır. Romanın Fransa'da geçiyor olması, süreçle ilgili önemli detayları barındırmaktadır. İhtilalin etkileri, romana düzgün bir biçimde aktarılmıştır.

3.2.3.3. Kabakçı Mustafa İsyanı

Romanda ele alınan bir diğer tarihî olay ise Kabakçı Mustafa İsyanıdır. Uzun süredir ordu için yeni planlar yapan III. Selim, 1793'te Nizam-ı Cedit ordusunu kurmuştur. Tarihî kaynaklara göre, ordunun kurulması için Fransa ve Prusya'dan özel uzman ve danışmanlar getirilmiş; Rus gemilerin Boğaz'daki hareketlerini engellemek için belirli kısımlara Nizam-ı Cedit programı uygulanmıştır. Mısır'ın savunulması sırasında başarı gösteren Nizam-ı Cedit ordusu, Osmanlı-Rus Savaşı sırasında aynı başarıyı sağlayamamıştır (Beydilli, 1991: 364).

Nizam-ı Cedit ordusundan rahatsız olan Yeniçeriler, 1807'de ordunun kaldırılması için Kabakçı Mustafa önderliğinde isyan başlatırlar. İsyan sonucunda III. Selim, Nizam-ı Cedit'i dağıtmak zorunda kalır ve tahttan da çekilir. Selim yerine tahta IV. Mustafa geçmiştir; imparatorlukta büyük olaylar yaşanmıştır. Örneğin Yeniçeriler şehirde büyük sorunlara yol açmış; Nizam-ı Cedit askerlerinin tek tek canını alarak padişah otoritesini hiçe saymıştır. Bunun üzerine eski Nizam-ı Cedit taraftarı olan Alemdar Mustafa Paşa, bu durumun bitmesi ve Selim'in yeniden padişah olması için bir ordu oluşturur. IV. Mustafa'nın tahttan indirileceğini anlayınca Selim'i ve kardeşini öldürmeye karar vermiştir. III. Selim, gerçekleştirmek istediği ıslahatlar için canını vermiştir (Beydilli, 1991: 365).

Kabakçı Mustafa isyanının başlangıcı romanda şöyle tasvir edilmektedir:

“Ertesi gün, 15 Mayıs 1807, çarşamba sabahı yamaklar, kale çevresindeki yeni Laz uşakları ve Gürcülerden oluşan 1500 kişilik bir topluluk, ellerinde bayraklar, Büyükdere Çayırından yola çıktılar. Gürültüyü duyan yabancılar kapılarını kilitleyip yalılarına ve köşklerine kapandılar. Düzene başkaldıranlar Kefeliköy kıyılarında Tarabya’ya geldiler” (Topuz, 2013: 117).

Yeniçerilerin isyan hazırlığı da romana yansıyan tarihî hadiselerden biridir:

“Yeniçeriler ise padişahın ocağı lağvedeceğinin farkına varınca görülmemiş rezaletlere başvurmaya hazırlandılar. Yapacakları darbenin kanlı ya da kansız olması onlar açısından fark etmiyordu. Artık tek istedikleri şey padişahı tahttan indirmektir. O yüzden gizliden gizliye devletin aleyhinde örgütlenmeye başladılar” (Türk, 2013: 140).

İsyan hazırlıkları esnasında kahvehanelerin Yeniçerilerce bir örgütlenme merkezi olarak kullanılmasından da romanda bahsedilmektedir:

“Bektaşiliğin bir şubesi olarak çalışan Sardunya Kahvehanesi, bugün yine tıka basa doluydu. Pay-ı Taht-ı Saltanat’taki kahvehaneler, Anadolu’daki şiir muhabbet kahvehanelerinin aksine bir tür muhalefet merkezi gibi çalışırdı. Her türlü devlet politikaları burada eleştirilir, ümera hakkında dedikodular buradan saraya yayılırdı” (Türk, 2013: 139).

Tarihî bir figür olan Kabakçı Mustafa da isyan esnasında Alphan’la karşı karşıya getirilerek romana dâhil edilmiştir:

“Demek sen ha! Alphan!” dedi Kabakçı kaygılı bir ses tonuyla. “Evet, doğru, tanıdın. Gelirken suçlarını itiraf etmene yardımcı olacak bazı delilleri de getirdim.” Kabakçı bu sözler üzerine omuz silkti. Kadı tarafından gönderildiğini söyleyen bu adamın bu kadar alaycı sözler söylemesine çok sinirlendi. “Beni tehdit ediyor gibi bir hâlin var.” “Seni tehdit etmeye değil, seni zindana atmaya, ihanet ve şiddetin karşılığını vermeye geldim.” (Türk, 2013: 210).

18. yy. ikinci yarısına damgasını vuran Kabakçı Mustafa isyanı da *Hatice Sultan* romanında yerini bulur. Romana göre, III. Selim devrinin saray çevresindeki

zevk ve eğlence âlemleri, halkın belini bükme­k­te­dir. Aynı zamanda padişahın, orduyu ıslah etmeye yönelik hareketleri de Yeniçeriler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Kabakçı Mustafa'nın ve dönemin sadrazamının başını çektiği isyanda birçok hayat son bulmuştur. Kabakçı Mustafa, devrin şeyhülislamına şu şekilde hitap ederek idam edilecekleri tebliğ etmektedir:

“Şimdi Efendi, al eline bir kâğıt, ne istiyorsak onları bir bir yaz. Yolsuzluk yapan on bir kişinin idamını istiyoruz” (Topuz, 2013: 127).

Bu isyan sonucunda III. Selim tahttan indirilmiş, yerine yeğeni IV. Mustafa geçirilmiştir. Lakin o da Alemdar Mustafa Paşa'nın ayaklanması sonucunda tahttan indirilerek kardeşi II. Mahmud tahta çıkarılmıştır. Dönemin kanlı ve çalkantılı olayları IV. Mustafa'nın idamıyla son bulur. III. Selim ise ölmeden önce güvenilir adamlarından İzzet Bey ile Hatice Sultan'ın ilişkisinin başlamasına vesile olmuştur:

“Ne kadar olgun bir kişiliği vardı III. Selim'in. Bu inanılır gibi değildi. Hünkâr çok sevdiği iki kişinin birlikte olmasından zevk alacaktı, biri kız kardeşi, öteki de Mabeyn'den çok yücelttiği bir kişi (Topuz, 2013: 154).

Eser son bulurken yazar, Melling'den Hatice Sultan'a gelen son bir mektuba yer vermektedir. Bu mektubun ardından II. Mahmud döneminin önemli olayları kısaca anlatılır ve hikâye sona erer.

Kabakçı Mustafa İsyanı, III. Selim Dönemi'nin en önemli olaylarından biri olarak *Müzehhip Hafîye* romanında da ele alınmıştır.

Fransa seyahatinden dönen Alphan, İstanbul'da İngilizlerin ve Fransızların da desteklediği Kabakçı Mustafa isyanıyla karşı karşıya kalır (Türk, 2013: 184).

“Hayatta kaybedecek bir şeyi kalmayanı, hırsızı, berduşu ve yan kesicisini önüne katan bir rüzgâr” olarak değerlendirilen bu isyanın karşısında yer alan Alphan, kılık değiştirerek isyancılar arasına karışır (Türk, 2013: 193).

Kabakçı Mustafa'nın kendisini takip eden kitleye söylediği *“Ey ahali saray lüks ve gösterişli bir hayat yaşarken biz burada açlıktan kırılıyoruz”* cümlesiyle

başlayan nutuğunu dinleyen Alphan, isyancıların tesis ettikleri silahları da görür (Türk, 2013: 194).

Unkapanı İskelesi'nden At Meydanı'na doğru ilerleyen isyancılar, padişah III. Selim'den kurduğu yeni orduyu dağıtmasını, ıslahat yanlılarının kendilerine teslim edilmesini istemektedir (Türk, 2013: 198-199). Müşkül durumda kalan Sultan III. Selim, “*üç beş kendini bilmezden korktuğundan değil*”, kendi halkının kanının dökülmesini istemediği için tahttan kendi iradesiyle çekilir (Türk, 2013: 200).

III. Selim'in yerine Mustafa'yı sultan ilan eden isyancılar, istediklerine kavuştuktan sonra da durmamış, sokaklarda şiddet hareketlerine devam ederek İstanbul'da asayişin sağlanmasına imkân vermemişlerdir (Türk, 2013: 201). Bunun üzerine Vezir Alemdar Paşa ıslahat yanlılarıyla beraber tekrar III. Selim'i tahta geçirmek amacıyla bir komite kurmuştur. Alphan ise Kadıköy'de bir evde gizlenmektedir (Türk, 2013: 207).

Vezir Alemdar Paşa'nın kuvvetleriyle sarayın üzerine yürümesiyle sarayda tekrar bir hareketlilik başlamış, saray içinde isyancıları destekleyen güçler Sultan III. Selim'i şehit etmiştir. Bunun üzerine Vezir Alemdar Paşa II. Mahmud'u tahta çıkarmış, kendisi de sadrazam olmuştur (Türk, 2013: 223).

3.2.3.4. Misyonerlik Faaliyetleri

Romanda yer verilen bir diğer tarihî olay ise dönemdeki misyonerlik faaliyetleridir. Mabella, Philip Enderson ile tanıştıktan sonra onunla samimiyetini artırmış ve Enderson'un esasında bir Cizvit olup Fransa haricindeki ülkelerde misyonerlik faaliyetleri yürüttüğünü öğrenmiştir. Mabella'yı da misyoner olarak Osmanlı Devleti'ne yollamak isteyen Enderson'un teklifini kabul eden Mabella, bu nedenle Paris'ten ayrılmıştır (Türk, 2013: 237).

Sultan II. Mahmud'un tahta çıkmasıyla bir nebze de olsa asayişin sağlandığı İstanbul'da, isyancılar hâlâ faaliyetlerini yürütmektedirler. Bir intihar ve intikam hamlesi olarak Sadrazam Alemdar Paşa'yı öldürme kararı alan isyancılar, sarayı kuşatırlar. Alemdar Mustafa Paşa ile birlikte savaşan Alphan, isyancılara karşı cesurca mücadele etmesine karşın sadrazamı kurtaramaz. Buna karşın “*yeni usulde*

talim görmüş sekbanlar” (Türk, 2013: 244) karşısında yeniçeriler varlık gösteremeden kısa sürede dağılırlar.

İsyancıların gücünün kırılmasıyla Alphan, yeni bir görevde yer alır. Avrupa’dan Osmanlı Devleti’ne zırh, ok, kılıç gibi savaş malzemelerini gizlice getiren kaçakçılar, kendilerine bu işin emrini veren ve Osmanlı’daki gayrimüslimleri isyana teşvik eden yabancı kuvvetlerin piyonu konumundadırlar. Alphan da bu sevkiyatı engellemek için korsan kılığında kaçakçıların arasına karışmıştır (Türk, 2013: 248).

İstanbul üzerinden Harput’a geçme emri alan Mabella ise, davasının doğruluğundan kuşku duymamaktadır. İstanbul’a ayak basar basmaz, yüreğini bir nefret duygusu kaplayan Mabella, burada yaşayan insanları doğru yola iletebileceğinden emindir (Türk, 2013: 257). İstanbul üzerinden Harput’a geçen Mabella, burada Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı bir mahalde konaklayacaktır. Mabella’nın amacı Harput’ta Ermenilerin eğitim alacağı bir Fransız koleji açmaktır. Böylece öğretmeni Louren Foen gibi o da genç dimağlara özgürlük aşkını yerleştirebilecektir (Türk, 2013: 269).

Alphan kaçakçıların planını bozup onların yakalanmasını sağladıktan sonra kendisine verilen bir vazife dolayısıyla Harput’a gider. Görevi burada misyonerlik faaliyeti yapan ajanları yakalayıp engellemek, onların yerli halkı isyana kışkırtmasının önüne geçmektir. Harput’ta Mabella ile de karşılaşan Alphan onu Fransa seyahatinden tanır ve burada ne amaçla bulunduğunu sezer (Türk, 2013: 288). Bu esnada bölgede derviş olarak tanınan ve aslında bir Rus ajanı olan Derviş Hatemi’yi etkisiz hâle getiren Alphan, ikinci olarak yine bir ajan olan Simavi Ağa’nın cemaatine Derviş Hatemi kimliğiyle sızmaya çalışır (Türk, 2013: 315). Yabancı ülkelerden Harput’a silah getirilmesine ön ayak olan Simavi Ağa’yı da etkisiz hâle getirerek kadiya teslim eden Alphan, İstanbul’daki yeniçeri isyanının başarısız olmasıyla saklanmak için Harput’a gelen Yeniçeri Ağası Hüsrev’in silahından çıkan bir kurşunla ölür (Türk, 2013: 329).

Mabella’nın ise Alphan’ın etkisiyle misyonerliğe olan yıkılmaz inancı sarsılmıştır. Alphan’ın öldürülmesi ise Mabella’nın misyonerlik faaliyetlerini

bırakmasında daha büyük bir etken olmuş ve Mabella, Philip Enderson'a bir mektup yazarak artık misyonerlik yapmak istemediğini belirtmiştir (Türk, 2013: 335-336).

Romanda Kabakçı Mustafa İsyanı hakkında verilen bilgiler ile tarih kitaplarında yer alan bilgiler uyushmaktadır. III. Selim'in tahttan indirilişı, Yeniçerilerin isyanı, sarayda yaşanan katliamlar ve aile sorunları romana doğru bir şekilde aktarılmıştır.

3.2.4. Abdülhamid Dönemi'ni Ele Alan Romanlarda Tarih

Okay Tiryakioğlu'nun ilk olarak Ağustos 2008'de yayımlanan eseri *Kumandan*, Gazi Osman Paşa tarafından yönetilen Plevne Savunması'nı konu almaktadır.

Eser, 11 bölümden oluşmaktadır ve bu bölümler şu şekildedir:

I. Bölüm: Tutunamayanlar – Tutunanlar (2 bölüm)

II. Bölüm: Karanlıkta Aynalar (4 bölüm)

III. Bölüm: Uykuyla Uyanıklık Arasında (4 bölüm)

IV. Bölüm: Plevne (3 bölüm)

V. Bölüm: Kahraman Diyorlar Bana (3 bölüm)

VI. Bölüm: Galibiyet bir Vehimdir (3 bölüm)

VII. Bölüm: Ben Seni Ararken (5 bölüm)

VIII. Bölüm: Bütün Özürler (4 bölüm)

IX. Bölüm: Fırtına (5 bölüm)

X. Bölüm: Kuşatma (4 bölüm)

XI. Bölüm: Huruç (5 bölüm)

Son Söz

3.2.4.1. Osmanlı – Rus Harbi (93 Harbi)

Tarih kitaplarından öğrendiğimize göre 93 Harbi'nin en önemli sebeplerinden biri Rusya'nın Balkanlardaki Otodoks Osmanlı vatandaşlarını etkilemesidir. Fransa ve İngiltere, Rusya'nın daha güçlü hale gelmesini istemediği için bu savaşta Osmanlı Devleti'nin yanında yer almışlardır.

Sultan Abdülmecid zamanından beri Osmanlı, yapılan harcamalar ile birlikte Avrupa'ya çok fazla borçlu hale gelmiştir. Bu borcun altından kalkabilmek için Balkanlarda vergileri artırmaya yönelik bir politika izlemiştir. Vergilerin ağırlaştırılmasından dolayı Balkan halkları arasında bir memnuniyetsizlik ortaya çıkar. Bununla birlikte Rusların gerçekleştirdiği Çerkez sürgünü ile göç etmek zorunda kalan Çerkez ve Abhaz gibi Müslüman milletlerin Balkanlara yerleştirilmesiyle göçmenler ve yerli halk arasında sorunlar ortaya çıkmıştır. 1876 yılında Müslüman göçmenlerin yardımı ile Bulgar isyanlarının üstesinden gelinmiştir. Ancak isyanlar esnasında ölen Bulgarlar için Avrupa'da farklı bir sempati oluşmuştur. İsyarlarda ölen Müslüman sayısından bahsetmeyen Avrupa basını, Osmanlı'ya karşı cephe alır. Kamuoyu baskısı sonucunda Bulgar, Sırp ve Romen milliyetlerine ait kişilere özerklik verilmesi için İstanbul'da bir konferans gerçekleşir. Bu konferans sonucunda II. Abdülhamid 1876 yılında I. Meşrutiyet'i ilan eder. Ancak konferans Osmanlı Devleti'ni çok zor kararlara bağlar. Osmanlı bu kararlari reddetse de Rusya, Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya başlamıştır. Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasının önüne geçmek isteyen İngiltere, Londra Konferansı'nı toplamıştır. Ancak konferans esnasında hazırlanan protokol, Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmez. Bunun üzerine Rusya, 1877 yılında Eflak ve Boğdan'a gitmiş ve Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Osmanlı Devleti, Tuna ve Kafkasya cephelerinde, kendilerinden daha üstün olan Ruslar ile savaşmıştır (Uzunçarşılı, 1982: 422).

Rusların Paris Anlaşması'nı kabul etmemesi, Almanya ve İtalya'nın kurulmasının ardından bozulan siyasi dengeden faydalanmak isteyen Rusların Panslavizm politikası ve I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi gibi sebeplerden dolayı Rusya, Osmanlı'ya saldırmıştır. Erzurum ve Plevne'deki başarılı direnişler, savaşın sonucu değiştirememiştir. Avrupa, Osmanlı'nın tarafında olmasa bile bu savaşı istememiştir. Ancak Avrupalı devletler, Rusya'nın savaşa girmesini engelleyememiştir. 24 Nisan 1877 tarihinde savaş resmen başlamıştır. Romanya, Sırbistan ve Karadağ Rusya'nın tarafını tutmuştur. Bir süre sonra Yunanistan da Rusya'nın yanında savaşa girmiştir (Uzunçarşılı, 1982: 428).

Ruslar, Tuna Nehri'ni geçtiklerinde Türklere acımasız bir şekilde saldırmış; bu saldırıdan kaçabilen Türkler, göç etmek durumunda kalmıştır. Ruslar, kaçan Türkleri bile katletmeye çalışmıştır. 1877 yılında içinde çocuk ve kadınların da bulunduğu birçok göçmen Bulgarlar ve Ruslar tarafından katledilmiştir (Şimşir, 1989: 284).

1878 yılında Ruslar, Harmanlı'daki sayısı 40.000-100.000 arasında olan göçmenlere saldırmıştır. Rusların elinden kaçabilenler soğuk ve açlıktan dolayı hayatını kaybetmiştir. 1877-1878 yılındaki savaşlarda büyük kısmı Türk olan yaklaşık 300.000 kişi katledilmiştir. 1.500.000 kişi Osmanlı'ya sığınmıştır (Karpat, 2003: 69).

93 Harbi, Tuna ve Doğu Anadolu olmak üzere iki cephede gerçekleşmiştir. Osmanlı'nın Rusya ile yaptığı son savunma savaşı olma özelliğini taşıyan 93 Harbi'nin etkileri Avrupa ülkelerine de yansımıştır. 19 Ocak 1878 tarihinde Edirne'de imzalanan anlaşma ile Rusya savaşın galibi olmuştur. 3 Mart 1878 tarihinde ise Ayastefanos Anlaşması gerçekleşmiştir.

93 Harbi olarak tarihe geçen Osmanlı-Rus Harbi, Osmanlı'nın dağılmasını sağlayan ilk önemli olay olarak lanse edilmektedir. II. Abdülhamid, Meclis-i Mebusan'ı yenilgiden sorumlu tutmuş ve süresiz tatili başlatmıştır. Bununla birlikte Kanun-i Esasi askıya alınmış ve savaş sonrasında göç eden 1 milyon kişi ekonomik ve toplumsal sorunlar yaratmıştır.

Okay Tiryakioğlu'nun romanı *Kumandan*'ın ilk bölümü 16 Haziran 1877'de Bulgaristan'ın Vidin şehrinde geçer. Bölüm Vidin'in bulunduğu coğrafyanın tanıtımıyla başlar. Bir yıl önceki Sırp isyanlarını bastırarak Mareşal rütbesine yükseltilen Osman Nuri Paşa bölgenin komutanıdır. Vidin karşısındaki Romenlere ait olan Kalafat şehrine nazaran daha alçak konumda ve savunması zor bir şehirdir.

1 Ağustos 1877 tarihinde, büyükelçi General İgnatiev'in Türkler ve Osmanlı padişahı hakkındaki görüşleriyle başlar. Osmanlı'nın artık yozlaştığını ve sefilleştiğini söyleyen general bunun büyük bir parçalanmanın işaretçisi olduğunu

ifade eder. Padişah, generalin düşüncelerine göre yetenekli ve zeki olsa da bir o kadar da tecrübesizdir. Ayrıca vehimlerle doludur.

Romanda 13 – 19 Temmuz 1877 arası yer almaktadır. 14 Temmuz’da asker Vidbol Tepeleri’ni geçerken başında Rus komutanı bulunan Tomen topçusu tarafından taciz ateşi açılır. Askerler bu şartlar altında ilerlerken 15 Temmuz gecesi Osman Paşa bir telgraf alır.

Süleyman Paşa geri çekilmeye başlamıştır, Kızanlık ve Yeni Zağra düşmek üzeredir. Artık Balkanlar düşmüş sayılmaktadır. Bu haberin verdiği dehşetle Osman Paşa ve askerleri ara vermeksizin Vulçiderma’ya kadar yürür. Buradaki istirahatten sonra 16 Temmuz gecesi saat üçte kalk borusu çalınır, zorlu yokculukta ölenler için mezarlar aceleyle kazılır. Bu sırada Kazakların yaklaştığı haberi alınır. Öğleye doğru kuzeyde Niğbolu’nun Güneyde de Lofça’nın düştüğü öğrenilir.

17 Temmuz gecesi son menzil olan Altimir’e ulaşılır. 18 Temmuz’da ise yorgunluktan bitkin düşen ordu ancak İskar Nehri’ne ulaşabilir. Gece yarısı ise Plevne’nin 16 kilometre batısındaki Gorna Metropolie mevkiine gelirler. Ömer Paşa komutasındaki öncü süvari birlikleri ikiyüz kilometrelik mesafeyi altı günde aşmışlardır. Atıf Paşa komutasındaki direniş birliklerini desteklemek için atağa geçerler.

19 Temmuz’da Türk öncü birlikleri etkili bir destekle Atıf Paşa’nın birliklerinin muvaffak olmasını sağlarlar ve şehre Ruslardan önce girilir.

Doğal savunmadan yoksun olan Plevne için Osman Paşa daha önce hiç görülmemiş yeni bir savunma yönteminin emrini verir. Şehrin tüm kritik noktalarına siperler kazdıracaktır. Siperler hilal şeklinde birbirine bağlı olacaktır. Kavisli atış yapamayan toplar için siperleri vurmak çok zor olacaktır.

Bu sırada altı kilometre kuzeydeki Openeç mevkiinde iki işeri Türk taburuyla karşılaşan Rus birlikleri, ağırlıklar ve topçularla birlikte tüm kuzeydoğu hattını kapsayan otuz bin mevcutla taarruza geçer. Bu Türk askerinin üç katı bir ordu. Bunun üzerine Osman Paşa, Ahmet Hıfzı Paşa komutasındaki üç avcı piyade taburunu, savunma gücü nispeten zayıf bölgeye naklettirir. Kazak birliklerinin

ilerleyişi yavaşlatılsa da durdurulamaz. Rusların sayıca çokluğu Kazakları Türk savunma hatlarının önüne kadar getirir. Ahmet Hıfzı Paşa ve Yarbay Hüsnü ağır yaralanır. Türk askeri zor durumda kalır.

Osman Paşa askerin geri çekildiğini görünce Talat Paşa'yı askeri yeniden toplaması için gönderir. Talat Paşa'nın uğraşısıyla ve Osman Paşa'nın bizzat çatışma alanına gitmesiyle asker gücünü toplar ve savaşa devam eder. Bu durum Rus birliklerinin moralini bozar.

Bu sırada Hakkı Çavuş ve Ali Rıza, Marangoz Todor'dan Ruslarla Kazakların geriye çekildiğini duyar ve sevinirler.

26 Temmuz'da İstanbul Rusya Maslahatgüzarlığı'nda Albay Sergei Durov ve General Ignatiev bu yenilgi hakkında konuşurlar. Osman Paşa güneydeki birliklerin desteğini alabilmiş, General Atıf'ı göndererek Rusların hakimiyetinde bulunan Lofça'yı da ele geçirmiştir. Selvi-Plevne-Niğbolu yolu Osman Paşa'nın kontrolüne girmiştir. Çar bu durum karşısında çok kızgındır. Zeki ve iyi bir idareci olan general Krudner'i göreve getirir.

30 Temmuz 1877 sabahı Rus kuvvetleri dört koldan Plevne yakınlarına sokulurlar. Türk öncü kuvvetleri tarafından açılan ateşle muharebe başlar. Tahir, Mer, Atıf, Hasan Sabri Paşalar ve Osman Paşa yetkisiyle Albaylığa terfi eden Yunus Bey arasında hatlar kuzeyden güneye paylaştırılır. Ruslar tarafından Demir Kazık olarak adlandırılan Yunus Bey'in hattı en ağır çatışmaların olduğu yerdir.

Yaralanan Hakkı Çavuş'un cesaretlendirmesiyle ardına aldığı yara askerlerle siperlere giden Binbaşı Ali Rıza, Albay Talat Bey'in önderliğinde mücadele eder. Binbaşı Ali Rıza, Türk askerinin Beyaz Paşa lakabını taktığı Rus general Skobelev tarafından öldürülür.

31 Temmuz'da Tahir Paşa Osman Paşa'ya büyük bir heyecanla Rusları mağlup etmenin tam sırası olduğunu söyler. Mehmet Ali Paşa'nın Şumnu'daki ordusuyla birleşirlerse, Balkanları geri alabileceklerini düşünür. Ancak Osman Paşa, süvarileri olmadığından bu fikre sıcak bakmaz. Tahir Paşa, Osman Paşa'nın bu kati

kararı sebebiyle öfkelenir ve kırılır. Bu sırada Rus generaller yenilgiden mutsuz olsalar da Osman Paşa'nın yeteneği ve zekasını takdir ederler.

Rusların mağlubiyeti sebebiyle Abdülhamid Han, bizzat yaverini göndererek Osman Paşa ve generallerini “Büyük Osmanlı Madalyası” ile onurlandırıp değerli bir kılıç hediye eder.

Bu sırada Çar, Rus generallerin yayına gelmiştir. Yeni Rus harekatı için asker sayısının iki katına çıkarılmasını, mühimmat ve top desteği sağlanmasını, Hassa Birlikleri'nin ön saflarda çarpışmasını emreder.

Bu sırada Ali Rıza'nın ölmediği ancak aşırı yorgun olduğu ortaya çıkar. Fiziksel olarak büyük değişime uğrayan Binbaşı Ali Rıza'yı Hakkı Çavuş tanımakta zorlanır. Bu sırada Şıpka Geçidi'ni kaybetmiş olan Süleyman Paşa, Akri Dağı'nı ele geçirmeyi başarır. Ruslar da Plevne'yi Türklerin bir daha hiç yardım alamayacağı şekilde kuşatmanın hazırlığını yaparlar.

Türk Ordusu yardımlarla birlikte sayısını ikiye katlar, 45 bin olur. Süleyman Paşa, yardım isteklerine cevap vermeyen İstanbul'a sert bir telgraf gönderdiği için görevinden azledilir. Ancak görevinde kalması sonradan istenir. Mehmet Ali Paşa makamını Süleyman Paşa'ya bırakır. Aynı zamanda Osman Paşa, Ali Rıza'nın rütbesini yarbaylığa yükseltir.

6 Eylül'de Plevne üzerine topçu ateşi başlar. Ancak bir süre sonra hızını keser. 7 Eylül'de ise tekrar ağır bir tahrip ateşi başlar. 8 Eylül'de ise Ahmet Paşa komutasındaki beş piyade taburu Rus topçu bataryalarının taciz ateşlerine karşılık, şiddetli bir taarruza geçer. Rus tarafında birçok ölü ve yaralı olur.

Birkaç gün daha zaman zaman alevlenen çatışmalar, Osman Paşa'yı yeni stratejiler geliştirmeye yöneltir. Bu sırada Süleyman Paşa'nın Ruslara esir düştüğü haberini duyarak üzülr.

Rus ordusu büyük bir darbe alır ancak Türkler tarafından “Beyaz Paşa” olarak adlandırılan Skobelev için çok kayıp vererek zafere ulaşmak, bu kaybın yarısını vererek geri çekilmekten daha doğrudur. Bu sebeple General Skobelev bir grup

seçkin askeriyle bir intihar saldırısı düzenlemeye karar verir. Tekrar saldırılar başladığında Beyaz Paşa, Yarbay Ali Rıza'yla gözgöze gelir, Yarbay göz göze geldiği kişinin boynuna kılıç darbesi indiren general olduğunu hatırlar ve sevinir. Yarbay onu öldürmek için atıldığında kolundan yaralanır, sol kolu etkisiz hale gelir. Üsteğmen Necati geri çekilmeleri gerektiğini söylese de Ali Rıza buna itiraz eder.

Geri çekilme emrine karşın Skobelev de Ali Rıza da buna itaat emezler. Skobelev Ali Rıza'ya daha fazla askerin kırılmaması için bir düello önerir. Ali Rıza hemen kabul eder ancak Skobelev onun ağır yaralı olduğunu görünce düello yapmanın doğru olmayacağını söyler, böylece ayrılırlar.

13 Eylül günü çatışmaların bilançosuna bakıldığında üç bin Osmanlı askerine karşılık yirmi bin Rus ölmüştür. Ancak Batı gazeteleri bunu beş bin ve on beş bin olarak yayımlar. 8 Ekim'de padişahın hususi yaveri Şevket Paşa'nın Plevne'ye ulaşmasıyla Osmanlı ordusu 48 bine ulaşır.

25 Ekim'de Ruslar Süleyman Paşa'nın, topladığı gönüllülerle birlikte güneyden yeni bir taarruza kalkışacağı haberini alır, buna göre emirleri verir. Bu sırada Gorna Dubnik'te Ahmet Hıfzı Paşa'nın bin beş yüz askeri şehit olur, Paşa teslim olmak zorunda kalır. Bu yenilgiye tahammül edemeyerek kendini asmak istese de kurtarılır.

Bu sırada erzak iyice azalmıştır. Ekimin otuzunda Tahir Paşa'nın emriye hasta ve ihtiyar tüm yük hayvanlarının ve atların kesimine başlanır.

7 Kasım'da Adil Paşa Osman Paşa'nın yanına gelerek artık bir karara varmaları gerektiğini söyler. Zira artık kış gemektedir. Osman Paşa, Rus ilerleyişini durduracak bir anlaşma yapılması gerektiğini düşünür.

Tarihî romanlarda olayların kronolojik biçimde verilmesi, yazarın belgelere dayandığını gösteren bir durumdur. Ancak romandaki olay sırası, gerçekler ile uyuşmamaktadır. Savaşa dair detaylar, hareket planları, Balkanlarda meydana gelen olaylar doğru bir şekilde aktarılmamaktadır. Tarihî kaynaklarda 93 Harbi Osmanlı'nın büyük ölçüde toprak kaybetmesine sebep olan, çok sayıda kayıp verilen, Osmanlı'nın dağılmasına zemin hazırlayan bir savaş olarak anlatılır. Ancak kitapta

bu olaylar, tam tersi şekilde anlatılmıştır. Bu da tarihî olaylara dayansa bile eserin kurguya bağlı oluşunun göstergesidir.

3.2.4.2. Ayastefanos Antlaşması Süreci

Ayastefanos Anlaşması, 93 Harbi sonrasında imzalanan barış antlaşmasıdır. 1877-1878 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti yenik düşer. Ruslar, batıda Yeşilköy'e, doğuda Erzurum'a kadar ulaşır. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti, barış istemek zorunda kalır. Rus ordularının başkomutanı, barış şartlarının görüşülmesi koşulu ile bu isteğe olumlu yanıt verir. 3 Mart'ta Yeşilköy'de (Ayastefanos) ağır şartlardan oluşan antlaşmaya imza atılır. Antlaşma; Osmanlı'ya bağlı Bulgaristan Prensiği kurulması, Bosna-Hersek'e özerklik verilmesi, Teselya'nın Yunanistan'a verilmesi, Kars, Ardahan, Batum ve Doğubeyazıt'ın Rusya'ya verilmesi, Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlığını kazanması gibi şartlardan oluşmaktadır.

Bu antlaşma ile birlikte Rusya'nın bölgede tam hakimiyet kuracağı bilincinde olan Batılı devletler arasında bir telaş başlar. Bu tepkiler sonucunda Osmanlı, Kıbrıs'ın İngiltere tarafından idare edilmesi koşulu ile Berlin Antlaşması'na zemin hazırlamıştır. Ayastefanos Antlaşması'nın ağır şartlarından arınmış olan bu antlaşma ile birlikte Osmanlı'nın Balkan galibiyeti bir süre daha devam eder.

Ayastefanos Anlaşması ile Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlığını ilan etmiştir. Tuna'dan Akdeniz'e kadar büyük bir Bulgaristan devleti kurulması planlanmıştır. Osmanlı ise yalnızca Bosna-Hersek, Trakya ve Arnavutluk'ta toprak bulundurmaktadır. Avrupalı devletler, bu durumdan hoşnut olmamıştır. Ayastefanos Anlaşması, açık bir şekilde Paris Anlaşması ile ters düşmektedir. Paris Anlaşması'nın altında imzası olan devletler, Berlin'de toplanmış ve Ayastefanos'u incelemişlerdir. Bu toplantı sonucunda Berlin Anlaşması'nın imzalanmasına karar verilmiştir. Berlin Anlaşması, Ayastefanos Anlaşması'ndan daha hafif şartlara sahiptir (Uzunçarşılı, 1982: 303).

Berlin Anlaşması, Ayatefanos Anlaşması'nın geçersiz olmasını sağladığı için önemlidir. Anlaşma ile Ermeniler, Osmanlı Devleti için bir problem haline gelmiştir. Anlaşmaya göre Rusya, doğuda bir Ermeni Devleti kuracak, İngiltere ise kendisine bağlı bir Ermeni Devleti kuracaktır. Böylece Rusya, sıcak denizlere inebilecek; İngiltere, Rusya'nın sıcak denizlere inmesinin önünü kesecektir. Bulgaristan üç bölüme ayrılmıştır. Makedonya, ıslahat çalışmaları yapılması şartıyla Osmanlı Devleti'nin olmuştur. Doğu Rumeli ise özerk olmuş ve Hristiyan bir vali ile yönetilmesine karar verilmiştir. Bulgaristan, Osmanlı'ya vergi verme şartı ile bir prenslik olmuştur (Uzunçarşılı, 1982: 305).

Berlin Anlaşması, Panslavizm'in bir zaferi olarak görülmektedir. Bosna-Hersek, resmi olarak Osmanlı Devleti'nin olmuştur ancak kısa bir süreyle yönetiminin Avusturya tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

Osmanlı, Rusların tekrardan saldırıya geçmesini engellemek için İngiltere ile toplantı yapmıştır. Bu toplantı sonrasında Osmanlı ve İngiltere arasında bir savunma anlaşması imzalanmıştır. Rusya'nın tekrardan Osmanlı Devleti'ne saldırması durumunda İngiltere'nin yardımını esirgemeyeceği bu anlaşmanın şartlarından. Buna karşılık Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı İngiltere'ye bırakmıştır. Osmanlı ve Rusya arasındaki savaşın sonunda ortaya çıkan Ayastefanos Anlaşması, Avrupalı devletlerin de katılımı ile farklılaşmıştır. Ayastefanos Anlaşması'nın kabul edilmemesi ile imzalanan Berlin Anlaşması, Karlofça Anlaşması'ndan sonra Balkanlarda Osmanlı hakimiyetine zarar veren ikinci anlaşmadır (Sander, 2012: 461).

Tarihler 9 Kasım'ı gösterdiğinde artık askerler açlıklarını bastırmak için kuşaklarının içine taş sıkıştırmaya başlarlar. Erzak ve revire dönüştürülen evlerin ısıtılması için yakıt bitme noktasına gelir. Askerler sefalet içinde hayatta kalmaya çalışırlar.

9 Aralık'ta Huruc Harekatının son hazırlıkları tamamlanır. Askerler bunun son çarpışma olduğunu bilerek birbirleriyle helalleşir. Yunus Bey Hakkı Başçavuş ve Yarbay Ali Rıza Bey'in öncü olduğu bir fedai birliği oluşturmaya girişir.

Osman Paşa ve askerleri Rusların iki çemberini kırar geriye iki tane kalır. Osman Paşa askerlerini yüreklendirirken Adil Paşa'nın Gurko tarafında sıkıştırıldığını öğrenir. Ömer Paşa'yı yardıma yollar. Osman Paşa kendisiyle birlikte savaşan Tahir Paşa'nın kanlar içinde kaldığını görünce yapılacak bir şey kalmadığını anlar ve ateşkes borusunun çalınmasını emreder. Osman Paşa, Vid nehri kıyısındaki bir bağ evine götürülür.

Ayastefanos Antlaşması'na dair gerçekler, romanda yer almamaktadır. Romanın gidişatına 93 Harbi zaferle sonlanmıştır ve bu sebeple Ayastefanos Antlaşması yer almamaktadır. Gerçekte Ayastefanos Antlaşması, ağır şartlar içeren ve Osmanlı'nın çok zor durumda kaldığı bir antlaşmadır ve yazar ona romanda yer vermemiştir.

3.2.5. V. Mehmed Dönemi'ni Ele Alan Romanlarda Tarih

2000 sonrası Türk edebiyatında V. Mehmed dönemi de romancıların konu edindiği devirler arasındadır. Nazan Bekiroğlu'nun *Nar Ağacı* adlı romanı, kendi içerisinde I. Kitap, II. Kitap şeklinde bölümlere ayrılmış bulunmaktadır. Kitabın bölümleri şöyledir:

- Yol Arkadaşım
- I. Kitap Nar Ağacı
- II. Kitap Tebriz'de Kapalıçarşı
- III. Kitap Sessizlik Kulesi
- IV. Kitap Gülcemal
- V. Kitap Ara İstasyonlar
- VI. Kitap Trabzon'dan Çıktım Başım Selâmet
- VII. Kitap Gül Küpeler
- VIII. Kitap Kırık Kafiye
- IX. Kitap Sofya'nın Kitapçı Dükkânı
- X. Kitap Kahve Ocağı
- XI. Kitap Gölge Sabahı
- Sonra

Bekiroğlu, her ne kadar kitabın bölümleri için onların ayrı birer “kitap” olduğunu belirterek birer başlık vermiş olsa da, kitabın bütününde birbiriyle iç içe geçmiş ve ayrı bir kitap sayılamayacak hikâyeler anlatılmaktadır. Bu hikâyeler tek

bir tema etrafında birleştirilerek aynı hikâyenin kısımları olarak bir gövdeden dallanmaktadır.

İsmail Bilgin'in ilk olarak 2000'de yayımlanan romanı *Sarıkamış – Beyaz Hüzün*, Sarıkamış Harekâtı'nın hüznü öyküsünü, askerin ve Anadolu halkının savaş sırasında yaşadığı zor şartları anlatmaktadır. *Sarıkamış – Beyaz Hüzün* sekiz bölümden oluşmaktadır. Yazar romanın son sayfalarında Sarıkamış Harekâtında donarak ölen askerlerin Ruslar tarafından çekilmiş fotoğraflarına, anıtlara ve harekâtın haritasına yer vermiştir. Önsözde ise, romanın yazılış amacından söz etmiştir.

Zaferlerle dolu alan tarihimizde kuşkusuz yenilgiler de mevcuttur. Balkan Savaşları gibi Sarıkamış da hazin ve büyük bir yenilgidir. Ancak yazar, zaferlerle övündüğümüz kadar yenilgilerden ders çıkarmamız gerektiğini vurgulamıştır. Harekâttan sonra uzun yıllar bu başarısızlığın sebebi tartışılmıştır. Ancak yazar romanında başarısızlığın nedenleri ve harekât üzerine yapılan çeşitli tartışmalar üzerinde durmamış; yalnız halkın ve askerin yaşadığı hazin şartların üzerinde, bir kurgu dâhilinde durmuştur. Kitabın amacı Sarıkamış harekâtının nasıl geliştiğini, askerin mücadelesini yansıtmaktır. Böylece yazar, hem şehitlerin anılmasını hem de bu hazin öyküden ders çıkarılmasını hedeflemiştir. Kitap kurgunun yanında harekât hakkında bilgi verme amacını da taşımaktadır. Sarıkamış harekâtında askerin önündeki en büyük engel düşman askerden çok zorlu tabiat şartlarıdır. Yazar romanda bu şartları detaylı bir şekilde belirtmiş, kış betimlemeleriyle romanın hüznü atmosferinin kurulmasını sağlamıştır. Yazarın romanın yazılış sürecinde arşivlerden yararlandığı dikkat çeker, harekâtın gerçekleştiği noktaları ziyaret etmesi romanın salt kurgudan ibaret olmadığını göstermektedir. Ayrıca yazar, romanın yazılış süreci boyunca faydalandığı tüm kaynakları romanın sonunda listeleyerek kurgunun yanında yer alan tarihsel yönü de vurgulamıştır.

Kurgu ile tarihin iç içe geçtiği romanın önsözünde yazar Sarıkamış'ı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Savaşları'yla başlayan çöküşünün devamı olarak nitelemiştir.

“Kırık bir ümide tutunarak, nice imkânsızlıklar içinde, idealler uğruna can veren aziz şehitlerimize” ithaf ettiği romanda yazar, askerlerin durumunu, halkın yoksulluğunu, harekât sırasında yaşanan türlü sefaleti gözler önüne sermiştir. Roman Mehmet Akif’in şu dizeleriyle başlamaktadır:

“Gitme ey yolcu, beraber oturup ağlaşalım.

Elemim bir Yüreğin karı değil, paylaşalım.

Ne yapsın ye’simi kahreleyeyim bilmem ki,

Öyle dehşetli muhitimde dönen matem ki!

Ah karşımda vatan namına bir kabristan,

Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan...”

Hüsnü Arkan’ın üçüncü romanı olan *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer* ise 2005 yılında kaleme alınmıştır. Yazarın 1998 yılında yayımlanan *Ölü Kelebeklerin Dansı*, 2001 yılında yayımlanan *Menekşeler Atlar Oburlar*, 2008 tarihli *Uyku*, 2011 tarihli *Mino’nun Siyah Gülü* adlı dört romanı bulunmaktadır. *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer*, 292 sayfadan oluşmaktadır. Romanda Birinci Dünya Savaşı’nda Sarıkamış Harekatında yer almış bir subay ve onun 1970’li yıllar Türkiye’sinde yaşayan torunu ve onun oğlu arasındaki ilişki anlatılmaktadır.

3.2.5.1. Balkan Savaşı ve Sonrası

1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması’ndan istediği sonucu alamayan Bulgaristan, egemenliğini kazandıktan sonra Balkanlar’da daha farklı bir strateji yürütmeye başlamıştır. Aynı şekilde Sırbistan da bu stratejiyi izler. Bu devletlerin çıkarlarının çatışmaması için Rusya, iki devlet arasında arabulucu konumunda olur. Osmanlı’ya karşı kurulan ittifaka Karadağ ve Yunanistan da dahil olur. Uzun süredir gerçekleşmesi beklenen savaş 1912 yılında başlamıştır; Balkanlardaki devletler özellikle Makendonya için fırsat kollamaktadır. Osmanlı’nın zor durumda olmasından yararlanan Balkan Devletleri, saldırıya başlar (Uzunçarşılı, 1982: 324).

Balkan Savaşı esnasında birden fazla cephede savaşan Osmanlı Devleti, ağır yenilgiler yaşamıştır. Yunanlar Selanik’i işgal eder. Bulgarlar ise Çatalca’ya kadar

gelir. Bu karışıklıktan yararlanan Arnavutluk ise bağımsız olur. Yaşanan ağır yenilgiler sonucunda Bab-ı Ali barış ister ve Londra Konferansı düzenlenir. Konferansta Osmanlı büyük bir kayıp yaşamak durumunda kalır. Osmanlı Devleti topraklarının çok büyük bir kısmını kaybeder. Balkan Devletleri, elde ettikleri topraklar ile birlikte nüfuslarını artırmış olur. Sırbistan ve Bulgaristan en fazla toprak kazanan devlet olurken; Karadağ ise en az kazanan devlettir. Balkan Savaşı ile birlikte Kırklareli'ne kadar olan topraklar kaybedilmiştir. Fakat bu toprak paylaşımı sonucunda devletler arasında anlaşmazlıklar olur (Uzunçarşılı, 1982: 326). Londra Anlaşması'nın maddeleri özetle şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Midye ve Enez, Osmanlı Devleti'nin batı sınırını oluşturacaktır.
- Girit, Güney Makedonya ve Selanik, Yunanistan'a verilecektir.
- Dedeağaç, Kavala ve Trakya Sırbistan'ın olacaktır.
- Ege Adaları ve Arnavutluk'un durumu büyük devletler tarafından belirlenecektir.

Londra Anlaşması'nın önemi özetle şu şekilde sıralanabilmektedir (Uzunçarşılı, 1982: 334):

- Bulgaristan topraklarını Ege Denizi'ne kadar genişletmiştir. Bu durum I. Dünya Savaşı bitene kadar devam etmiştir.
- Ordu içindeki siyasetten dolayı savaşta yenilgi aldığımızı düşünen Mustafa Kemal, haklı çıkmıştır.
- İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin resmi olarak iktidarı başlamıştır. Bab-ı Ali ile hükümetin kontrolü cemiyete geçmiştir.
- II. Balkan Savaşı'ndan dolayı Londra Anlaşması geçersiz kılınmıştır.

Toprak dağıtımının adaletsiz olduğu gerekçesi ile 1913'te II. Balkan Savaşı başlar. Yunanistan, Romanya ve Sırbistan; Bulgaristan'a karşı savaş açar. Bu fırsattan yararlanmak isteyen Osmanlı, Bulgaristan'a karşı savaşa girer. Edirne'yi geri kazanan Osmanlı, Avrupalı devletlerin karşı geleceğini düşünerek daha fazla ilerlememiştir. Savaş sonucunda İstanbul Antlaşması imzalanmış ve Kırklareli ile Edirne Osmanlı topraklarına katılmıştır. Dedeğaç ve Kavala Bulgaristan'ın olmuştur.

İkinci Balkan Savaşı'nın sonuçları ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Uzunçarşılı, 1982: 351):

- Savaş sonunda birçok Türk göç etmek durumunda kalmıştır.
- Osmanlı Devleti, Almanya'dan birçok silah edinmiştir.
- Almanya'dan ordunun eğitilmesi için uzman subaylar getirilmiştir. Böylece Osmanlı ve Almanya arasındaki bağ güçlenmiştir.
- Batı Trakya Türkleri problemi ortaya çıkmıştır.

Balkan Savaşları'nın sonunda Bulgaristan – Osmanlı Devleti arasında 29 Eylül 1913 tarihli İstanbul Anlaşması, Yunanistan – Osmanlı Devleti arasında 14 Kasım 1913 tarihli Atina Anlaşması, Sırbistan – Osmanlı Devleti arasında 13 Mart 1914 tarihli İstanbul Anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Osmanlı'dan kalan toprakların paylaşımı için Bükreş Anlaşması 10 Ağustos 1913 tarihinde imzalanmıştır (Bayur, 1991: 197).

İstanbul Anlaşması ile Meriç Nehri, sınır kabul edilmiştir. Dimetoka, Edirne ve Kırklareli'nin Osmanlı'ya bırakılmasına karar verilmiştir. Bulgar Türklerinin 4 yıl içinde Osmanlı'ya geri dönmesine karar verilmiştir. Bulgaristan'daki Türklere Türkçe eğitim alma, inanç özgürlüğü ve mülkiyet hakkı tanınmıştır (Bayur, 1991: 222).

Balkan Savaşları 2000 sonrası yayınlanan tarihî romanlarımıza da yansımıştır. *Nar Ağacı* da bunlardan biridir. *Nar Ağacı*'nda, olay örgüsünün iki ayrı koldan aktığı görülmektedir. İlk kolda Nazan Bekiroğlu'nu temsil eden anlatıcı, tıpkı onun gibi üniversitede akademisyen olan bir kadındır. Dedesi ile büyükannesinin geçmiş zamanda yaşadıklarını, onların bulunduğu ve seyahat ettiği şehirleri gezerek zihninde onların hikâyesini kurmaya çalışmaktadır.

İsmi verilmeyen ve olayları hikâye eden bu kahraman-anlatıcı, eline uzun zaman önce geçen bir mektup ve dedesi ile büyükannesinden kalma fotoğraflar vasıtasıyla onların hikâyesini tamamlama yolculuğuna çıkar. İlk olarak bir yaz vakti, Bakü'ye bir sempozyum nedeniyle seyahat eden kahraman-anlatıcı, Bakü'deki

öğrencisi Yasemen ile anlaşarak sonraki yazlarda da Tebriz'i, Tiflis'i ve Batum'u ziyaret etmeye karar verir.

Kahraman-anlatıcı, elindeki fotoğraflar vasıtasıyla romanda kilit bir rolü üstlenmektedir. Başlangıçta büyükannesinin baba evinin, Gülcemal vapurunun, Hamidiye Etfal Hastanesinde bir Hilâl-i Ahmer hemşiresinin, Trabzon'daki Taşhan'ın, Trabzon meydanda çok kalabalık bir günün olmak üzere beş adet fotoğrafa sahip olan kahraman-anlatıcının zaman ve mekânı atlayarak bu fotoğrafların zamanına girme kabiliyeti mevcuttur (Bekiroğlu, 2012: 26-27). İlk olarak Trabzon'daki kalabalık günün fotoğrafının zamanına giren kahraman-anlatıcı, meydandaki telaşlı kalabalığın burada toplanmasının nedeninin Balkan Harbi dolayısıyla seferberlik ilan edilmesi olduğunu öğrenir. Trabzon'un değişik noktalarını eski zamanın tarihî atmosferi içinde şaşkınlıkla gezen anlatıcı, kendine geldiğinde eline büyükannesinin baba evinin fotoğrafını alır ve bu fotoğrafın zamanına atlar (Bekiroğlu, 2012: 42).

Bekiroğlu'nun romanını tam olarak bir tarihî roman olarak değerlendirmek mümkün değildir. Ancak kahramanın tarihte yaptığı yolculukla okuyucuyu Balkan Savaşı yıllarının Trabzon'una götürmektedir. Bunun yanında görülebileceği gibi 2000 sonrası Türk edebiyatında Balkan Savaşı ile ilgili fazla tarihî roman bulunmamaktadır.

3.2.5.2. I. Dünya Savaşı

18. yy.da gerçekleşen Sanayi Devrimi ile zenginleşen İngiltere, Dünya'daki birçok ülkeyi sömürerek bir imparatorluk haline gelmiştir. 19. yy. ile birlikte Fransa, Almanya, ABD ve Japonya gibi ülkelerin de sanayileşmesi ile birlikte İngiltere'ye rakip devletler ortaya çıkmıştır. Özellikle Almanya ve İngiltere arasında önemli çekişmeler yaşanmıştır. Ekonomisi ve nüfusunun getirdiği ihtiyaçtan dolayı sömürge arayışında olan Almanya, Fransa ve İngiltere ile karşılaştı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Balkanlarda Rusya ile çatışması da büyük bir gerginlik yaratıyordu. Birbiri ile çatışma halinde olan devletler, çeşitli tehlikelerin önüne geçmek için aralarında bazı anlaşmalar imzaladılar. İttifak ve itilaf devletleri olarak

ikiye ayrılan devletler, bu anlaşmalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Sander, 2012: 336).

Saraybosna’da 1914 yılında bir Sırp milliyetçisinin Avusturya veliahtını öldürmesi sonucunda savaş başlamıştır. Avusturya bu olayın sorumlusunun Sırbistan olduğunu ileri sürmüş ve 27 Temmuz’da saldırıya geçmiştir. Rusya’nın Sırbistan’ı desteklemesi üzerine Almanya, Rusya’ya savaş açmıştır. Fransa da savaşa Rusya’nın yanında dahil olmuştur. Almanya, Fransa’ya saldırdıktan sonra İngiltere de savaşa Fransa’nın yanında dahil olur. Böylece I. Dünya Savaşı başlar. Savaşta birçok cephede savaşan Osmanlı Devleti, Çanakkale Cephesi dışında tüm cephelerde yenilgi alır. İtilaf Devletleri’nin Çanakkale Cephesi’ni açmasının nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Sander, 2012: 421):

- Hem İstanbul hem de Çanakkale boğazlarının ele geçirilmesi ve Osmanlı’nın haritadan silinmesini sağlamak.
- Rusya’ya cephane ve silah ulaştırabilmek.
- Savaşa girmek için kararsız olan devletlerin bir karar almasını sağlamak.
- Rusların tahıl stoğuna ulaşmak ve Avrupa’daki açlık sorununu çözebilmek.

Çanakkale cephesindeki başarı savaşın gidişatını değiştirmiştir. Rusya’ya yardım ulaşamamış ve bunun sonucunda Çarlık rejimi yıkılmıştır. 1917 yılında gerçekleşen Bolşevik İhtilali ile Komünizm dönemi başlamıştır. I. Dünya Savaşı’nın iki yıl daha uzadığı belirtilmiştir. Bulgaristan, İttifak Devletleri’nin yanında savaşa girmiştir. İngiliz ve Fransızların siyasi ve askeri dehası büyük bir darbe almıştır. İngiltere’nin deniz kuvvetlerine olan güven sarsılmıştır. Balkan ve Traplusgarp Savaşları’ndaki yenilgilerden dolayı moral bozukluğu yaşayan Türk Milleti’nin tekrardan ayağa kalkması sağlanmıştır. Milli Mücadele’nin ilk kıvılcımları, bu savaşla birlikte olmuştur (Aytepe, 2000: 1).

Enver Paşa komutasında olan Osmanlı ordusu, savaşın ilk zamanlarında Sarıkamış’ta, ardından Süveyş ve Irak’ta derin yenilgiler yaşadı. Bununla birlikte büyük mali yolsuzluklar yaşandı. Çanakkale Muharebesi dışında başarı kazanamayan Osmanlı, çok zor durumda kaldı. Rusya, Süveyş, Bulgaristan, Irak ve Çanakkale gibi birçok cephede savaşan Osmanlı, Almanya’nın da yenilgisi ile teslim olmuştur. İtilaf

ve İttifak Devletleri arasında yapılan antlaşmalar ile savaş resmi olarak sonlandırıldı. Bulgaristan ile Selanik Ateşkes Antlaşması, Osmanlı ile Mondros Ateşkes Antlaşması, Avusturya-Macaristan ile Villa Giusti Antlaşması ve Almanya ile Rethondes Antlaşması imzalandı (Öz, 2005: 126).

Nar Ağacı'nda, dedesi Setterhan ve onun yakınlarını gözlemleme fırsatı bulan anlatıcı, 1 Temmuz 1916'dadır. İran I. Dünya Savaşı sırasında tarafsızlığını korumak istese de İngilizler ve Ruslar buna müsaade etmeyerek iki yandan İran'a girmiştir (Bekiroğlu, 2012: 109). Anlatıcı burada, Tebriz'de dedesi Setterhan'ın berbere, kuyumcuya ve çayhaneye gidişini, onun bir gününü ve 1916 senesinin Tebriz'inin kültürel ve tarihî atmosferini gözler. Setterhan'ı Tebriz'den sonra evinin bulunduğu Taht-ı Süleyman'a kadar izleyen anlatıcı, burada da onun aile yaşantısını ve ileride evlenmeleri kararlaştırılacak Azam'la olan ilişkisini gözlemler. Anlatıcı kendine geldiğinde iki gün sonra Tebriz'den Taht-ı Süleyman'a seyahat edeceğini hatırlar (Bekiroğlu, 2012: 146).

Anlatıcı tekrar bir fotoğraf vasıtasıyla Setterhan'ın hayatına gözlemci olarak girdiğinde Setterhan, babası Mirza Han'ın emriyle Yezd'e yollanmaktadır (Bekiroğlu, 2012: 158-159). Meşhur bir halı tüccarı olan Mirza Han gibi Setterhan da bu işi severek yapan başarılı bir tüccardır. Lakin Setterhan, bu yolculuğu Azam'dan uzun süreli bir ayrılık olarak gördüğü için pek istememektedir. Buna rağmen yolculuğa çıkar. Yezd'de Mecusi Piruz'a halıları götüren Setterhan, bu seyahat vasıtasıyla Mecusilerin kültürlerini ve adetlerini tanıma fırsatı da bulmuştur (Bekiroğlu, 2012: 180-181).

Anlatıcı ise Tebriz'den sonra Taht-ı Süleyman'a geçmiş, burada Gülcemal vapurunun fotoğrafının hikâyesinin içine girmiştir. Anlatıcının büyükannesi Zehra'nın kardeşi İsmail, bu vapur ile Balkan Harbi'ne giden gönüllüler arasındadır. İsmail vapurla Trabzon'dan ayrıldıktan sonra, 7 Kasım, 8 Kasım, 15 Kasım, 12 Aralık 1912 tarihli birkaç mektup ve kartpostal yollamış, akabinde aile ondan haber alamamıştır (Bekiroğlu, 2012: 207).

Anlatıcı Taht-ı Süleyman'dan sonra, İsfahan'a geçer. Burada, Taht-ı Süleyman'da kalan akrabalarından aldığı bir fotoğraf vasıtasıyla tekrar zaman ve mekânı atlayarak geçmişe gider (Bekiroğlu, 2012: 216).

Setterhan Sofya ile bir meyhanede tanışmıştır. Kendini bir anda Rus ordusundaki Bolşeviklerin oturduğu kalabalık bir masada dönen hararetli tartışmanın içinde bulan Setterhan'a Sofya, Batum'a yolu düşerse orada bir kitapçı dükkanı olduğunu ve uğramasını söylemiştir (Bekiroğlu, 2012: 222). Ticari bir yolculuk dolayısıyla da Batum'a giden Setterhan onu dükkanda bulmuş, onunla bir süre vakit geçirmiştir.

Anlatıcının hikâyesi, Setterhan'dan sonra tekrar Zehra'ya kaymaktadır. İsfahan'dan sonra Persepolis ve Şiraz'a uğrayan anlatıcı, Şiraz'da kaldığı bir otelde tekrar Zehra'nın baba evinin fotoğrafına bakar ve fotoğrafın zamanına atlar (Bekiroğlu, 2012: 267). I. Dünya Savaşı başlamış, Trabzon Rus işgali tehditiyle karşı karşıya kalmıştır. Hacıbey ve ailesi de bu nedenle Trabzon'dan hicret etmeyi planlamaktadır. Hacıbey hicret etmeyi 93 Harbi sırasında başına gelenler nedeniyle istememekte, onca yolu yürümeyi göze alamamaktadır. Bu nedenle Hacıbey haricindekiler uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'daki yakınlarının yanına gelirler.

Anlatıcı ise Taht-ı Süleyman'daki akrabalarından Yezd'de yaşadığını öğrendiği başka bir akrabası olan Behzat'ı bulmak üzere yola çıkmıştır. Ancak Behzat Amca'nın torunuyla belli aralıklarla Meşhed'e gitmek gibi bir adeti vardır. Anlatıcı Yezd'e geldiğinde de bu yolculuklarından birini yapmakta olan Behzat Amca evde değildir (Bekiroğlu, 2012: 322). Bu nedenle anlatıcı yolculuğuna devam etmek için bir sonraki yazı beklemek zorundadır. Ancak İstanbul'a gideceği günün öncesindeki gece, oteldeki fotoğraflara bakan anlatıcı, bir kez daha kendisini başka bir zamanın içinde bulur (Bekiroğlu, 2012: 327).

Anlatıcının gözlemlediği Setterhan, Yezd'de tanıştığı ve arkadaş olduğu Mecusi Piruz'u Taht-ı Süleyman'da konuk etmek için hazırlanmaktadır. Piruz'un gelmesini ise baba Mirza Han Mecusilere karşı önyargısı yüzünden tasvip etmemektedir. Piruz'un gelişi büyük bir krizin de başlamasına neden olur. Setterhan Piruz'u halı dokuyan Azam'ın bulunduğu odaya getirince, Piruz ile Azam birbirlerini

görür görmez aşık olur ve kaçarlar. Azam ile Setterhan'ın evliliği ise Mirza Han tarafından önceden planlanmış ve Setterhan'a bundan haber verilmiştir. Bu durumda Setterhan'a Piruz ile Azam'ı öldürmek düşmektedir. Lakin Setterhan ikisini öldürmek maksadıyla takip edip yakalasa da bunu yapamaz. Setterhan bundan sonra İran'da yaşamasının mümkün olmadığını düşünerek, bankadaki bütün parasını yanına alır ve Rusya'ya doğru yola çıkar. Batum'a giden Setterhan, burada Sofya ile tekrar karşılaşır. Anlatıcı, kendine geldiğinde hâlâ Yezd'deki oteldedir. İstanbul'a dönmek üzereyken anlatıcı, son bir kez fotoğraflarına bakmak ister ve üzerinde Hamidiye Etfal Hastanesinde bir Hilâl-i Ahmer hemşiresinin olduğu kartpostalı eline alır. Anlatıcı, burada İstanbul'daki Büyükhanım ve Zehra'nın hikâyesini takip etmektedir. Büyükhanım yıllardır haber alamadıkları İsmail'i bulmak için Zehra ile birlikte Hamidiye Etfal Hastanesinin yolunu tutmuş, hastanede görev yapan bir hekim binbaşı vasıtasıyla da İsmail'in bu hastanede tifüsten öldüğünü öğrenmiştir (Bekiroğlu, 2012: 391).

Anlatıcı, Tiflis'ten sonra İstanbul'a dönmüş ve oradan da Trabzon'a geçmiştir. Ancak Yezd'de zamanında gidip de bulamadığı Behzat Amca ile görüşmek için bir zaman sonra tekrar İran'a seyahat etmiş ve Behzat Amca ile görüşerek romanın tamamlamıştır. Behzat Amca, ona Setterhan'ın Piruz ile Azam'ı öldürmediğini, Azam'ın uzun yıllar boyunca yaşayıp yeni vefat ettiğini söyleyerek romanda belli belirsiz geçilen bir noktayı da açıklığı kavuşturmuştur (Bekiroğlu, 2012: 529).

2000 sonrası tarihî romanlarda yer verilen tarihî olaylardan biri de I. Dünya Savaşı'dır. *Sarıkamış – Beyaz Hüzün* de bu romanlardan biridir.

İsmail Bilgin'in *Sarıkamış – Beyaz Hüzün* romanı, sekiz bölümden oluşmaktadır. Roman İstanbul'da başlar ve Sarıkamış'ta biter. Bu tedirgin yolculuk bölümler ilerledikçe hüzünlü bir hal almaya başlamaktadır. Bölümler okuyucuyu acıklı sona götürür. Roman kurgusu içinde, Balkan Savaşı sonrası işlenmektedir.

Sarıkamış – Beyaz Hüzün'ün ilk bölümü Mehmed Akif'in dizelerinden sonra, İstanbul'un havasının tasviriyle başlar. Yolculuk için bekleyen erleri, İstanbul'un rüzgarı adeta kırbaçlar. Rüzgar yaklaşmakta olan felaketin habercisi olarak

gösterilmiştir. Aynı zamanda bu sert havanın tasviriyle çöküşte olan Osmanlı Devleti'nin yazgısı birbirine benzetilmiştir:

“Balkanlardan esen savaş rüzgârlarıyla Osmanlı askeri de, bir duman gibi savrulmuş, ancak Çatalca'nın dağlarında durabilmişti. Bu duruş, yorgun bir vücudun, mecali tükenmekte olan birinin kollarının, uçuşuma düşerken, bir ağaç dalına can havliyle tutunmasına benziyordu. Rahat bir nefes alamadan, şimdi de Osmanlı'nın ensesine bir giyotin gibi inmeyi bekleyen, İngilizlerin ve Fransızların Çanakkale'ye saldırma haberleri ve ordunun Kafkasya Seferi'ne hazırlandığı yönünde söylentiler kulaktan kulağa dolaşıyordu. Bu haberler bir deprem dalgası gibi yorgun başkent sokaklarında, caddelerinde ve mahallelerinde gittikçe büyüyor, İstanbul halkını derinden sarsıp duruyordu” (Bilgin, 2014: 11).

Bu bölümde, Osmanlı'nın ve havanın birbiriyle özdeşleştirilmiş tasvirinden sonra erlerin durumu üzerinde durulmuştur. Yolculuk için beklemekte olan erler tedirgindir ve soğuk hava yüzünden oldukça üşümüşlerdir. Yazar bu ilk bölümde erlerin fiziksel özelliklerini betimlemiştir. Savaşa gideceklerini bilen erler, tedirginliklerini giderebilmek için bolca dua etmekte, bazen de türküler söylemektedir.

Limanda bekleyen erleri görmek için gelen halk, onların çelimsiz görünüşleri ve perişanlıkları karşısında üzülmemektedir. Bölüm boyunca erlerin yırtık potinleri, kaputlarının olmayışı, delik çarıklarından söz edilmiştir. Erler daha yolun başında büyük bir sefalet ve yorgunluk içindedir. Onların içinde bulundukları halden söz ettikten sonra romanın önemli kahramanı Faik Çavuş'tan bahsedilmeye başlanır.

Faik Çavuş, Balkan Harbi'nden dönebilen az sayıda askerlerden biridir. Bulgar askerlerinden kaçan Rumeli muhacirlerinin başta Eyüp'tekiler olmak üzere camilere yerleştirilmesinden, Ayasofya'nın, Sultanahmet'in hastaneye dönüştürülmesinden söz edilir. İstanbul bu tarihlerde tam bir kaos içindedir, kara trenler cesetler ve yaralıları taşır; şehir, yangınlarla salgın hastalıklarla harap olur. Faik Çavuş bu günleri hatırlayarak zaman zaman düşüncelere dalar. Ancak o da diğer askerler gibi kendini motive etmek için şiirler okur.

Bu bölümde askerlerin sefaletten kurtulacaklarına dair ümitleri vardır. Erzincan'da kıyafetlerine çeki düzen verileceğini düşünürler. Daha Trabzon'da iken nedeni bilinmeyen ölümler başlar. Erzincan'a geldiklerinde askerlerin bütün umutları yıkılır. Kendilerinden daha kötü durumda olan askerlerin orada toplandıklarını görürler. Hapishanelerdeki erler de askere alınmaktadır. Burada Faik Çavuş, Ziver'le tanışır.

Hastalanarak ölen askerleri gördükçe derin düşüncelere dalan Faik Çavuş, Osmanlı'nın haline dair bir gerçeği görür:

“Güneş gören karlar misali erimekte olan imparatorluk, bir çığ gibi, yamaçtan aşağıya yuvarlanan kartopu gibi harpten harbe sürükleniyordu. İnsanlar ölüyor, muhacir hale gelip yollara dökülüyor, ateşten kaçıyorlardı ama ateşe koşanlar da vardı. Asker, pervaneler gibi ateşe doğru yürüyordu.” (Bilgin, 2014: 29).

Erzincan'da Rusların sınırı geçtiği haberi alınır. Daha sonra takım subayını gören Faik Çavuş, ölümlerin sebebinin zehirlenme olduğunu öğrenir. Asker içinde hainlerin ve casusların olabileceğinden korkar ve Balkan Harbi'nde yaşadıklarını tekrar yaşayacağını düşünerek hüznlenir. Askere şüpheyile yaklaşmaya başlar.

Bölümün ilerleyen sayfalarında Erzurum'un doğusunda bulunan 11. Kolordu'daki hazırlıklar anlatılır. Buradaki askerler de umut içindedir, erzak ve kıyafetlerin yola çıktığını, her türlü hazırlığı yaptıktan sonra Rusların bozguna uğratılacağına inanmaktadırlar. 18. Tümen'in 5. Tabur Komutanı Yüzbaşı Baki Bey de Osmanlı'nın eski güzel günlerine döneceğine dair umut beslemekte, erlerin bozuk olan kılık kıyafetlerinin ileride düzeleceğine inanmaktadır. Ona göre her türlü zorluk ne olursa olsun aşılmalıdır.

Kolordu'nun planlarından biri Teşkilat-ı Mahsusa'nın gönüllüler ordusuyla birlikte Batum'u, Kars'ı, Ardahan'ı, Oltu'yu, Sarıkamış'ı kurtarmaktır. Zamanla köylülerle asker arasında sürtüşmeler olmaya başlar. Daha önce her türlü yardımı askerden esirgemeyen köylü, erzağının tükenmeye başlamasıyla paylaşmak istemez ve askerin köylerini terk etmesini ister.

Şartlar o kadar kötüye gider ki Ziver, hapishane ile askerliği karşılaştırarak hapishanede daha iyi koşullarda yaşadığını söyler. Artık asker için de köylü için de bıçak kemiğe dayanmıştır. Tüm bu zorlukların yanında Ermeni ve Rus çetelerin saldırılarıyla karşı karşıya kalmıştır askerler.

Romanın bu ilk bölümünde genel olarak zor şartlar altında askerin ve halkın yaşam mücadelesi üzerinde durulmuş, askerin çıktığı çetin yolculuk anlatılmıştır. Bölümün sonunda ise Enver Paşa'nın harekattan vazgeçmeyişi, Sarıkamış üzerinden yapacağı taarruz planı üzerinde durulmuştur:

“Plan Sarıkamış'ta kuşatılacak olan Rus Ordusu'nun yok edilmesini amaçlıyordu. Ondan sonrası belliydi. 36 yıldır Rusların elinde bulunan Kars kurtarılacak, 1878 Berlin Antlaşması'nın öcü alınacaktı. Sonra ver elini Kafkasya.” (Bilgin, 2014: 59).

Sarıkamış planı, Faik Çavuş'u ve diğer askerleri düşündürmüş ve biraz da şaşırtmıştır. Ziver de bir kısım asker gibi imparatorluğun yazgısının boğaza değil Allahuekber dağlarına bağlı olduğunu düşünmektedir.

İkinci bölüm de Kadir Ağa ve Üzeyir'in diyaloguyla başlar. Üzeyir, Ermeni ve Rus çapulcuların elinden zor kurtulmuştur. Onların köyleri boşaltmasına, kurşuna dizmek için köyün erkeklerini camiye toplamasına tanık olmuş, onlarla çatışmıştır. Yakın arkadaşının ölümünü görmüş, çaresizlik içinde kalmıştır. Başından geçenleri büyük bir sıkıntıyla Kadir Ağa'ya anlatır ve orada karnını doyurur. Romanın bu bölümünde Üzeyir üzerinden Ermeni ve Rus çapulcularının Sarıkamış Harekatı yıllarında bölgedeki halka yaptıkları zulümleri öğreniriz.

11. Kolordu komutanı Ragıp Paşa, artık çok ciddi boyuta gelen açlık sorununa çare bulmak için Erzurum Hükümet Konağı'ndaki Tahsin Bey'e telgraf çekerek ondan acil yiyecek istemiştir. Ancak depoda yiyecek tükenmiştir. Bunun yanı sıra yollar kapalıdır. Tahsin bey Erzurum halkından yardım istemeyi düşünür, ancak halkın arabaları, atları orduya verilmiştir. Elllerinde kalan yiyecekleri almaktan çekinirler. Mecbur oldukları için valilik şehre tellallar gönderip halktan un ister. Nene Hatun, bunun üzerine un çuvalını sırtlanarak getirir.

Toplanan yüz elli bin kilo unu koymak için Tahsin Bey dükkanları bizzat dolaşarak kumaşları toplatır, halk seferber olarak bu kumaşlardan unları koymak için torba diker. Ancak 90-95 kilometrelik yol boyunca bu unları götürmek bu hava koşullarında çok zor olacaktır. Bunun için de halka başvurulur. Yaklaşık 1500 genç unları sırtlarında taşıyarak Nebihan'a götürecektir. Gençler bu görevi başarıyla yerine getirirler. Ancak bu noktadan sonra unları taşımak için daha az insan vardır. Çünkü gençlerin büyük kısmı hayatını kaybeder.

Gerek Sarıkamış cephesini anlatan *Sarıkamış – Beyaz Hüzün*, gerekse Trabzon'da gelişen bir aşk hikayesi üzerinden bir fotoğraf karesinden Balkan Savaşlarına giden *Nar Ağacı* romanları tarihsel kaynaklarda bu savaşa ilişkin anlatılan ayrıntıları barındırmaktadır. Bu yüzden iki romanda da tarihsel gerçekliğe bağlı kalınmıştır. Balkan Savaşı esnasında yaşananlar, alınan yenilgiler ve zor şartlar romanlarda da aynı şekilde aktarılmaktadır.

Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer, 1970'ler Türkiye'sinde, yaklaşık 100 yaşında bulunan Abdülhalim'in cami avlusunda, bir cenazede tasvir edilmesiyle başlamaktadır. Abdülhalim, avlunun ortasındaki revakın karşısında bulunan bir tahta sıraya oturarak çocukluk anılarını düşünmektedir.

19. asrın sonlarında Samatya'da “*bir dönüm bahçe içinde, üç katlı, ahşap bir evde oturan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Abdülhalim, evlerinin bahçesinde komşu evlerde, sokakta arkadaşlarıyla oynarken, mahalle mektebindeki küçük sınıfta sıvaları dökülmüş tavanın altından çıkan eski işlemlere bakarken sinirleri birden çöküveren, soluk almakta zorlanan, kendini kaybediverip*” kısa süreli baygınlıklar geçiren bir çocuk olarak tarif edilir (Arkan, 2013: 8-9). Kimi doktorların havale, kimilerinin de sara dediği hastalığından zamanla korkmamayı öğrenen Abdülhalim, bazen gelecekte olan olayları daha vuku bulmadan bilebilmektedir (Arkan, 2013: 10-11).

Roman, Abdülhalim'in anıları ve 1970'ler Türkiye'sinde yaşayan, onun torunun çocuğu olan Enver Rıza üzerine kurulmuştur. Abdülhalim'in anıları ve Enver Rıza'nın yaşadıkları romanda iki ayrı hikaye olarak yer almaktadır. Enver Rıza, İstanbul'da yaşayan bir gazetecidir. Babasıyla arası kötü olan Enver Rıza, eşi

Nilgün'den boşanmıştır. Babası, ısrarla onu arayıp sormakta, ancak Enver Rıza onunla görüşmekten kaçınmaktadır (Arkan, 2013: 20).

Abdülhalim ise henüz okulu bitirmeden Beykoz'da oturan teyzesini kızı Sultan'ın arkadaşı Nesibe ile evlenmiş ve bir oğlu olmuştur. Ancak Nesibe, fazla yaşamamış, çocuk üç yaşına geldiğinde vefat etmiştir. Bu esnada, I. Dünya Savaşı patlak vermiş, vatansever subaylarla arkadaşlar yapan Abdülhalim onların da teşvikiyle cepheye gitmeye karar vermiştir (Arkan, 2013: 26).

“Abdülhalim bir hafta boyunca tatlı bir düşün içinde yaşadı. Cepheye gitmenin, arkada bir anne, bir baba, yedi yaşında bir oğlan ve sıcak bir ev bırakmanın, sonra siperlerin içinden fırlayıp gür bir sesle ‘Allah aşkına, hücum!’ diye haykırmanın melankolisi, bir serap gibi kendine çekiyordu onu” (Arkan, 2013: 26).

Sarıkamış'a doğru giden bir asker grubuyla birlikte İstanbul'dan hareket eden Abdülhalim, yolda İsmail Yüzbaşı, Yarbay Tevfik Bey gibi askerlerle tanışmıştır (Arkan, 2013: 46-47). Niğde ve Sivas üzerinden Erzican'a geçen Abdülhalim, yanındaki askerlerle birlikte Erzurum'a doğru yol almaktadır (Arkan, 2013: 72).

Görüşmek istemediği babasının yanında *yaşlı, küçük bir adamla* beraber işyerine gelmesi üzerine babasıyla görüşmek zorunda kalan Enver Rıza ise, bu şekilde babasının dedesi Abdülhalim'le tanışır. Münir Bey, evinde yer olmamasından ötürü Abdülhalim Bey'in Enver Rıza'da kalmasını istemektedir. Her ne kadar Abdülhalim Bey'den hazzetmemiş gibi görünse de Münir Bey dedesini gördüğünde içinde bir şeylerin kıpırdadığını, eski günleri anımsadığını söyler:

“Bu senin için olduğu kadar benim için de yeni bir şey. Dedeni kaç yaşındayken kaybettim biliyor musun? Yedi yaşındaydım... Bu ihtiyarı görünce içimde bir şeyler kıpırdadı. Tıpkı dedene benziyor, onu yeniden bulmuş gibi oldum” (Arkan, 2013: 77).

Rusya'dan Türkiye'ye gelen Abdülhalim Bey'in hikâyesini bildiği kadarıyla Münir Bey şöyle anlatır:

“Rus konsoloslüğundan aradılar... Adresimi, telefonumu nereden bulduklarını bilmiyorum ama yıllardır arıyorlarmış bizi. Çünkü dedem yıllar önce İstanbul’daki akrabalarını bulmak için Rus hükümetine başvurmuş, ilgilenmemişler, bulamadık demişler. Geçen yıl büyükdeden tanıyan bir Rus araştırmacı Baytar Mektebi’nin kayıtlarında tesadüfen onun adını görmüş. Samatya’daki eski evin adresini tespit edip Rusya’ya dönmüş” (Arkan, 2013: 79).

Bundan sonra tekrar I. Dünya Savaşı yıllarına geri dönen romancı, Abdülhalim’in Erzurum’a varışını ve oradaki eşkiyalarla askerin mücadelesini anlatır. Abdülhalim ve emrindeki askerler, köylülerin erzağını ve hayvanlarını çalan eşkiyaların saklandığı bir mağaraya baskın yaparak erzağı ve hayvanları geri alırlar (Arkan, 2013: 94-95). Baskından sonra Abdülhalim’e Erzurum’da yeni bir görev verilir:

“Abdülhalim bir aydır yeni görevine alışmaya çalışıyor. Günlerdir Erzurum’dan Hasankale’ye ve Köprüköy’e erzak taşıyor. Erzurum’a geri dönerken sıhhiye çadırlarından yaralıları toplayıp hastanelere yerleştiriyor. Sonra yine bir iâşe kafilesine ya da bir sevkıyat koluna katılıp araziye çıkıyor” (Arkan, 2013: 119).

1970’li yıllara geri dönüldüğünde ise Abdülhalim Bey, Enver Rıza’nın evine yerleşmiş ve oraya çeki düzen vermiş bir hâlde tasvir edilir. Abdülhalim, Enver Rıza’nın bir arkadaşı olan Şule’yi eve yemeğe davet etmiş, üçlü beraber hoş vakit geçirerek birlikte akşam yemeği yemiştir. Abdülhalim, erzak sevkıyatı için üstlerinden yeni bir emir alır. Hasankale-Erzurum arasında yeni bir sevkıyat için görevlendirilen Abdülhalim, yanına birkaç asker alarak yola çıkar. Askerler arasında “aklı biraz kıt” olan ve diğer erlerin bu sebepten ötürü eğlencesi hâline gelen Nizamettin de vardır. Nizamettin’in Erzurum civarındaki bir köyden olması dolayısıyla, küçük gruba o yön göstermekte, grup onun talimatlarına göre yol almaktadır. Yolculuk esnasında yaşananları Abdülhalim, defterine şöyle kaydeder:

“Bazen yürüyüş kolunda sağlam bildiğimiz neferleri bile kaybediyoruz. Oldukları yere yıkılmaktan çekinip yol kenarına gidiyorlar. “Ne oldu, niye oturdun?” diyor. “Yorulдум, kumandanım”, diyor. Cebir kullanarak

çarıklarını kestiriyorum, çünkü çıkarmak istemiyorlar, hakikati görmek istemiyorlar. Ayaklarında beyaz lekeler arıyorum fakat iş işten geçmiş, Ayak morarmış, ölü eti gibi, artık damarlarına kan yürümüyor. Yürürken fark etmiyorlar donduklarını” (Arkan, 2013: 149).

Abdülhalim, Enver Rıza ile ilk kez görüştüğü dergi yazıhanesinde dergiyi arayan Fars asıllı bir adamla telefonda konuşmuştur. Ofiste kimse Farsça bilmediği için Farsça bildiğini söyleyen Abdülhalim, telefonu almış ve Cemşid adlı bir adamla belli bir gün için Enver Rıza adına buluşmak için anlaşmıştır. Buluşmada Cemşid, gazeteci olan Enver Rıza’ya İran üzerinden yapılan uyuşturucu ticareti hakkında bilgi verir (Arkan, 2013: 182).

Nizamettin’in kılavuzluğunda sevkıyat için hareket eden grup ise Nizamettin’in yanlış yönlendirmesiyle onun köyüne varır. Abdülhalim bu durumu şöyle yorumlamaktadır:

“Abdülhalim kuşkuyla baktı Nizamettin’e. Günler süren yürüyüşün amacının tümen karargâhına gitmek değil, Nizamettin’i köyüne ve anasına babasına kavuşturmak olduğunu anladı” (Arkan, 2013: 182).

Ancak bu esnada Ruslarla sıcak çatışmaya giren Osmanlı ordusu büyük kayıplar almış ve Abdülhalim’in grubu Nizamettin sayesinde ölümden kurtulmuştur. Karargâha geri gelen grup dört bir yandan kuşatılmış mevzilerde sıkışmış ve neticede Ruslara teslim olmak zorunda kalmıştır (Arkan, 2013: 189).

Enver Rıza, Şule ve Abdülhalim’in birlikte yediği akşam yemeği esnasında Abdülhalim, Şule’yi birkaç gün sonra Münir Bey’in evinde yapılacak aile sohbetine davet etmiştir. Ancak sohbete Enver Rıza’nın eski eşi Nilgün’ü de Münir Bey davet etmiştir. Şule ve Nilgün arasında kalan Enver Rıza, buluşmada zor saatler yaşamıştır (Arkan, 2013: 194).

Abdülhalim, ilerleyen günlerde Beykoz’da oturan ve en son 1912 baharında gördüğü akrabası Sultan’ı ziyaret etmeye karar verir. Eşiyle tanışmasında da mühim rolü olan Sultan ise Abdülhalim Bey’i yaşlılığı ve hastalığı yüzünden tanıyamamıştır. Ancak Abdülhalim Bey evden ayrılacağı sırada bir tanıma ibaresi göstermiş,

Abdülhalim’e eşi Nesibe ile tekrar ziyarete gelmesini söylemiştir (Arkan, 2013: 213-214).

Abdülhalim, Ruslara esir düştükten sonra Sibirya’ya doğru diğer Türk esirlerle birlikte yola çıkmış, ancak yolculuk esnasında tifüse yakalanmıştır. Sibirya’da bir hastanede kendisiyle ilgilenen Hemşire Bakaş’a aşık olmuş ve onunla evlenmiştir. Rusya’da Bolşeviklerin ihtilal tertip etmesi ve başarılı olması nedeniyle bulundukları mahal karışınca ise Bakaş, Abdülhalim ve Bakaş’ın babası Kam Kepkey bölgeden ayrılmışlardır (Arkan, 2013: 282-283).

Enver Rıza ise, Ankara’ya arkadaşlarını görmek için gitmiş; burada önceden ayarladığı bir otele girerken hırsızlık suçlamasıyla tutuklanmış ve karakola sevk edilmiştir. Bir sosyalist olan Enver Rıza, önce tutuklanmasını siyasi sebeplere bağlamış, ancak sonradan bunun bir yanlış anlaşılma olduğu ortaya çıkmıştır. Enver Rıza’nın İstanbul’da iken alışveriş yaptığı bakkalda gerçekleşen hırsızlık olayında, olay mahalinde Enver Rıza’nın parmak izinin bulunması sebebiyle bu tutuklama kararı çıkartılmıştır. Bakkalın daimi müşterilerinden olduğu anlaşılan Enver Rıza serbest bırakılmıştır. Bu hadiseden sonra İstanbul’a dönen Enver Rıza, ilerleyen birkaç gün içinde 12 Eylül darbesiyle karşı karşıya kalmıştır. Abdülhalim Bey’in sokaktan geçen tankları duyarak kendisini uyandırmasıyla televizyonu açan Enver Rıza, durumu öğrenmiştir (Arkan, 2013: 286).

İstanbul’da iken Enver Rıza’nın komşusu ve ağabeyinin ölümüyle ruh sağlığı bozulan bir genç olan Nur ile arkadaşlık kuran Abdülhalim Bey, romanın sonunda ona yarın memleketine döneceğini haber vermektedir. Memleketinin nasıl bir yer olduğunu soran Nur’a Abdülhalim Bey orasını şöyle tarif etmektedir:

“Güzel bir yer... Yüksek bir yer... Ruhunun sesini işitebileceğin, kendini daha kolay öğrenebileceğin bir yer... Ben orayı fethettim...” (Arkan, 2013: 292).

I. Dünya Savaşı’nda yaşananlar hem romanlarda hem de gerçekte aynıdır. Savaş sırasındaki zorluklar, yenilgiler ve sıkıntılar romanlara da aynı şekilde yansıtılmıştır.

3.2.5.3. Sarıkamış Savaşı Öncesi

Sarıkamış Harekatı, I. Dünya Savaşı esnasında Osmanlı ile Rusya arasında gerçekleşen Osmanlı için büyük bir başarısızlık olan askeri savaştır. Osmanlı-Rusya Savaşı'nı bitiren Ayastefanos Antlaşması ile Kars, Ardahan ve Batum tazminat olarak Rus Devleti'ne verilmiştir. Aynı zamanda, Berlin Antlaşması ile Sarıkamış Rusya'ya verilmiştir. Enver Paşa, Sarıkamış'ın geri alınması için bir hareket planı oluşturmuştur. Kurmaylar, Enver Paşa'ya başarısız olacağını pek çok kere söylemiş ancak Enver Paşa onları dinlememiştir. Doğa koşullarını hesaplayamayan Enver Paşa yüzünden 90 bin Türk askeri savaşımdan şehit olmuştur (Keleşyılmaz, 2000: 280).

Almanya için Kafkasya cephesi, Rusların önünün kesilmesinin yanında petrole ulaşım olarak da görülmektedir. Özellikle 20. Yy.ın başında sömürge rekabetinden dolayı petrolün değeri, yeni yeni anlaşılmaktadır. Almanya ve İngiltere, Azerbaycan'da bulunan petrollere kavuşmak istemektedir. Bu sebeple Kafkas Cephesi, onlar için büyük önem taşımaktadır. 20 Aralık 1914'te Enver Paşa, Türk ordusuna Sarıkamış-Ümraniye'ye ilerlemesi yönünde emir vermiştir. Azak ve Köprüköy'deki karşılaşmalar başarılı olsa da askerlerin lojistik destek alması engellenmiştir. Osmanlı'nın ekonomisi ve imkanları, bu savaşın başarılı olabilmesi için yetersiz kalmıştır. Saldırı 19 Ocak 1915 yılına kadar sürmüştür ancak yoksulluk, açlık, soğuk ve hastalıklardan dolayı birçok Türk askeri hayatını kaybetmiştir (Armaoğlu, 2007: 61).

Enver Paşa'nın büyük umutlarla giriştiği taarruzda büyük kayıplar yaşanmıştır. Bu konu hakkında Enver Paşa'nın yorumu "Gittik, gördük, saldırdık, geri döndük!" olmuştur. Türk kuvvetleri, askerlerinin ve silahlarının yarısını bu cephede kaybetmiştir. 9. Kolordu Komutanı ve karargahı esir olmuştur. Ordunun Komutanı Hakkı Paşa hastalanmış ve ölmüştür. Enver Paşa ise büyük bir bunalım yaşamış ve Türk milletinden özür dileyen bir mektup yazarak intihar etmeyi planlamıştır. Talat Paşa, Enver Paşa'yı intihardan zor vazgeçirmiştir. Savaşla birlikte birçok köy yıkılmıştır. Rus ve Ermeni zulümlerinden korkan Türkler, Erzurum'a doğru göç etmiştir (Karal, 2011: 340).

Sarıkamış'taki başarısızlıktan sonra Rusya, Çanakkale'de bir cephe açarak Osmanlı topraklarını paylaşma fikrini sunmuştur. Bu yenilgiden sonra Osmanlı'nın yeni bir saldırıyı kaldıramayacağı düşünülmüştür (Karal, 2011: 342).

Sarıkamış'taki yenilginin ardından Ermeniler, bağımsız bir devlet kurmak için isyan etmiştir. Rusya'nın Anadolu'ya girmesini isteyen Ermeniler, tehditlere başlamıştır. Ermeni birliklerinin yanında Anadolu'ya giren Ruslar, buraları işgal etmiştir (Süslü, 1990: 127).

Sarıkamış başarısızlığının, siyasi alanda da Osmanlı'ya çeşitli etkileri olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin benimsediği Türkçülük-Turancılık akımı, savaşın öncesinde önemli bir taraftara sahipti. Rusya'nın elinden Türk şehirlerinin kurtarılması isteği, genç kuşağı ele geçirmiştir. Savaşla birlikte birçok genç, Kafkasya cephesine Ruslarla savaşmaya gitmiştir. Ancak yenilgi ile birlikte birçok kişinin hayali yıkılmıştır (Tonguç, 2001: 18). Rusya, Türk sömürgelerini kaybetmeyeceğini bu savaşla ispat etmiştir. Böylece Türkçülük-Turancılık akımının yerini Türkiye milliyetçiliği almıştır (Muhammetin, 1998: 69).

Sarıkamış Savaşı öncesi, *Sarıkamış – Beyaz Hüzün* romanında ele alınmıştır.

Bölük Komutanı Teğmen İsmail Hakkı'ya askerlerle birlikte Rusları gözetlemesi için emir verir. Zorda kalmadıkça silah kullanmamalarını, sadece gözetlemelerini ister. İsmail Hakkı için bu yerine getirilmesi zor bir görevdir. Rus ordusunu gözetlediklerinde ise, adaletsizliğin farkına varır. Onların yiyecekleri boldur, rahatları yerindedir. Kazak süvarilerinin atları oldukça bakımlıdır. Kıyafetleri Türk askerinin aksine yerli yerindedir, yenidir. İsmail Hakkı, kafilе geçerken ateş açmak ister ancak komutanın sözleri aklına gelince istemese de durur. Daha sonra kafilenin başındakinin üst düzey bir subay değil, Rus Çarı II. Nicholas olduğunu öğrenince çok şaşırır. Rus ordusunun komuta heyetini görür ancak bir şey yapmadan döner. Bu duruma öfkelenir aynı zamanda üzülür.

Öte yandan Faik Çavuş erlerle birlikte zor bir yolda ilerlemeye devam eder. İyice sefilleşmişlerdir, donmak üzeredirler. Faik Çavuş içinde bulunduğu durumu düşündükçe delirecek gibi olur, kriz geçirir. Bir ara kaçmayı düşünür. Ziver onu

sakinleştirmeye çalışır. Faik Çavuş yorgun düşer. Tam kaybolduklarını düşündüklerinde bir köy görüp sevinirler. Köy girişinde siper almış askeri Rus askeri sanarak kurşunlarlar. Ancak bu donmuş ve yer yer çürümüş bir Türk askeridir. Köye girdiklerinde köyün bomboş olduğunu görüp hayal kırıklığına uğrarlar. Köyde bir sürü hasta asker ve başlarında bir doktor bulunmaktadır. Doktorun anlattıkları karşısında askerler dehşete kapılırlar. Geceyi köyde geçirdikten sonra tekrar yola koyulurlar. Bu arada bazı askerlerin Sarıkamış planından da haberdar olurlar.

18. Tümen Komutanı Albay Mustafa Nimet Azapköy civarında ilerlerken bir küme görür. Daha önce bir gösteri taarruzu yapılan bu yerde, sağda solda yatan insanları fark eder. Daha sonra da üst üste yığılmış erleri görür. Bunların Osmanlı askeri olduğunu anlamakta zorlanmaz. Çünkü kıyafetleri Rus askerlerinininki gibi, kürklü, kalın ve sağlam değildir. Ne yazık ki bunlar Osmanlı askerleridir. Ruslar esir aldıkları iki subay ve otuz dört eri bir vadi içerisinde süngüleyerek şehit etmişlerdir.

Albay hem Ruslara karşı öfkelenir hem de gördükleri karşısında derin bir üzüntü duyar. Geri dönerken erlerine şehitleri bir araya toplayıp taşla üzerlerinin örtülmesini emreder. *“Hiç olmazsa kurtlar parçalamasın.”* (Bilgin, 2014: 115) der.

“Yüzbaşı Baki Efendi taburundaki erlere baktı. İçi sızladı. Çoğunun kaputu ve doğru dürüst botu yoktu. Sakalları uzamış, avurtları çökmüş yüzlere bir şeyler söylemek ve erleri heyecana getirmek istiyordu:

- Askerlerim, halinizi görüyorum. Üşüyorsunuz. Üzerinizde doğru dürüst kaputunuz bile yok ama gözlerinizde heyecanınızın ışıltılarını seziyorum. Tüm bu yokluklara karşı elinizden geleni yapacağınızı sanıyorum.” (Bilgin, 2014: 115).

Romadaki bu sözler, Sarıkamış'ta yaşanan trajik durumu gözler önüne serer. Bu sırada 31. Tümen Oltu-Kosor caddesinin güneyinde 30. Tümen ise kuzeyinde olmak üzere Penek bölgesine mevzilenen Ruslara saldırma hazırlığı içersindedirler. Saatlerce süren tartışmalardan sonra bölgeye daha yakında olan 30. Tümen'in saldırmasına karar verilir. Albay Hüseyin Vasfi ile Yarbay Ali Osman sessiz ve ani bir hücumdan yanadırlar. Yarbay Ali Osman daha sonra kurmayları ile tümenin konakladığı yere gelir. Sabaha kadar çalışan 30. Tümen'in kurmayları eksiksiz bir

taarruz planı hazırlamak için ellerinden geleni yapmışlardır. Süngü hücumuyla sessizce Rus siperlerine girilecektir. Siperlere girildiğinde boğaz boğaza sürüp giden çarpışmalar da kâh ilerler kâh da geri çekilir. Akşama dek süren çarpışmalarda Türk askeri çok kayıp verir ama siperler alınır. Türklerin ısrarlı hücumları sayesinde Ruslar Penek'ten çekilmek zorunda kalırlar.

Bu bölümde ayrıca hastalıklarla mücadele eden doktorların zorlu şartlar altında vatan sevgisiyle görevlerini yerine getirişlerinden söz edilir. Nazım Şakir bu idealist doktorlardandır.

“Doktor Nazım Şakir hemen kapıya koştı. Gelenleri karışlamak istiyordu. Kapıyı açmıştı ki iki sıra hâlinde yaklaşık on altı doktorun hazır oldu beklediğini gördü. Doktorları getiren subay, Nazım Şakir Bey'e:

- Efendim, bu doktorların sizin yanınızda çalışması emir olundu. (...)

Çekingen ve yorgun olan genç doktorlar; ilaç kokularının duvarlara dahi sindiği binanın içine girerken, rkeklikleri her hâllerinden belli oluyordu. Onların bu halleri Doktor Nazım Şakir'in de dikkatinden kaçmadı. Balkan Harbi'ne gidip ilk görev alışını hatırladı. Neden sonra 'Alışacaklar', dedi içinden. 'Bu genç yaşta hastalığa, ilaca, yaraya ve lme ne kadar çok alışılırsa işleri o kadar kolay olacak. Allah'ım sen bu gençleri tifiş denen illetten koru.' Bu dua dudaklarından ürpererek dökülmüştü” (Bilgin, 2014: 123).

Bu arada Yüzbaşı Baki Bey de Sarıkamış hayalleri kurar. Hasta Adam denilen Osmanlı'nın tekrar küllerinden doğacağına inanır. Şiddetli tipi nedeniyle askerler yollarını şaşırır. Başka bir köye giderler. Bir süre burada dinlendikten sonra tekrar yola koyulurlar.

Kötü koşullarla mücadele eden köylüler için artık g başlar. Kadir Ağa da telaş içinde en fazla ihtiyaç duyacağı eşyalarını toplar, ailesiyle birlikte ge hazırlanır. Köylüler Ermenilerden kaçmaktadır.

“Kadir Ağa telaş içinde ilk önce üç tüfeğini bir çuvala sardı. Sonra da mermi kutusunu tüfeklerin yanına koydu. ‘Bunlara çok ihtiyacım olacak’, dedi. Karısına ve kızlarına:

- Sadece işimize yarayacak şeyleri alın. Giyecek ve yiyecek... Ağır eşyaları bırakın, diye tembihledi. Çabuk hazırlanın, ben kilere gidip birkaç tulum peynir çıkaracağım. Peynir hem bozulmaz hem de besleyicidir. Hanım sen de keteleri bir beze sar” (Bilgin, 2014: 148).

Faik Çavuş mangasıyla birlikte yola devam ederken iyice bitkin düşer. Askerler İslamköy’e varmaya çalışırlar. Bu çetin yolculuk sırasında Erzurumlu İshakoğlu Yakup adında çelimsiz bir askerin gözleri kör olur. Bu askerleri hüzne boğar. Daha sonra Yakup, artık yapabileceği bir şey kalmadığını anlar ve intihar eder. Askerler adeta şoka uğrar.

Gemilerle Karadeniz üzerinden gelen yardım Ruslar tarafından engellenir. Limanlar bombalanır ancak halk kayıklarla kurtarabildikleri erzakları ve giyecekleri kıyıya taşır.

Faik Çavuş ve mangası nihayet İslamköy’e ulaşır. Günler sonra ilk defa karnını doyurup, yıkanıp, sıcak yataklarda uyurlar. Ancak lekeli hummanın bir takım askerlerde yayıldığı görülünce Faik Çavuş’la Ziver korkmaya başlarlar.

Askerler İslamköy’den çıkarlar. Ardos’a doğru yol alırlar. Yine kötü şartlar altında olmaları Faik Çavuş’un kriz geçirmesine neden olur, kaçır. Kadir Ağa ve kızı tarafından karlar altında bulunur. Faik Çavuş Zehra’dan etkilenir. Onların davetini reddederek mangasına döner. Askerlerin toplanma yeri olan Oltu’ya ulaşırlar. Faik Çavuş’un mangası 32. Tümen’e dahil edilir. Mangaya bir top, top arabası ve iki at zimmetlenir. Askerler daha da zor duruma düşer.

Artık asker yürümekte zorlanır, donmalar başlar. Açlıktan ellerini karınlarına bastırmaya başlarlar. 32. Tümen ilerlerken ağaçlık bir alan görür ve biraz rahat nefes alacaklarını düşünerek burada dururlar. Bazı askerler ağaçlara çıkar ancak sabah olduğunda görülen manzara dehşet vericidir. Ağaçlarda donan askerler bir bir düşmeye başlamışlardır.

99. Alay Erleri ilerlerken Karabıyık müfrezesinin karşısına Rus askerleri çıkar. Teslim olmak istediklerini söyleyerek bağırırlar. İçlerinden bir binbaşı ancak kendisinin rütbesine denk birine teslim olabileceğini söyler. Ancak bu bir kandırmacadır. Tam teslim olacakları anda Osmanlı askerinin üzerine ateş açarlar. Birçok esirle birlikte ormana doğru ilerlerler.

Arsenik'e varan 30 ve 31. Tümenler Allahüekber Dağları'nı aşarak Sarıkamış'a saldırmayı planlamaktadır. Sarıkamış artık uzaktan görünmektedir. Beklenmedik bir şekilde Bardız'a geldiklerinde başlayan muharebeye dahil olurlar.

Uzun mücadelenin sonunda Ziver ölür. Asker ilerlemek istese de Allahüekber Dağları'nı çeviren tipi buna imkan vermez. Askerler dağılırlar. Son bir kez toplanıp Sarıkamış'a girmeyi başarsalar da sayıları 10.000'e ulaşan Rus askerlerine yenik düşerler. Faik Çavuş da esir alınan Osmanlı askerleri arasındadır. Trenle Sibiry'a sürülürler.

Kadir Ağa ve ailesi de Ardos'a kızaklarıyla ve atlarıyla ulaşmaya çalışırlar. Ancak yolda Ermenilerle karşılaşır. Ermeniler altınlarını çalmak isteyince Kadir Ağa ve karısı kızlarını yollayıp Ermenilerle mücadele etmeye başlarlar. Ancak ikisi de çeteler tarafından öldürülür.

Sarıkamış Savaşı öncesinde yaşananlar ile romanda aktarılanlar arasında bir fark bulunamamıştır. Savaş sırasındaki zorluklar, kötü hava koşullarından dolayı askerlerin yaşadıkları ve yenilginin ne şekilde olduğu romanda da aynı şekilde anlatılmıştır.

Nar Ağacı, 1912 ile 1918 seneleri arasında cereyan ettiğinden bu devirde yaşanan Balkan Harbi, I. Dünya Savaşı, Ermeni Tehciri, Bolşevik İhtilali gibi hadiseleri de ele almakta ve kahramanların bu hadiselerden nasıl etkilendiği romanda yer almaktadır.

Balkan Harbi, romana Zehra'nın kardeşi İsmail'in Balkan Harbi'ne gönüllü olarak katılmasıyla yansımaktadır. 87. Alay'a katılan İsmail, Gülcemal vapuruyla yola çıkmıştır. Asker ve subaylar yanı sıra cephaneye, erzak ve hayvanlarla dolu olan Gülcemal vapuruyla yola çıkan İsmail, ilk birkaç günden sonra savaşın soğuk

yüzüyle tanışır. Mektuplarında *Osmanlı ordusunu düşman kurşunu değil, soğuk, açlık ve hastalık kırıyor* diyen İsmail, ayrıca orduda siyasi meselelerden ötürü çıkan fikir çatışmalarının büyük kargaşa yarattığından bahsetmektedir (Bekiroğlu, 2012: 395).

I. Dünya Savaşı, romana Rusların Trabzon'a kadar ilerleyerek Trabzon ahalisinin şehirden göç etmek zorunda kalmasıyla yansımıştır. Hacıbey'in Trabzon'daki evde kalarak, Büyükhanım ve Zehra'yı İstanbul'a yollamış, Büyükhanım ve kafilesi yolda binbir türlü sıkıntı çektikten sonra İstanbul'a ulaşabilmişlerdir.

Ermeni Tehciri ise romana Büyükhanım'ın komşusu ve arkadaşı Siranuş nedeniyle yansımıştır. Ermeni asıllı Siranuş, Ermeni çetelerinin yarattığı tahribat nedeniyle Trabzon'dan zorunlu göçe mahkum edilmiştir. Hacıbey, bu durumu şöyle değerlendirir:

Sevk ve İskân Kanunu gereğince Trabzon Ermenileri de öbür sabah yola çıkıyorlardı. Gümüşhane yoluyla Zor ve Musul'a gönderileceklerdi. "Sapla samanı ayırmak, ihanet ve isyan edenle masum kalanı, orduyu arkadan vuran zalimle mazlumu birbirine karıştırmamak güçlü devletin güçlü hükümetin işi" diye geçirdi içinden Hacıbey; yine hükümete, valiye, İttihat ve Terakki'nin temsilcisine yüklendi (Bekiroğlu, 2012: 276).

Bolşevik İhtilali ise romana Sofya vasıtasıyla girmiş, ihtilal sonucunda Trabzon'dan Rus ordusu çekilince de Büyükhanım ve Zehra tekrar Trabzon'a dönebilmişlerdir.

Tarihî bir roman olan *Sarıkamış Beyaz Hüzü'n*'de, 22 Aralık 1914'te I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya İmparatorluğu arasında Sarıkamış'ta gerçekleşen, başarısızlıkla sonuçlanan Sarıkamış Harekatı konu alınmıştır. Harekatın süreci, ilerleyişi, kullanılan güzergahlar, yer adları ve bazı roman kişileri tamamen gerçektir.

Yazar belli bir kurgu çerçevesinde olayları oluştursa da çoğu olayın gerçeklik payı vardır. Aynı zamanda kitabın sonuna bir de kaynakça eklenmiştir. Örneğin

Teğmen İsmail Hakkı'nın on dokuz askerle Rusları gözetlemeye yollanması, gözetlediği kafilede Rus çarı II. Nicholas'ın ve önde gelen komutanların olması ve teğmenin bundan habersiz olması hadisesi gerçektir. Yazar verdiği dipnotta şöyle demiş ve ardından kaynak da göstermiştir:

“Teğmen İsmail Hakkı'nın verdiği rapor ele geçirilen Rus esirlerince de doğrulanacak, çarın kafilede gerçekten olduğu anlaşılacaktır. Ayrıca Mareşal Fevzi Çakmak Büyük Harpte Kafkas Cephesi adlı eserinde Çarın atlattığı tehlikeyi garip bir tecelli olarak yorumlayacaktır.” (Bilgin, 2014: 99).

Romanda İsmail Hakkı gibi gerçek şahıslardan biri de Nene Hatun'dur. 93 Harbi sırasında Aziziye Tabyası'na katılarak savaşan Nene Hatun romanda yine kahramanca davranışlarıyla yer almıştır. Yaşlansa da mücadele isteğini yitirmemiştir:

“Vali Bey, Vali Bey, ben ki Ruslarla çarpışmışım. Biz Erzurumlular Rus'u kovmuşuzdur. Şimdi benim oğullarım, evlatlarım Rus'a karşı aç bılaç çarpışırken, benim buraya kadar yürümemin lafını edersin. Elbette yürürüm!” (Bilgin, 2014: 73).

Sarıkamış – Beyaz Hüzün romanında bunun gibi Osmanlı tarihine ilişkin birçok gerçeklik bulmak mümkündür. Yazar kurguyla gerçekliği harmanlayarak okura sunmuştur. Romanın önsözünde hareketin geçtiği yerleri bizzat gezdiğini ifade etmiştir. Bu da romanın gerçeklik duygusunu güçlendirmektedir.

Erzurum doğumlu olan ve o yörenin şartlarını iyi bilen Sara Gürbüz Özeren'in, araştırmaları, çocukluğunda dinledikleri ve okuduğu anılardan hareketle kaleme aldığı *Sarıkamış- Donmuş Umutlar* adlı eseri de Sarıkamış'ta yaşanan büyük dramı gerçekçi bir şekilde ele alan romanlardan biridir. Aslında hiçbir açıdan hazır olmadığımız bir savaşa girmenin nedenleri ve sonuçlarını kurgu içinde anlatmak isteyen yazar, romanını savaşmadan donarak ölen şehitlerimize armağan etmiştir.

Roman 1960 yılında başlar. 1960 İhtilalinin olduğu sırada Ankara'da bir paşanın eşi rüyasında Sarıkamış'ta bir albayın ona, Allahüekber Dağı'nda yol ortasında yattığını, “bari yerimi işaretlesinler de rahat uyuyayım” dediğini görür. Böylece Sarıkamış'a uçaklar ve askerler gelmiş; Allahüekber Dağı'nda ölen 90 bin

şehit adına bir anıt dikilmiş ve düzenlenen törene halk da davet edilmiştir. Olaylar, romanın ‘anlatıcı ben’inin (o yıllarda 4-5 yaşlarında bir çocuk olan yazar) çocuk gözüyle izlediği tören anından, I. Dünya Savaşı’nın başlangıcına 1914 yılına geri dönülerek anlatılmıştır.

Özeren romanda, Rus Kafkas Ordusu’nun sayıca az olmasına karşın, ağır silah ve askerî donanım bakımından Osmanlı askerinden üstün olduğunu, ayrıca Osmanlı askerinin Balkan Savaşı yorgunu olduğunu sıklıkla ifade eder. Enver Paşa’nın Rus ordusunu kuzeyden yapılacak bir çevirme hareketiyle yenmek üzere yaptığı planın kâğıt üzerinde iyi olduğundan bahseden yazar, orduda yapılan haksızlıklar sonucunda göreve getirilen tecrübesiz paşalar arasındaki iletişim eksikliği, uyumsuzluklar ve kişisel hırslar sebebiyle oluşan itaatsizliklerin savaşın rengini değiştirdiğini belirtmiştir. Özeren’in, tarihî roman içinde yer verdiği bu bilgileri, tarih kitaplarında ve savaşta bizzat yer almış komutanların anılarında, örneğin Kafkas Cephesi’nde Yüzbaşı olan Vasfi Şensözen’in *Kafkas Cephesi Anıları* adlı eserinde neredeyse aynı biçimde bulmak mümkündür. Yazar, kurmaca bir tür olan romanın edebîliğine zarar verme pahasına roman içindeki tarihî olayların nedenlerini izah etme yoluna gitmiştir.

Kendini “Kafkas Fatihi” olarak görmek isteyen Enver Paşa’nın hedefi ve büyük hayali, romanda “Orta Asya’daki Türklerle birleşip Mete’nin yaptığı gibi büyük bir Turan devleti kurmak” (Özeren, 2014: 53) şeklinde, yazar tarafından edebî esere zarar verecek şekilde bir açıklamayla Özeren tarafından okura açıklanmıştır. Böylece Kafkas Cephesi ve Afganistan üzerinden Hindistan’a kadar uzanılacak (Özeren, 2014: 133), hatta Kafkasya’daki, Türkistan’daki Türklerden de yardım alınacaktır (Özeren, 2014: 53,133).

Romanın tarihî gerçeklik taşımayan nadir kurgusal kişilikleri Erzurum/Beydüzlü Hasan ve ailesidir. Allahüekber Dağları’nda donarak ya da imkânsızlıklar yüzünden tifüsten ölen vatan evlatlarını ve geride bıraktıklarını temsil eden bu kişilerden Beydüzlü Hasan, yeni evlenmiş ve gebe karısı Ayşe’yi geride bırakarak cepheye koşmuştur. Hasan, savaş sonrası baba ocağına dönebilen nadir askerlerden biridir. Ancak bitlenme sonucu asker arkadaşından kapıldığı tifüsü, karısı Ayşe’ye de bulaştırmış sonunda onun da kendisi gibi ölümüne neden olmuştur. Yazar, bir

yandan savaşın sonunda “Sarı Moskof”un verdiği zararı bu ailenin acı sonu üzerinden anlatırken diğer yandan Hasanların komşuları olan Ermenilerin psikolojilerini de yansıtmıştır.

Olayların geçtiği mekân olarak Doğu Anadolu’daki cephe atmosferi ve yoksul Anadolu’nun durumu da romanda Bilgin’in *Sarıkamyş Beyaz Hüzün* romanındaki tasvirlerle benzer şekilde duygusal biçimde verilmiştir:

“(…) Son gücünü harcayan erler, biraz soluklanmak için oturuyor, bir daha kalkamıyorlardı. (...) Fazladan harcanan enerji mutlak ölüm demekti. Düşen kalıyordu. (...) Çantalarındaki kuru kuru tavinle açlıklarını bastıran askerlerin gözleri, karın beyazından karık olmuş, çoğu önünü bile göremez hâle gelmişti. (...) Oltu vadisinin keskin soğuğuna dayanamayanlar, birer ikişer dökülmeye başladı. Önce hissizleşiyorlar, bastıkları yeri göremiyorlar, sonra yere yığılıveriyorlardı. Yol kenarları, yar başları, çalı dipleri bu zavallılarla dolup taşmıştı.” (Özeren, 2014: 180-182).

Romanda tarihte karşımıza çıkan bir başka gerçek de aynen yer almıştır. Erzurum’da yaşlılar ve çocuklardan başka malzeme taşıyacak kimse kalmadığından on üç- on dört yaşlarındaki 120 çocuğın soğuğta donma bahasına fedakârca cepheye cephane taşıması da dile getirilmiştir (Özeren, 2014: 152).

Özeren, başarısızlıkla sonuçlanan Sarıkamyş Harekâtı’nın 4 Ocak 1915’te bitmediğini, Rusların yıllarca köyleri yakıp yıkıp işgal ettiğini, yöre halkını esir ettiğini, Hasankale’den Kars’a kadar bütün köylerin boşaldığını, Anadolu’da eli iş tutacak erkek kalmadığını, tarlaların ekilmeyip, salgın hastalıkla ocakların söndüğünü anlatarak romana son verir (Özeren, 2014: 152). Özeren’in birçok tarih kitabı, anı ve belgelerden de yararlanarak yazdığı kitabında yaptığı çıkarımlar, aslında Sarıkamyş Harekâtının iyi niyetle planlandığını ancak tecrübesiz İttihatçıların aldıkları kararlardaki hatalarını bize gösterir. Özeren’in *Sarıkamyş Donmuş Umutlar* adlı romanı, Bilgin’in *Sarıkamyş Beyaz Hüzün* romanında anlattıklarına paralel bir şekilde tarihî gerçeklere bağlı kalınarak oluşturulmuştur.

Uzun Bir Yolculuğın Bittiği Yer romanında, I. Dünya Savaşı, Bolşevik İhtilali gibi hadiseler karakterlerin hayatına etkisi bakımından ele alınmış ve işlenmiştir.

Abdülhalim, I. Dünya Savaşında doğu cephesinde savaşmış, Erzurum'da bir müddet orduya erzak ikmalı yaptıktan sonra Ruslara esir düşmüştür. Onun I. Dünya Savaşına katılma kararı ve savaşta yaşadıkları romanda detaylı olarak anlatılmaktadır. Başlangıçta savaşın ciddiyetini yeterince anlayamayan Abdülhalim, Erzurum'a ulaştıktan sonra ciddiyetin farkına varmış ve savaş öncesindeki umudunu zamanla yitirmiştir:

Hayvan alımlarını bitirip Erzurum'a gelince vaziyetin ciddiyetine vakıf oldum. Harp dedikleri şey menzilden menzile yürümek değilmiş! Kale içinde, kale dışında, arazide öyle bir hazırlık var ki, bu hazırlığın neticesinde bir cehennem peydahlanmazsa sukûtu hayale uğrayacağım (Arkan, 2013: 116).

I. Dünya Savaşı öncesinde Balkanlarda ve Trablusgarp'ta yaşanmakta olan savaş da romana yansımıştır. Özellikle bu savaşların İstanbul'daki etkisi romanda kaydedilmektedir:

Balkanlarda, Trablusgarp'da savaş hâlâ sürüyordu. Sabahları işe giderken, Sirkeci ve Galata sokaklarında hayaletler gibi dolaşan askerler görüyordu. Çantaları sırtlarında, başları önde, gemilerden, trenlerden iniyor, gemilere, trenlere biniyorlardı. Yüzlerinde genç olmanın sevincinden, coşkusundan eser yoktu (Arkan, 2013: 24).

3.2.6. İncelenen Romanlarda Eğitim

3.2.6.1. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'ni Ele Alan Romanlarda Eğitim

Erdem'in *Kızıl Atın Süvarisi* romanı, 1472 ila 1478 arasında geçen gerçek tarihî vakalara dayandığı için, pek çok karakterin tarihî bir figür olduğuna ve pek çok olayın hakikaten vuku bulan olaylar olduğuna rastlanılmaktadır.

Karakterler arasında Fatih Sultan Mehmet, Uzun Hasan, Has Murat Paşa, Ömer Bey gibi isimler sayılabilirken, olaylar arasında da müttefik donanmasının Antalya'yı kuşatması, Bosna Sancakbeyi Turhanoğlu Ömer Bey'in 20.000 akıncıyla Venedik topraklarına girmesi, Otlukbeli Savaşı sayılabilir (Erdem, 2014: 287).

Romanda, eğitim konusunun özel olarak yer tutmadığı görülmektedir. Ancak, dolaylı da olsa Osmanlı'da eğitim hakkında pek çok veriye rastlamak mümkündür. İlk olarak Afşin'in Kayatekin yanında aldığı kılıç kullanma ve at binme eğitimi, Osmanlı Devletinde özel bir askeri kuvvet olan akıncıların eğitim alma şeklini göstermektedir. Kayatekin, akıncı olmak için “harikulade süvarilik, fevkalade silahşörlük”ün zorunlu birer nitelik olduğunu vurgulayarak bu eğitimin sınırlarını çizer (Erdem, 2014: 34).

Romanda, Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Cem Sultan'a söyledikleri ise Osmanlı Devleti'nde şehzadelere verilen eğitim hakkında mühim bilgileri içermektedir. Buna göre Osmanlı Devletine padişah olacak kimsenin gece gündüz demeden sürekli çalışması, milletin rahatı için kendi rahatından feragat etmesi gerekmektedir. Ayrıca Osmanlı sultanı İslamiyet'i yaymakla ve gerekirse kılıçla korumakla mükelleftir (Erdem, 2014: 36).

Romanda bazen dilenci kılığında, bazen ise bir tüccar kılığında karşımıza çıkan Doğan ise, Osmanlı'da istihbarat teşkilatının nasıl çalıştığının ve ne türlü bir eğitim aldığının göstergesidir. Osmanlı askerlerinin bile bazen tanımakta zorluk çektiği Doğan, bu durumu Kayatekin'in onu görür görmez tanımasına şaşırarak gösterir (Erdem, 2014: 69).

Afşin'in roman boyunca türlü zorluklarla karşılaşarak ve çeşitli hatalar yaparak ruhsal bakımdan gelişmesi ise bir Osmanlı askerinin hayat karşısında giderek olgunlaşarak geçirdiği bir tür tabii eğitimi göstermektedir. Duygusal ve doğal bir eğitimin neticesi olan bu durum, askerliğin zor şartlarının neticesidir.

Sonuç olarak *Kızıl Atın Süvarisi* romanı, Fatih devrini tarihsel gerçekliğe sadık kalarak, tüm insani ve kültürel boyutlarıyla anlatmış bir romandır.

3.2.6.2. 17. Yüzyılı Ele Alan Romanlarda Eğitim

17. yy.da Avrupa'da sanat, teknoloji ve bilim alanlarında önemli adımlar atılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti bu konuda Avrupa'dan oldukça geri kalmıştır. Bu

yüzyılda bir öncekine göre daha fazla sayıda medrese vardır. Fakat eğitim-öğretim açısından kalite daha düşüktür. Tıp, matematik, fizik gibi alanlara gereken önem verilmemiştir. Hatta medreselerin müfredatında bu alanlar yer almamaktadır. Bu dönemde yetişen bilim adamı ve sanatçı sayısında azalma olmuştur. Bilim ve teknolojinin gerilemesinin yanında tarih, edebiyat ve mimari gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde; Katip Çelebi, Evliya Çelebi, Nef'i, Naim,a Karacaoğlu, İtri ve Lagari Hasan Çelebi gibi önemli sanatçı ve bilginler yetişmiştir (Ünver, 2012: 64).

Ünver'in *Sultan'ın Rüyası* romanında karakterlerin çoğu 17. yy. Osmanlı'sında yaşayan gerçek kişilerden seçildiği için roman tarihî bir nitelik kazanmıştır. Bu bakımdan romandaki bazı hikâyelerin yazarın kurgusu, bazı olayların ise gerçekten yaşanmış tarihî olaylar olduğu görülmektedir. Örneğin 17. asırda İstanbul'da yaşanan deprem romandaki tarihî vakalardan birisidir:

“O senenin sıcak bir yaz günü İstanbul, tarihinin en kudretli zelzelelerinden biriyle sarsılmıştı. O dehşet anlarını hatırlamak dahi istemiyorum lakin yerin bir aslan gibi kükreyip toprağın arşın arşın yarıldığı o felaketin nihayetinde yaşanan vahameti kim unutabilir?” (Ünver, 2012: 64).

Romandaki eğitim unsuru, Tabip Selim'in medresede verdiği dersler dolayısıyla yansımıştır. Medresede tıp dersleri veren ve kanserle ilgili araştırmalar yapan Selim, öğrencilerine şöyle seslenmektedir:

“İslâm dünyasında cerrahi konusunda isim yapmış olan kişi Ebu'l-Kasım ez-Zehravî'dir. Zehravî, İbn-i Sina ile çağdaştır. Onun etkisini taşıyan Osmanlı devri bilim adamlarından biri de Sabuncuoğlu Şerefeddin'dir. Sabuncuoğlu'nun üç kitabından biri elimde görmüş olduğunuz Cerrahiyetü'l-Haniye adlı eseridir. O bu eserini zamanın sultanı Fatih Mehmet Han için yazmıştır” (Ünver, 2012: 49).

Sonuç olarak romanda bazı kısımlarda kurguya yer verildiği, tarihî olaylar aktarılırken ise gerçekliğe sadık kalındığı görülmektedir.

3.2.6.3. III. Selim Dönemi'ni Ele Alan Romanlarda Eğitim

III. Selim, Deniz Okulu, Kumbarahane ve Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u kurmuştur (Beydilli, 2010: 39). Bu okulların kurulması için yabancı danışmanları Osmanlı'ya getirmiştir. Fransa, İngiltere ve İsveç gibi ülkelerden mühendisler ve ustalar çağırmıştır. Bu danışmanların büyük kısmı Fransız kökenliydi. Çünkü o zamanlar askerlik alanında en başarılı olan devlet Fransa'dır. Ayrıca III. Selim'in Fransızlara ayrı bir ilgisinin olduğu da bilinmektedir.

III. Selim, açtığı okullar için özel bir kanunname hazırlatmıştır. Topçu okulunda Fransızca dersi zorunlu hale getirilmiş; yine Topçu okulu için kütüphane kurulmuştur. Harp ile ilgili olan fizik, matematik, tahkimat ve topçuluk dersleri verilmiştir. III. Selim, ordu kurma çalışmaları esnasında devlet adamlarından savaşla ilgili Türkçeleştirilen kitapları okumalarını istemiştir. III. Selim'in bu hareketi ile birlikte Farsça, Arapça ve Fransızca kitaplar Türkçeleştirilmiştir (Beydilli, 2010: 40).

18. yy. Osmanlı Devleti'ndeki siyasî atmosfer bütünüyle *Hatice Sultan*'a yansıtılmıştır. Bu dönemin saray entrikaları ve siyasi gelişmeleri romanda yer bulmuştur. III. Selim'in tahta çıkması, ıslahatları, tahttan indirilmesi, yerine IV. Mustafa'nın getirilmesi ve onun da tahttan indirilerek II. Mahmud'un tahta çıkarılması eserde yer almıştır

Hatice Sultan romanında askeri eğitim, harem içi eğitim ve dini eğitim gibi konulara yer verilmiştir. Harem içi eğitim, Beyhan ve Hatice Sultan'ın annelerinin dilini okumayı ve yazmayı öğrenmeleriyle okura aktarılmaktadır:

“Adilşah'ın ana dili İtalyanca olduğu için kızlar annelerinin dilini de öğrendiler. Hatta Adilşah Kadın kızlarına Latin harflerini okumasını da öğretti” (Topuz, 2013: 8).

Askerî eğitim ise, III. Selim'in orduyu ıslah etme çabası üzerinden anlatılır:

“Bunların eğitimi için Fransa'dan ve İsviçre'den subaylar getirildi. Üsküdar'da ve Levent çiftliğinde iki kışla yaptırıldı. İlk eğitim gören 1600

askerden bir birlik oluşturuldu. Bunlara Nizam-ı Cedid askeri dendi” (Topuz, 2013: 30).

III. Selim, askerî eğitimin yanı sıra dini eğitimde de çeşitli ıslahatlar yapan bir karakter olarak Topuz’un *Hatice Sultan* romanına yansımıştır. Romanda bundan şöyle bahsedilmektedir:

“III. Selim bunların yanı sıra ulemaya, yani din adamlarına yeni bir düzen verilmesi için ilk girişimlerde bulundu. Medreselerde eğitim işleriyle görevli müderrislerin pek çoğu cahil ve bilgisizdi. Mahkemelerdeki kadılar da hiçbir eğitim görmeden derme çatma bilgilerle o görevlere getirilmişlerdi. Padişah bütün din adamlarının sınavla göreve getirilmesini istedi” (Topuz, 2013: 31).

Eğitim, Türk’ün *Müzehhip Hafîye* romanında Alphan’ın Ahmet Tusi ve Sipahizade Eşref Paşa ile geçirdiği ve onlar tarafından eğitildiği kısımlarda yansımıştır.

Ahmet Tusi’nin kendisine verdiği kitabı okuyup etkilenen Alphan, onun yanına giderek ondan eğitim almaya karar verir. Tusi onu evine götürür. Burada pek çok kitap yer almaktadır:

“Kütüphanede iki bin ciltten fazla yazma eser mevcuttu. Raflara konan dini kitapların yanında edebiyat, botanik, tarih, cebir, tıpla ilgili kitaplar da yer almaktaydı” (Türk, 2013: 62).

Piri Reis’e ait haritanın incelenmesiyle başlayan Alphan’ın eğitimi, fenni ve insani ilimlerle devam eder:

“İnsan anatomisine ait tasvirlerin çizimlerini inceledi. Matematik, felsefe, tarih, astronomi dersleri aldı. Yabancı dil derslerinde de zorluk çekmiyordu. Kısa sürede Farsçayı, Arapçayı konuşur yazar hâle geldi. Kimya, botanik derslerinde de büyük ilerlemeler kat etti. Tusi anlattıkça Alphan zevkle dinliyordu. Üstadın verdiği dersler gittikçe sıklaşıyor, ama anlaşılması kolaylaşıyordu” (Türk, 2013: 68).

Alphan, Tusi'den sonra ders aldığı Eşref Paşa'dan da şifalı bitkiler ile kılıç kullanma üzerine dersler görür:

“İlk önce kılıç kullanmayla işe başladılar. Duruş ve saldırı hamlelerini öğrendi. Sonra at binmeyi. Bitkilerin faydalarını zararlarını öğrendi. Bitki köklerinden elde edilen şuruplarla, macunlarla tedavi usullerini de” (Türk, 2013: 78).

Alphan, bu dersler sonunda adil olmayı ve güçlüklerle mücadele etmeyi öğrenir:

“Artık iki huya sahipti. Bilindiği gibi Tusi'nin yanında hoşgörülü adalet terazisini, Paşazade'nin yanında sertliği, güçlülüğü. Karşılaştığı probleme göre çözüm için de bu iki huyundan birisini kullanacaktı” (Türk, 2013: 79).

3.2.7.4. II. Abdülhamid Dönemi'ni Ele Alan Romanlarda Eğitim

II. Abdülhamid'in eğitim konusundaki düşünceleri, istibdadın temelini teşkil eden düşünceler gibi bilgisizlik, yüksek idealden mahrumiyet, itimatsızlık ve korkuya dayanmaktadır. II. Abdülhamid Avrupa'nın hayat şekillerinin Osmanlı halkı için kabul edilemeyeceğini ifade ederek ilham kaynağı olarak İslam'ı görmüştür. (Kara, 2011: 383-384).

Bu düşüncelerden yola çıkarak milli bir kültür ve irfandan çok dini bir kültür ve irfana taraftar görülmektedir. Devrinin fikir hareketlerine yabancı ve imparatorluğun gerçek selametinin eğitim ile olan ilgisini kavramış olmaktan uzaktır. Bu sebeple eğitim hakkında sağlam ve açık fikirleri yoktur. (Kara, 2011: 384).

Osmanlı tarihinin önemli olaylarından biri olan Plevne Savunması *Kumandan* romanında tarihsel gerçekliğe uygun bir şekilde anlatılmıştır. Savunmanın geçtiği coğrafya bütün özellikleriyle verilmiştir. Olayların akışı da savunmanın tarihleriyle paralellik göstermektedir. Herhangi bir anakronizme rastlanmamıştır. Roman kişilerinin bir kısmı da tarihte var olan kişilerdir. Bilhassa Osman Paşa bu tarihî kişiliklerin en önemlisidir. Onun yaşamöyküsü, tüm gerçekliğiyle romana yansıtılmıştır.

Plevne Savunması sırasında gerçekleşen üç büyük taarruz, tüm ayrıntılarıyla romanda yer almıştır. Anlatıcı roman kahramanlarına karşı objektifliğini koruyamasa da tarihsel noktalarda gerçeği olduğu gibi vermiştir. Kumandan'da tarih kurgudan daha baskın gelmektedir.

Kumandan'da yalnız savunmanın tarihi değil, dönemin sosyal yaşantısı ve İstanbul'da devletin savunmaya karşı sergiledikleri tutum da verilmiştir. Osman Paşa'nın mareşal unvanını alması, Sultan Abdülhamid tarafından onurlandırılması da romanda yer alan gerçek vakalardandır.

Kumandan'da eğitim konusunda birçok eleştiri vardır. Tarihî bir savaş romanı olduğundan genelde askerî eğitim ve Harp Okulları'ndan söz edilmiştir.

Adil Paşa Osman Paşa ile konuşurken okuma yazma oranına dikkat çeker:

“Şu küçücük Bulgaristan'da bile nüfusun yüzde yetmişi okuma yazma bilir, oysa bizim halkımızın yüzde doksan dokuzu bilmez. Asker cepheye geldiğinde yüreğinde devletine ve ordusuna karşı saf bir korku ve bağlılıkla gelir.”
(Tiryakioğlu, 2013: 20).

Adil Paşa'ya göre eğitimden yoksun olan halk düşünme gücüyle değil duygusal yönleriyle hareket eder. Bu da askeri seferberlik sırasında en ufak bir sefillik ya da haksızlık karşısında güçsüz kalmalarına ve kaçış yolu aramalarına sebep olur.

Aynı sohbette Tahir Paşa'nın görüşleri de şu şekildedir:

“Vatan Anadolu'dur düşüncesi askerde öylesine kökleşmiş ki, bunun kırılıp atılması için sıkı ve uzun vadeli bir bilinçlendirme eğitimi şart. ... Harp okulu öğrencilerine kırık iğneli, manevra mermili Martinilerle talim yaptıran bir yönetimin neye, nasıl çare olabileceği de başlı başına bir sorundur.”
(Tiryakioğlu, 2013: 21).

Romanın başka bir yerinde yine harp okullarına değinilir. Harp okullarında öğretilen derslerle savaş meydanındaki çarpışmaların arasındaki uçurumdan söz edilir:

“Harp okullarının, uyku yüklü, tebeşir tozu kokulu sınıflarında, sürekli kılık değiştiren masallarla yarı düşsel bir çehreye bürünen modern harp derslerinde kurdukları renkli hayaller, gerçeklerin masif kütlesi altında paramparça oluvermiştir işte. Etrafları korkaklar ve vatan hainleriyle çevrilidir.” (Tiryakioğlu, 2013: 25).

Osman Paşa'nın geliştirdiği savunma teknikleri Ruslar arasında çok konuşulur. Öyle ki General Schuldner bu tekniklerin eğitim amaçlı kullanılabileceği ifade eder:

“Kurduğu savunma sistemleri dünya durana dek harp okullarına okutulacak.” (Tiryakioğlu, 2013: 147).

Kumandan'da Türk generaller Osmanlı'nın askerî eğitim sistemini eleştirmekte, mevcut sistemin bizzat savaş meydanında mücadele etmekten çok teorik açıdan yetiştirildiğini düşünmektedir. Halbuki generaller, her anlamda eğitilmiş, öğrendiği stratejileri savaşta kullanabilecek askerlere ihtiyaç duymaktadır. Eğitim asker ve ülke için hayati bir önem arz etmektedir.

3.2.7.5. V. Mehmed Dönemi'ni Ele Alan Romanlarda Eğitim

2000 sonrası Türk edebiyatında V. Mehmed dönemi de romancıların konu edindiği devirler arasındadır. Bu dönemde toplumda II. Meşrutiyet'in izleri devam etmektedir. Piyano çalmak, Fransızca öğrenmek, dans etmek ve gezmek gibi aktivitelere önem verilmektedir. Kızların eğitim hayatına devam ettiği görülmektedir. İstanbul'da ilk sinema bu dönemde açılmıştır. Ayrıca ilk sanat okulu girişimleri görülmektedir. 1883 yılında ilk güzel sanatlar okulu “Sanayi-i Nefise Mektebi” açılmıştır. Bununla birlikte 1914'te sanat eğitimi için “Darülbey-i Osmani” ve ilk konservatuvar “Darüelhan” açılmıştır (Sakaoğlu, 1991: 144).

Nar Ağacı'nda, Osmanlı Devletinde eğitime anlatıcı-kahramanın tarihî Trabzon'daki gezintisi esnasında değinilmektedir. Bir caminin yakınından geçen anlatıcı-kahraman namaz hazırlığındaki cemaatin yanı sıra, *su kokan avlunun ortasında bir şadırvan ve etrafında revaklara açılan sekiz ders odasına* rastlar. Anlatıcı-kahraman odaların kapılarının *içeri giren herkes ilmin ve muallimin önünde*

saygısını göstereyin, kendi acizliğini bilsin diye, ortalama insan boyundan alçak yapıldığını belirtir (Bekiroğlu, 2012: 37).

Anlatıcı-kahraman dersliğin içine başını uzattığında, *dört tarafı dolaplar ve peykelerle çevrili, sıra sıra rahleler ve minderlerle döşeli bir derslik* görür. Burada *rahleleri önündeki öğrenciler de beyaz bir koyun postu üzerindeki hoca efendi gibi diz kırarak oturmuş* (Bekiroğlu, 2012: 38) vaziyettedir. Hoca efendi, değneğini tahtaya vurarak sınıfa sorular sormakta ve sınıf da bağırarak cevaplamaktadır:

“Bir nedir? Al-laaaah. İki nedir? Teyemmümün farzla-ruu. Üç nedir? Guslün farzla-ruu. Dört nedir? Abdestin farzla-ruu. Beş nedir? İslâm’ın şartla-ruu. Altı nedir? İmanın şartla-ruu. Yedi nedir? Cehennem kapıla-ruu. Sekiz nedir? Cennetin kapıla-ruu” (Bekiroğlu, 2012: 38).

Başka bir sınıfa geçen anlatıcı-kahraman orada da başka bir hocanın ileri seviyedeki öğrencilere Kur’ân hıfzı talim ettirdiğini görür. Dersliklerden ve mescitten ayrılan anlatıcı-kahraman, bu sefer de bir Rum mektebine girer. Burada ise öğretmen *kafatasından başlayarak iskeletin kemiklerini anlatmaya başlamıştır* (Bekiroğlu, 2012: 39).

Anlatıcı-kahramanın mescit yolculuğu sayesinde yazar, Doğu ve Batı tipi eğitim arasındaki farkları da göstermektedir. Doğu tipi eğitim manevi ve dini değerler üzerine yoğunlaşırken, Batı tipi eğitim ise maddi ilimler üzerine yoğunlaşmaktadır.

Romanda, resmî eğitimin dışında kalan eğitim türlerine de yer verildiği görülmektedir. Trabzon’a İran’dan gelmiş bir mesnevihan olan İranlı Hafize Hanım, mahalledeki kadınlara *Mesnevi* dersi vermekte ve kitaptan bazı kısımları şerh etmektedir. Büyükhanım’ın da katıldığı bu derslerden birinde Hafize Hanım’ın bahsettiği konulardan biri şudur:

“Mesnevi dersinde İranlı Hafize Hanım, canın bütün evrene dağıtıldığını, bu yüzden en ufak canlının bile yaşama hakkının kutsal olduğunu, bu dünyanın sadece insanlara ait olmadığını uzun uzun anlatmasaydı bu dargınlık sürüp gidecekti” (Bekiroğlu, 2012: 57).

Bu dersten sonra Büyükhanım'ın Zehra ve İsmail'in beslemek istedikleri köpeğe karşı olumsuz düşünceleri yumuşamış, yani dersler Büyükhanım'da kalıcı bir iz bırakarak maksadına ulaşmıştır.

Sarıkamuş – Beyaz Hüzün romanında eğitime dair pek bilgi olduğu söylenemez. Büyük bir savaşın içinde olan bir ülkede eğitimin sağlıklı bir şekilde devam etmesi mümkün değildir. Romanda buna işaret eden birkaç nokta mevcuttur.

Faik Çavuş ve askerleri, çetin yolculuk sırasında boş bir köye rastlarlar. Köyde hasta askerlere ve başında bekleyen bir doktoru görünce şaşırırlar. Kaderine terk edilmiş hastaların başında kalan doktor şöyle der:

“Evet, bu yıl son sınıfa geçmiştim. Daha sonra beşinci sınıfları cepheye dağıttılar. Ben ilk önce Erzurum'a geldim. Daha sonra iki taburla birlikte günlerce yürüyerek bu köye geldik.” (Bilgin, 2014: 109).

Romanın II. bölümünde cepheye erzak taşıyacak kişilerden bahsedilir:

“Tahsin Bey yine tellalları çağırarak, eli ayağı tutan ne kadar erkek var işe hükümet konağında toplanmasını söyledi. Çok geçmeden hükümet konağı kalabalıklaştı ve neden sonra koca avlu kalabalığı almaz oldu. Toplananlar adeta sokaklara taşdı. Tahsin Bey jandarma komutanı ile yük taşıyabilecekleri seçmeye başladılar. Genellikle lise çağına girmiş on beş, on altı ve on yedi yaşındakileri ve de birkaç dinç ihtiyarı tercih ettiler.” (Bilgin, 2014: 77).

Görüldüğü üzere yazık ki savaşın cereyan ettiği yılların kötü koşullarında gençler eğitimlerine devam edemez, savaşta görev alır. Ayrıca erlerin çoğu da eğitimsizdir. Memleketin dört bir yanından doğru düzgün kıyafetleri bile olmadan savaşmak için gelmişlerdir. Osmanlı'nın eğitim sistemi bu süreçte durma noktasına gelmiştir.

Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer'de, eğitim bahsi Abdülhalim'in küçükken babasından aldığı bazı derslerle ve onun harp okullarında gördüğü eğitimin kabaca tasviriyle sınırlıdır.

Babasının alıştığı Galata'daki Liman Kalemine, babasıyla beraber giden Abdülhalim, orada babasının isteğiyle ondan Farsça ve Rusça ğrenir:

“Galata'daki Liman Kalemi'ne gidiyorlar. Abdülhalim, orada, siyah kolluklu kâtiplerin çalıştığı büyük kapılı, büyük pencerele sessiz odalarda yabancı bir dünyanın havasını soluyor, evrâk arasında küçülen ve giderek ğlunun varlığını unutan Kırımlıade Osman Teyfik Bey'in karşısında saatler boyu sessizce oturuyor. Arada bir dosyaların içinden başını kaldırıp bakıyor babası. “Şimdi iki fiil daha yazdırıyorum sana; Farsça ve Rusça olarak bunların geçmiş zamanlarını önündeki kâğıda yaz! İdrak etmek, iman etmek!” (Arkan, 2013: 12).

Okumaya meraklı bir ocuk olan Abdülhalim, büyüdükçe babasının kütüphanesinde kendi kendisini eğitme fırsatını da bulur:

“Evde, babasının çalışma odasında, kilitli bir kitap dolabı var. Hastalığından çok, annesinin hastalığına ilişkin kuruntuları nedeniyle evde oturmak zorunda kaldığı ikinci kış, o odaya girerek, önceden masanın üstüne konmuş kitapları okuma hakkına sahip oluyor. Sonra, yaza doğru, bu iznin kapsamı biraz daha genişliyor. Dolabın ekmecelerinden biri artık ona ait. Baştan çıkarıcı kokularıyla, Kelile ve Dimne'nin, Kâtip elebi'nin, Evliya elebi'nin, Battal Gazi'nin, Namık Kemal'in, Cevdet Tarihi'nin, ansiklopedilerin sayfaları, bez ciltleri elinin altında” (Arkan, 2013: 13).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2000 sonrası Türk edebiyatında, tarihî roman sayısında büyük bir artış olmuş, milli kimlik bilincinin yaratılması için özellikle Osmanlı tarihine yoğun biçimde yer verildiği görülmüştür. Popüler kültürde de Osmanlı tarihine yönelmeler olmuştur. Özellikle televizyon dizilerinde Osmanlı tarihinin konu edilmesi, bu yönelimi daha da artırmıştır. Türk edebiyatında da Osmanlı tarihinin önemli biçimde ele alındığı görülmektedir.

2000 sonrasında da Türk romanında tarihî roman türüne duyulan ilginin hâlâ yoğun olarak sürmesi sebebiyle bu çalışmada 2000 sonrası yayınlanan milli kimlik bilincini yansıtan sekiz tarihî romanda Osmanlı tarihinin ele alınışı üzerine odaklanılmıştır.

2000’li yıllarda özellikle siyasi iktidarın da etkisiyle toplumda geçmiş tarihe yönelme, değerleri benimseme eğilimi, basında (TV, sinema ve yazılı basın) ve popüler kültürde de Osmanlı tarihine yoğun olarak yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu ilgiden edebiyat dünyası da nasibini almış; yayınlanan tarihî romanlarda “milli kimlik bilinci”nin yaratılmasına gayret edildiği saptanmıştır. Bu sebeple 1960-1980 döneminde romanlarımızda Osmanlı tarihine yönelim yüzleşme/hesaplaşma biçiminde görülmüşken, 2000 sonrasında Osmanlı tarihiyle övünme, yaşanan siyasi ve tarihî olaylarda onu “model alma”, değerlerini benimseme yaklaşımı dikkat çekmiş; incelediğimiz romanlar üzerinden bu yaklaşımlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda 2000 sonrası yayınlanan tarihî romanlarda Osmanlı tarihini ele alan toplam 8 tarihî roman üzerinde durulmuştur. Bu romanlarda 1980 sonrası Türk edebiyatında yoğun olarak etkilerini hissettiren postmodern anlayışın izleri de kendini göstermiştir. 2000 sonrasında popüler kültürde, basında, sinema ve televizyonda söz konusu döneme duyulan ilgideki artış sebebiyle tarihî roman yazarlarının Osmanlı tarihine bakış açılarının tek taraflı olmaktan uzaklaştığı dikkat çekmiştir.

Bu çalışma önsöz ve kaynakça hariç üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada 2000 sonrası yayınlanan Türk romanlarında Osmanlı tarihinin ele alınışı incelenmiştir. Araştırmamızda betimsel çalışma metoduyla çalışılmış olup eser incelemeleri metin odaklı ilerleyerek analiz yöntemi ile yapılmıştır.

Çalışmada Hasan Erdem'in *Kızıl Atın Süvarisi* (2014), Mine Sultan Ünver'in *Sultanın Rüyası* (2012), Hıfzı Topuz'un *Hatice Sultan* (2000), Veysel Türk'ün *Müzehhip Hafîye* (2013), Okay Tiryakioğlu'nun *Kumandan* (2010), Nazan Bekiroğlu'nun *Nar Ağacı* (2012), İsmail Bilgin'in *Sarıkamış – Beyaz Hüzün* (2000) ve Hüsnü Arkan'ın *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer* (2005) romanları incelenmiş; bu romanlarda Osmanlı tarihi ve eğitimin ele alınışı açıklanmıştır.

Romanlarda ele alınan tarihî olaylar kronolojik biçimde incelenmiş ve tarihî kaynaklardan araştırılmıştır. İncelenen ilk roman, *Kızıl Atın Süvarisi* romanıdır. Eser, Fatih Dönemini ele almaktadır ve yapılan inceleme sonucunda romanda anlatılanların tarihsel gerçeklere uygun olduğu görülmektedir. Romanda yer verilen tarihî olaylar Kripoli Akını, Otlukbeli Muharebesi ve Venedik Savaşı'dır. Tüm bu olayların aktarılışında tarihsel gerçeklere bağlı kalındığı görülmüştür.

Sultanın Rüyası, 17. Yy. Osmanlı Dönemi'ni ele alan bir romandır. Romanda tarihî kişiliklerden Melek Ahmet Paşa ve Kara Pertev Paşa'ya yer verilmiştir. Tarihî kaynaklara bakıldığı zaman, romanda yer alan detayların gerçeklere bağlı kalınarak aktarıldığı görülmektedir. Melek Ahmet Paşa ve Kara Pertev Paşa hakkında anlatılanlar, tarihî kitaplarda ele alındığı biçimde aktarılmıştır.

Hatice Sultan ve *Müzehhip Hafîye*, III. Selim Dönemini konu alan romanlardır. Romanlarda III. Selim Döneminin ilk yılları, Fransız İhtilali, Kabakçı Mustafa İsyanı ve misyonerlik faaliyetleri gibi tarihî olaylara yer verilmiştir. Romanların tarihî kaynaklarda bulunan gerçeklerle örtüştüğü görülmektedir.

Kumandan, Abdülhamid Dönemini konu alan bir romandır. Romanda Osmanlı – Rus Harbi (93 Harbi) ile Ayastefanos Antlaşması sürecine yer verilmiştir. Romanda yer alan detaylar ve tarihî kaynaklarda bulunan bilgiler karşılaştırıldığında, anakronizme rastlanmış ve eserin kurguya dayalı bir roman olduğu görülmüştür. Tarihî kaynaklarda 93 Harbi Osmanlı'nın toprak kaybetmesine neden olan, yıkıcı bir savaştır. Ancak romanda savaş, tam tersi biçimde yansıtılmıştır. Bunun yanında

Ayastefanos Antlaşması'na ilişkin detaylar da tarihî gerçeklerle uyumlu biçimde aktarılmamıştır. Sonuç olarak eser, tarihî olaylara dayalı olsa da kurgudur.

Nar Ağacı, Sarıkamış – Beyaz Hüzün ve Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer, V. Mehmed Dönemi'ni konu alan romanlardır. Romanlarda Balkan Savaşı ve sonrası, I. Dünya Savaşı ile Sarıkamış Savaşı öncesi sürece yer verilmiştir. *Nar Ağacı*, tarihî olaylara dayanan ancak kurgu niteliği taşıyan bir romandır. Romandaki şahsın tarihte yaptığı yolculuk ile okuyucu Balkan Savaşı yıllarındaki Trabzon'a götürülmektedir. Tarihî gerçeklere bağlı kalınsa da eser bir tarihî roman niteliğinde değildir. *Sarıkamış – Beyaz Hüzün* ise Sarıkamış Cephesi'ni anlatan ve tarihsel gerçeklere bağlı kalan bir romandır. Romanda yer alan detaylar ve tarihî kaynaklarda yer alan bilgiler karşılaştırıldığında bunların paralellik gösterdiği görülmektedir. *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer* romanı da aynı şekilde, tarihî gerçeklere bağlı kalınarak kaleme alınmış bir eserdir. I. Dünya Savaşı'nda yaşanan sorunlar, zorluklar ve yenilgiler, tarihte yaşandığı haliyle ele alınmıştır.

Örneğimiz olan 2000 sonrası tarihî romanlarında genellikle yaşanan tarihî ve siyasi olaylarda “Osmanlı tarihi”ni ele alma biçimi, genellikle Osmanlı tarihine duyulan hayranlık, onu model alma biçiminde olmuştur.

İncelediğimiz tarihî romanlarda postmodern roman tekniklerine çoklu bakış açısı, montaj, kolaj, metinlerarasılık gibi tekniklerine yer verilmiştir.

Çalışmamızın eğitimle ilgili kısmında Osmanlı tarihine yönelim, daha çok medrese eğitime duyulan sempati, askerî eğitimin önemi, usta-çırak ilişkisine duyulan hayranlığın romanlardan tespit edilmesi biçiminde tezahür etmiştir.

Sonuç olarak incelenen romanlarda bir roman dışında tarih, gerçeklikleriyle ele alınmıştır. Bu romanlarda herhangi bir anakronizme rastlanmamış ve gerek tarihî olaylar, gerekse tarihî kişilikler kaynaklarda yer aldığı haliyle aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

1. İNCELENEN ESERLER

- Arkan, H. (2013). *Uzun Bir Yolculuğun Bittiği Yer*. İstanbul: Kırmızıkeci Yayınevi.
- Bekiroğlu, N. (2012). *Nar Ağacı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bilgin, İ. (2014). *Sarıkamış – Beyaz Hüzün*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erdem, H. (2014). *Kızıl Atın Süvarisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ünver, M. S. (2012). *Sultanın Rüyası*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tiryakioğlu, O. (2013). *Kumandan*. Timaş Yayınları.
- Topuz, H. (2013). *Hatice Sultan*. Remzi Kitabevi.
- Türk, V. (2013). *Müzehhip Hafife*. İstanbul: Çatı Kitapları.

2. YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aktaş, Ş. (1985). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Argunşah, H. (1990). *Türk Edebiyatında Tarihî Roman* (Türk Tarihiyle İlgili). Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Argunşah, H. (2002). “Tarihî Romanın Yükselişi”. *Hece*, 65-66-67, 440-449.
- Arkan, S. (2006). *Tarihî Romanlarımızda Üç Haseki Sultan (Hürrem Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan)*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armaoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Arseven, T. (2003). “Atilla İlhan ile Roman, Şiir, Gerçeklik, Dil, Sinema ve Diğerleri Üzerine Söyleşi”. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. (4). 42-43.
- Ata, B. (2000). “Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak Tarihî Romanlar”. *Türk Yurdu*, 20(153), 158-166.
- Aytepe, O. (2000). “Çanakkale Savaşı Bibliyografyası”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(25-26), 1-72.
- Büyüktuğrul, A. (1984). *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*. TC Deniz Basımevi.

- Bayur, Y. H. (1991). *Türk İnkılâbı Tarihi*. TTK.
- Bernard, L. (1984). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Beydilli, K. (1991). *İslam Ansiklopedisi*. TDV.
- Beydilli, K. (2010). *III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar*. TDV.
- Blos, J. W. (1993). *Perspectives on Historical Fiction*. M. O. Tunnell, & R. Ammon içinde, *The Story of Ourselves Teaching History Through Children's Literature*. Portsmouth: Heinemann.
- Carr, E. (1994). *Tarih Nedir?* (G. Gürtürk, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çalık, E. (1993). *Mustafa Necati Sepetçioğlu: Hayatı ve Eserleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Çelik, Y. (2002). *Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki: Tarihî Romanda Kişiler*. *BİLİG*, 22, 49-67.
- Çeri, B. (2000). "Cumhuriyet Romanında Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı.". *Tarih ve Toplum*, 33(198), 19-26.
- Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş - 2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Düzgün, H. (2008). *Tarih Öğretiminde Tarihî Romanların Yeri - Mehmed Niyazi'nin Romanları*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demircan, A. (2007). "Tarih Üzerine Bazı Düşünceler". *Milel ve Nihal*, 4(3), 69-89.
- Demirsoy, S. (2011). "Melek Ahmet Paşa kimdir?". *Yedikta Dergisi*: 34.
- Dural, B. (1991). *Edebiyatımızın Üvey Evladı Tarihî Roman*. İstanbul.
- Ercilasun, B. (1999). "Kuruluş Devrini Konu Alan Romanlar Üzerine". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(16), 1-17.
- Erol, K. (2012). "Tarih-Edebiyat İlişkisi ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı". *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
- Forster, E. M. (1985). *Roman Sanatı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Gözler, F. (1980). Tarihî Roman Üzerine Düşünceler. *Küçük Dergi* (13).
- Gülgen, J. (2006). *Reşad Ekrem Koçu'nun Tarihî Romanları*. Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hoffman, B. (1997). *Historical Fiction Criticism & Evaluation*. Oregon State University: <http://web.cocc.edu/cagatucci/classes/eng339/Intro/Hoffman.htm> adresinden alındı

- İlhan, A. (1981). “Toplumcu Roman Tarihi Perspektifle Yazılabilir”. *Gösteri* (197).
- Karaca, İ. (2004). *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar* (Türk Tarihi İle İlgili, 1951-1960). Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakışla, Y. S. (2000). “Fatih Sultan Mehmed'in Topları ya da Rümeli Hisarı Düşleri”. *Tarih ve Toplum*, 33(198), 51-57.
- Karal, E. Z. (2011). *Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri(1876-1907)*. Türk Tarih Kurumu.
- Karal, E. Z. (2011). *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*. Türk Tarih Kurumu.
- Karpat, K. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keçen, E. (2012). *Oğuz Özdeş'in Tarihî Romanları*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keleşyılmaz, V. (2000). “Kafkas Harekatının Perde Arkası”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*(47), 277-304.
- Kozanoğlu, A. Z. (1979). *Arena Kraliçesi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Lukács, G. (2003). *Roman Kuramı*. (C. Soydemir, Çev.) Metis Yayınları.
- Muhammettin, R. (1998). *Türkçülüğün Doğuşu ve Gelişimi*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü.
- Önertoy, O. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı ve Öyküsü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öz, D. E. (2005). *Birinci Dünya Savaşı'nı Bitiren Ateşkes Anlaşmaları, Uygulamaları ve Uluslararası Hukuk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, C. (2000). “Roman Nedir?”. *Türk Yurdu*, 20(153), 6-10.
- Özeren, S. G. (2014). *Sarıkamış-Donmuş Umutlar*. İstanbul: Damla Yayınları.
- Özkırımlı, A. (1994). “Atilla İlhan'ın Üç Romanında Kurtuluş Savaşı.” *Türk Dili, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*(347).
- Öztürk, N. (1992). *Tarihî Romanlar ve 19. Yüzyılda Yazılmış Üç Tarihî Romanın Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztuna, Y. (1969). *Türk Tarihinden Yapraklar*. Ötüken.
- Purgstall, B. J. (2000). *Büyük Osmanlı Tarihi*. İstanbul: Sabah Yayınları.

- Sümbüllü, Y. Z. (2006). Kemal Tahir'in Tarihî Romanları Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Eleştiri Bakımından İnceleme. *Doktora Tezi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Süslü, A. (1990). *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Sabah. (2017). *II. Balkan savaşı sebepleri ve sonuçları nelerdir?* 02 10, 2018 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/egitim/2017/01/21/ii-balkan-savasi-sebepleri-ve-sonuclari-nelerdir> adresinden alındı
- Sakaoğlu, N. (1991). *Osmanlı Eğitim Tarihi*. İstanbul: Nadir Kitap.
- Sander, O. (2012). *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e* (1. Cilt). Bursa: İmge Kitabevi.
- Sulaimanova, A. (2009). *Konusunu Türk Tarihinden Alan Tarihî Romanlar*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeker, Ş. (2009). *İbnülemin Mahmut Kemal Önal'ın Tarihî Romanı: Sabih*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Şimşir, B. (1989). *Rumeli'den Türk Göçleri*. Ankara.
- Şirin, İ. (2000). "Kolektif Kimlik İnşa Aracı Olarak Tarihî Roman". *Türk Yurdu*, 20(153), 170-178.
- Türkeş, Ö. (2002). "Romana Yazılan Tarih." *Toplum ve Bilim*, 91, 166-212.
- Taştan, Z. (2000). *Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar* (Türk Tarihiyle İlgili, 1871-1950). Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tahir, K. (1989). *Notlar- Sanat Edebiyat I*. İstanbul.
- TDK. (2017, Nisan 12). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu: www.tdk.gov.tr adresinden alındı.
- Tekin, M. (2008). *Roman Sanatı I (Romanın Unsurları)* (4. b.). İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Tonguç, F. (2001). *Birinci Dünya Savaşında Bir Yedek Subayın Anıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Topdemir, R. (2012). "Tarihî Romanda Zaman Meselesi." *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(2), 291-303.
- Tural, S. (1991). *Zamanın Elinden Tutmak* (2. b.). Ankara: Ecdad Yayınları.

- Tural, S. (1993). “Tarihî Roman Geleneği veya Cezmi”. *Doğumunun Yüzellinci Yılında Namık Kemal*.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1982). *Büyük Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yılmaz, A. (2000). “Tarihî Roman Üzerine.” *Bilge*, 24, 42-49.
- Yalçın, A. (2003). *Siyasal ve Sosyal Değişimler Açısından Çağdaş Türk Romanı (1946-2000)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın-Çelik, D. (2005). *Yeni Tarihseleilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

14 Eylül 1984 tarihinde İzmir'in Konak ilçesinde doğdum. İlköğretimimi İzmir Bayraklı Gümüşpala İlköğretim Okulunda tamamladıktan sonra lise öğrenimimi Gümüşpala Lisesinde (Yabancı Dil Ağırlıklı) gerçekleştirdim. Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünden 2007 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl Balıkesir Burhaniye Lisesine Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak atandım. 2009'da Sivas'ın Gemerek ilçesinde Yedek Subay Öğretmen olarak askerlik vazifemi yerine getirdim. 2014 yılında aynı ilçede Ayşe Akpınar Mesleki ve Teknik Anadolu lisesine atandım ve hala bu lisede Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktayım.

Tarih: 01/06./2018

Tez Başlığı: 2000 Sonrası Türk Romanlarında Osmanlı Tarihi ve Eğitim

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 106 sayfalık kısmına ilişkin, 01/06/2018. tarihinde tez danışmanım tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7 _dir.

• <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz

Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça dâhil, ☒ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☒	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Ferhat BARAN
Öğrenci No : 2013950154
Anabilim Dalı : Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
Statüsü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

DANIŞMAN

Ferhat BARAN

01/06/2018

Prof. Dr. Özlem FEDAI

01/06/2018

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu () işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu* formu tezin ciiltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisini yazınız.